

TEŠANJSKI ODGOVOR
Odbrana 1992-1995. godine i njene interpretacije

POSEBNA IZDANJA
Knjiga 30.

IZDAVAČ:
Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj

PRIREDIO:
Amir Brka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

341.31:355.45(497.6 Tešanj)"1992/1995"(063)(082)
94(497.6)"1992/1995"(063)(082)

TEŠANJSKI odgovor : odbrana 1992-1995. godine
i njene interpretacije / priredio Amir Brka. -
Tešanj : Centar za kulturu i obrazovanje, 2014. -
198 str. ; 20 cm. - (Posebna izdanja / Centar za
kulturu i obrazovanje, Tešanj ; knj. 30)

ISBN 978-9958-792-97-7
1. Brka, Amir
COBISS.BH-ID 20960006

DTP: Smart Tešanj
Štampa:
Tiraž: 1.500

TEŠANJSKI ODGOVOR

Obrana 1992-1995. godine
i njene interpretacije

Tešanj, 2014.

SADRŽAJ

<i>Uvodna riječ</i>	7
TEŠANJSKI ODGOVOR	9
<i>Zašto ovaj okrugli sto?</i>	11
Mirsad Ćeman: <i>Globalni aspekt na mikroplanu</i>	13
Esad Jašarević: <i>Značaj odbrane Tešnja u očuvanju državnosti Bosne i Hercegovine</i>	37
Ismet Avdić: <i>Presjek političkog i bezbjednosnog stanja u općini Tešanj 1992. godine</i>	60
Nedžad Korajlić: <i>Uloga i značaj policije u Tešnju u odbrani Bosne i Hercegovine</i>	67
Izudin Handžić: <i>Odlazak Srba iz Tešnja, sa akcentom na jesen 1993. godine</i>	80
Husein Galijašević: <i>Rat i nacionalna struktura radnika u tešanjskoj »Pobjedi«</i>	90
Mujo Avdić: <i>Integrisanje prognanika u strukture države na tešanjskom prostoru, sa akcentom na prognanike iz dobojskog kraja</i>	96
Sakib Kurtić: <i>Stradanje boraca i civila na tešanjskoj teritoriji 1992-1995. godine</i>	101
Sakib Kurtić: <i>Dvadeset godina od opsade tešanjско-maglajskog prostora</i>	111
Fuad Šišić: <i>Navodni ratni zločini u Tešnju i medijsko-politička manipulacija</i>	127

Mirsad Abazović: <i>Senzacionalizam u medijima?</i>	144
Dželal Ibraković: <i>Refleksije povodom zbivanja u i oko Tešnja danas</i>	151
Suad Huskić: <i>Uticaoj podrivanja političko-sigurnosne situacije na unutrašnje odnose i razvoj općine Tešanj</i>	168
O AUTORIMA	175
DOKUMENTI	189
Rezolucija Općinskog vijeća Tešanj od 30.11.2006. godine	191
Rezolucija Općinskog vijeća Tešanj od 30.1.2013. godine	193
Zaključci sa okruglog stola o aktuelnoj političkoj i sigurnosnoj situaciji na prostoru općine Tešanj ..	195

UVODNA RIJEČ

Namjera ove knjige je da argumentirano svjedoči o *tešanjskom odgovoru* na agresiju 1992-1995. godine, ali i da odgovori na potonje interpretacije te odbrane koje su u političkom i medijskom prostoru začete odmah poslije rata, a koje u novije vrijeme kulminiraju - s ciljem da, krivotvoreći činjenice, radikalno kompromitiraju i ocrne ne samo svaki aspekt herojske odbrane Tešnja i borbe za državu BiH nego i da proizvedu svakovrsnu, prije svega sigurnosno-političku destabilizaciju unutarnjih odnosa na tešanjskom prostoru u sadašnjem i budućem vremenu.

Okosnicu knjige čini deset izlaganja sa okruglog stola o aktuelnoj političkoj i sigurnosnoj situaciji na prostoru općine Tešanj održanog 18.1.2014. godine u organizaciji Jedinственe organizacije boraca Tešanj (JOB). Razlozi za održavanje ovog skupa izneseni su u obrazloženju odluke JOB-a, koje je doneseno na početku ovog zbornika.

U knjigu su uvrštena i tri neobjavljena teksta koja su nastala u ranijim prilikama. Tekst M. Ćemana jedno je od uvodnih izlaganja sa okruglog stola održanog 7.4.2007. godine u organizaciji Centra za kulturu i obrazovanje Tešanj (CKO), u povodu 15-te godišnjice od vanredne sjednice Skupštine Općine Tešanj 4.4.1992. godine, na kojoj je donesena odluka o proglašenju vanrednog stanja na prostoru općine (zbog čega je 4. april ustanovljen tešanjskim općinskim praznikom - *Danom otpora fašizmu*). Drugi tekst odlomak je iz opsežnog izlaganja I. Avdića na okruglom stolu koji je u CKO održan 21.4.2012. godine, uz 20-tu godišnjicu spomenute sjednice Skupštine Općine Tešanj. *A Dvadeset godina od opsade tešanjско-maglajskog prostora* izla-

ganje je S. Kurtića na tribini održanoj 22.6.2013. godine u CKO, upriličenoj s povodom koji je naznačen u naslovu ovog teksta. Smatrali smo da su ova tri teksta kompatibilna sa izlaganjima sa okruglog stola od 18.1.2014. godine i da vrlo značajno doprinose osnovnoj namjeri: svjedočenju o *tešanjskom odgovoru* na agresiju 1992-1995. godine, kao i da svojim činjeničnim sadržajem korespondiraju sa *odgovorom na aktuelne tendencije* koje, kroz *monstruozno osmišljenu žestoku političku i medijsku manipulaciju* (kako stoji u jednom od zaključaka sa okruglog stola JOB-a), smjeraju na iskrivljenje istine o viteškoj odbrani tešanjskog prostora od agresije.

Osnovni značaj ove publikacije je, dakle, u *intonaciji aktualiteta* - u smislu u kojem je ta intonacija zadata od strane JOB-a kao organizatora okruglog stola *o aktuelnoj političkoj i sigurnosnoj situaciji...*, i evidentna je u izlaganjima sa ovog skupa. Taj smisao signiran je već u naslovu i podnaslovu knjige, u njihovoj značenjskoj dvostrukosti. Međutim, vrijednost knjige ne iscrpljuje se u ovoj njenoj dimenziji, jer neki od autora (I. Handžić, F. Šišić, Dž. Ibraković, S. Huskić) kroz svoje kritičke opservacije, barem u temeljnim naznakama, opominjuće ukazuju i na devijacije koje opeterećuju unutarnje odnose na tešanjskom prostoru - među onima koji su pretrpjeli brutalnu agresiju i stradanje, i koji danas trpe orkestrirana nastojanja što ciljaju na to da se, u krajnjemu, žrtva izjednači sa zločincem i da se, tako, nastavi rušenje Bosne i Hercegovine. A ove unutarnje negativne tendencije, nesumnjivo, vrlo značajno otežavaju afirmaciju istine o zbivanjima o kojima je riječ i produbljuju "problem hermeneutičkog pristupa socijalnoj i političkoj zbilji", na koji u svom tekstu upozorava N. Korajlić.

A.B.

TEŠANJSKI ODGOVOR

ZAŠTO OVAJ OKRUGLI STO?

Obrazloženje odluke Jedinственe organizacije boraca Tešanj o organizaciji okruglog stola o aktuelnoj političkoj i sigurnosnoj situaciji na prostoru općine Tešanj*

Već mjesecima traju, a u novije se vrijeme i intenziviraju različiti oblici podrivanja istine o odbrani tešanjskog prostora u vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine. Pri tom se u drastičnim atacima nastoji radikalno kompromitirati i ocrniti ne samo svaki aspekt naše herojske odbrane i borbe za državu BiH nego se smjera i na svakovrsnu, prije svega na sigurnosno-političku destabilizaciju unutarnjih odnosa na našem prostoru u sadašnjem i budućem vremenu.

Zabrinuti zbog mogućih daljnjih produbljenja ovih tendencija, pa i zbog eventualnog eskaliranja cijele situacije u formama radikalnijim od dosadašnjih, smatrali smo neophodnim da se organizira ovakav skup s ciljem da se, kroz otvoreni razgovor kompetentnih i odgovornih sudionika, sagledaju uzroci, pojedinačna i skupna motiviranost aktera ovih vrlo negativnih djelovanja, aspekti u kojima se ona manifestiraju i mogućnosti pozitivnog razrješenja ove situacije.

JOB je, kao organizacija, jedan od izravnih kolektivnih baštinika svijetlih i herojskih uspjeha postignu-

---

* Organizacioni odbor skupa činili su: predsjednik Suad Huskić, zamjenici Sakib Kurtić i Amir Brka, članovi Adem Mahalbašić, Izudin Handžić, Esad Jašarević, Ismet Avdić i Mujo Avdić.

tih u ratnom periodu, te stoga smatramo da je izuzetno velika i naša odgovornost u rasvjetljavanju naznačenih problema i predupređenju daljnje proizvodnje opasnih posljedica po cjelokupno tešanjско stanovništvo, te smo, na tragu *Rezolucije o odbrani u periodu 1992-1995. godine* koju je 30.1.2013. godine donijelo Općinsko vijeće Tešanj, odlučili organizirati ovaj okrugli sto.

*Adem Mahalbašić,
Predsjednik JOB Tešanj*

(29.11.2013.)

Mirsad Ćeman

GLOBALNI ASPEKT NA MIKROPLANU

Tešanjski odgovori devedesetih

I. Uvod

Kada je postalo sasvim bjelodano da u to vrijeme postojeće odbrambene institucije ne mogu ili neće intervenirati u korist očuvanja dostojanstva i ravnopravne pozicije Bosne i Hercegovine (prije svega mislim na tadašnji Republički štab Teritorijalne odbrane na čelu sa pukovnikom Vukosavljevićem, ali i na Jugoslovensku narodnu armiju koja se u međuvremenu sasvim očito transformisala u nešto drugo), donesena je odluka: *tešanjski Općinski štab Teritorijalne odbrane treba konačno staviti u funkciju aktivne odbrane* od politike koja je, pod izgovorom očuvanja SFRJ, zapravo provodila hegemonističku antibosansku politiku.

Naravno da to nije bila niti brzopleta niti jednostavna odluka. Prethodno je učinjeno mnogo toga: pokušavali smo resurse Teritorijalne odbrane okrenuti u pravom smjeru - ka garanciji i odbrani sigurnosti svih građana Bosne i Hercegovine (ovdje, dakle, ka odbrani općine Tešanj) kada i ako već prihvatljiva/prihvatljivija "reformisana jugoslovenska opcija" ne uspijeva. Ne mislim pri tome i ovdje na "reformiste" Ante Markovića kao političku/stranačku opciju i formu nego, ipak smo željeli vjerovati, na realno moguću i za mnoge poželjnu "spasonosnu" alternativu krvavom velikodržavnom razigravanju "jugoslovenske krize" na račun Bosne i Hercegovine i u samoj Bosni i Hercegovini.

Pogotovo se nešto moralo poduzeti s obzirom na to da ni Okružni štab TO Doboj na čelu sa pukovnikom Halilbašićem, i pored naših (rukovodstvo Općine Tešanj) nastojanja da ih na to upozorimo i privolimo, nije pokazao sposobnost niti spremnost da realnije pogleda na stvari i događaje, politike i koncepte koji su se u to vrijeme već toliko razobličili da, osim u taktičkim i strateškim "nadmudrivanjima" (neophodan Izetbegovićev pristup), nije bilo mjesta za odlaganje i iščekivanje. To samo naivni nisu mogli uočiti, a zlonamjerni su, više ili manje vješto, time manipulirali.

Stoga ću se, s obzirom na moju tadašnju poziciju u SDA (potpredsjednik, a potom predsjednik Glavnog odbora, te vršilac dužnosti predsjednika Stranke i dr.), zatim u državi-Republici (poslanik u Vijeću Općina Skupštine RBiH), te na općinskom nivou od izbora do kraja 1992. godine (predsjednik Izvršnog odbora Općine, predsjednik Kriznog štaba), usredsrediti na neke aspekte ovoga pitanja koji imaju širi, globalni karakter. Naravno da ću izložiti i neophodan dio lokalne i šire faktografije - bez koje ni opći pristup ne bi bio moguć, odnosno razumljiv. Konačno, riječ je o događajima na području naše općine i okolnog prostora.

Podsjećam da je publikacija *Tešanj 1992-1995. - dokumenti* (izdanje Centra za kulturu i obrazovanje Tešanj 2000. godine) faktografski sadržajna i dosta ilustrativna, pa je treba imati u vidu kada se govori na ovu temu. Naravno, i listove *TRN* i *Gradina* koji su izlazili u ratnom periodu, kao i biltene jedinica i komandi TO BiH, odnosno Armije RBiH sa ovog područja.

Ovaj okrugli sto održavamo u vrijeme kada je već poznata i objavljena presuda Međunarodnog suda pravde u Hagu po tužbi Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore za kršenje Kovencije o sprečavanju i kažnjavanju genocida. Ovo je bitno konstatovati zato što je, iako se presuda kao takva mora prihvatiti i po-

štovati, legitimno pravo kako stručne tako i opće javnosti da, makar sa ocjenama te presude, na određeni način polemiše. A zašto je ovo bitno? Zato što će i neki moji u nastavku izneseni stavovi biti drukčiji od "istine" koju je utvrdio ili nije utvrdio Međunarodni sud pravde u Hagu.

II. Političke prilike na jugoslovenskom prostoru devedesetih godina prošlog vijeka: kratka retrospektiva pred i nakon prvih višestranačkih izbora u Bosni i Hercegovini

Kulminacija ekonomske, moralne pa i općedruštvene krize u zemljama socijalizma, posebno *istočnog bloka* na čelu sa SSSR-om, koja je bila evidentna već početkom 80-ih godina 20. vijeka, zahtijevala je radikalna, a ne kozmetička rješenja. Politički procesi i potresi koji su zahvatili zemlje *istočnog lagera* našli su oduška prvo u događajima u Poljskoj (*Solidarnost*), zatim u SSSR-u (*perestrojka*) i polahko su se približavali granicama SFRJ u kojoj se, također, već dugo osjećala ekonomska, ali i politička kriza. Poslije smrti Josipa Broza Tita 1980. godine indirektno se, a potom i sasvim otvoreno počelo govoriti o ekonomskim, zatim i o političkim problemima, sa sve otvorenijim zahtjevima za reforme. Jednopartijski sistem dirigiranog mišljenja i ograničenih ne samo političkih sloboda, te državnosvojinski odnosi sa dominacijom tzv. društvene svojine - definitivno su se iskazali kao uzak okvir i apsolutno nemoguć ambijent za izlazak iz takvoga stanja. Rješenje se, stoga, sve više tražilo u reformama i demokratizaciji društva, pa, na kraju, u višestranačju. Očekivalo se (bolje reći: priželjkivalo se) da će se na cijelom prostoru tadašnje Jugoslavije *demokratijom* kao čarobnim štapićem riješiti nagomilani problemi, prije svega u ekonomskoj, a potom i u političkoj sferi.

Izborne aktivnosti otvorene početkom 1990. godine, odnosno opći "delegatski" izbori koji su trebali biti održani 21.3.1990. godine zaustavljeni su usljed velikog pritiska bh. javnosti - koju su "ohrabrili" tada već poodmakli demokratski procesi u nekim dijelovima SFRJ, prije svega u i tada liberalnijoj Sloveniji. Tamo su, naime, predstavnici mlađe generacije, nekada organizirane u Savez socijalističke omladine Jugoslavije (SSOJ), sistematskim, ponekad i vrlo provokativnim akcijama razbijali kliše jednopartijskog sistema, što nije ostalo bez šireg odjeka u tadašnjoj Jugoslaviji. Nažalost, istovremeno su se oglasile i one snage u SFRJ (prije svega u Srbiji i Hrvatskoj) koje su u prošlosti bile nosioci velikodržavnih ambicija na račun Bosne i Hercegovine. To je značilo realnu opasnost za mir i stabilnost u Bosni i Hercegovini, pa i u regionu. Posebno za formulu života bh. naroda i građana kojima su iskustva zajedničkog življenja bila stoljećima bliska.

Prvi značajniji iskorak u javnom i otvorenom zastupanju obnove višestranačja i demokratskog političkog pluralizma u Bosni i Hercegovini učinila je grupa mlađih političara koja se putem SSO-DSBiH (potonji liberali) *de facto* otrgla od uticaja Saveza komunista BiH. U to vrijeme u BiH se javljaju i druge inicijative-forumi za zaštitu demokratskih i nacionalnih prava i sloboda (npr. Forum za zaštitu prava Muslimana akademika Muhameda Filipovića) i dr. Došlo je do otvorenog i, valja reći, za tadašnje prilike ipak hrabrog zagovaranja višepartijskog sistema, za usklađivanja Ustava Bosne i Hercegovine i Izbornog zakona sa demokratskim principima i, na koncu, zahtjeva za odgađanje izbora, što se na kraju i desilo. Prvo je u julu 1990. godine izvršena izmjena Ustava SRBiH (amandmani LIX-XXX) kojom je omogućena i zajamčena *sloboda političkog organiziranja i djelovanja*. Izborni zakon

koji je potom donesen predviđao je, međutim, *zabranu političkog organiziranja na nacionalnoj osnovi*. Ustavni sud RBiH zatim je, na inicijativu bošnjačkih intelektualaca, osporio ovu odredbu. Na ovaj način odbranjeno je opće načelo i pravo slobodnog političkog organiziranja. Uostalom, već tada su "nenacionalne stranke", uključujući i Savez komunista, funkcionirale kao nacionalne stranke, posebno u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji, a ni druge republike bivše SFRJ nisu ovoga bile pošteđene. Bosna i Hercegovina ušla je tada u novo razdoblje svoje političke historije.

Raspad Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) rezultirao je prestrojavanjem njegovog članstva u više stranaka, od kojih su neke *de facto* baštinici njegove ideologije predstavljene kroz novu, reformisanu ljevicu. Ovo se, kao što je poznato, zbilo na 14. Kongresu SKJ održanom u Beogradu. Podjele među jugoslovenskim komunistima kulminirale su napuštanjem Kongresa delegacija iz Slovenije i Hrvatske zbog žestokih obračuna zasnovanim na neslaganju o osnovnim pitanjima uređenja jugoslovenske zajednice, ravnopravnosti naroda i republika itd. Najznačajnija novina ipak je bila formiranje triju narodnih ("nacionalnih") stranaka: SDA, SDS i HDZ - koje će na prvim višestranačkim izborima 1990. godine u Bosni i Hercegovini odnijeti izbornu pobjedu. Međutim, pokazat će se vrlo brzo da su u stvarnosti ove tri stranke ("tri narodna pokreta") prema Bosni i Hercegovini i Jugoslaviji imale *sasvim različite koncepcije, namjere i rješenja*. Uz to, do izbora 1990. godine u BiH su formirane i registrirane 42 političke stranke, od kojih je 15 izašlo na izbore, samostalno ili u nekoj vrsti koalicije-saveza. Koalicionih nastupa nije bilo na republičkom, ali ih je bilo na nekim općinskim nivoima.

Karakteristično je da su se sve registrirane političke stranke u svojim programima (programskim deklaracijama,

izjavama i sl.) zalagale za slične ciljeve. To su redovno: demokratija, tržišna privreda, politički pluralizam, ljudska prava itd. Međutim, ubrzo nakon osnivanja stranaka postalo je sasvim jasno da su mnoge od njih, zapravo, filijale političkih stranaka ili centara izvan Bosne i Hercegovine, prije svega iz Srbije i Hrvatske (SDS, HDZ, SRSJ za BiH i dr.), što će kasnije imati snažnog odraza na događaje u i oko Bosne i Hercegovine.

U to vrijeme sve stranke su u prvi plan stavljale pitanja vezana za koncept (pre)uređenja Jugoslavije i odnosa među jugoslovenskim narodima i republikama. Privredne teme, problemi nezaposlenosti i sl, koliko god bili gorući, ostajali su u drugom planu ili, pak, u sjeni političkih tema i koncepata. U istupima predstavnika nekih jačih, ali i minornih stranaka vrlo brzo je došla do izražaja tendencija da se Jugoslavija može i treba (pre)urediti samo onako kako oni žele - "ili je neće biti". Druge, pak, nikako nisu željele Jugoslaviju kao državnu zajednicu, i sa te pozicije otvoreno su djelovale. Ovako suprotstavljene političke platforme u odnosu na osnovno pitanje države dovele su bivšu Jugoslaviju, a time i Bosnu i Hercegovinu, praktično do potpune političke krize, što je prijetilo sukobima. Tako ni određeni kratkotrajni uspjesi i započeti pozitivni procesi na polju ekonomskih reformi, zaustavljanju u to vrijeme izuzetno velike inflacije i dr. - nisu bitno mijenjali situaciju.

Neke od političkih stranaka, uključujući i SDA, snažno su podržavale opstanak reformisane Jugoslavije zalažući se istovremeno i za poziciju Bosne i Hercegovine kao ravnopravne republike u njenom sastavu. To je bio stalan i principijelan odgovor na već uveliko izražene otvorene ili pritajene (ali prepoznatljive) pretenzije za njenu podjelu i raspad, odnosno nestanak kao političko-teritorijalnog subjekta državnog karaktera.

U takvoj atmosferi - 18.11.1990. godine održani su prvi višestranački izbori u Bosni i Hercegovini. Bez obzira na određene prigovore, danas se može reći da su ti izbori bili demokratski i da su pružili šansu biračima da se opredijele. Naravno, sasvim je drugo pitanje da li su stranke svojim programima ponudile dovoljno elemenata za kvalitetan izbor, da li su ponudile modele rješavanja nagomilanih problema i da li su ih, konačno, mogle i znale riješiti za razliku od oslabljenog i istrošenog SKJ koji to tada nije niti znao niti mogao. Lakše je bilo "demokratski prepustiti vlast drugima", a potom ih optuživati čak i za one stvari koje ni sam nije uspio riješiti. Ipak valja naglasiti: bolje je što se tranzicija vlasti desila demokratskim, a ne "revolucionarnim" metodama, jer je to bio (sada vidimo: *varljiv*) nagovještaj da se i na Balkanu može drukčije.

Međutim, ubrzo nakon konstituiranja višestranačke bh. vlasti, u Skupštini Republike, Predsjedništvu i Vladi nastupile su teškoće u procesu usaglašavanja stavova (što nije bilo neočekivano, pogotovo ne za informirane i za one koji nisu živjeli u iluzijama), prije svega o onim pitanjima koja su se ticala uređenja Jugoslavije i u okviru toga sudbine Bosne i Hercegovine, što je, naravno, imalo odraza na sposobnost rješavanja i drugih pitanja veoma značajnih za građane, ponajprije onih ekonomsko-socijalne naravi. U tim i takvim raspravama, a uz direktno uključivanje međunarodne zajednice oličene u UN, EZ, OSCE itd, dočekano je vrijeme međunarodnog priznanja bivših jugoslovenskih republika Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine kao samostalnih država. Međutim, velikodržavni stratezi iz Beograda, vođeni svojom ekspanzionističkom politikom, izvršili su otvorenu agresiju na Hrvatsku, a potom i na Bosnu i Hercegovinu. Nastupio je period višegodišnje oružane, ali i nastavak diplomatske borbe za odbranu državnosti Bosne i Hercegovine, a

njenog najbrojnijeg naroda Bošnjaka od uništenja, ili barem od političkog marginaliziranja do potpunog uklanjanja sa političke scene. Naravno, u svemu je trajala i borba za odbranu povijesnog koncepta zajedničkog života kao planetarno dragocjenog civilizacijskog iskustva.

III. Tešanjaska općina i širi kraj u makazama globalnih politika i regionalnih apetita

Iako neveliko, područje općine Tešanj u širem kontekstu za realizaciju antibosanskih ciljeva geopolitički je bilo i ostalo veoma značajno. Preko teritorije ove općine prolazi, naime, značajan regionalni put u smjeru istok - zapad (Zvornik - Tuzla - Doboj - Banja Luka - Bihać - Knin i dalje), što znači da je ovo područje veoma visoko kotiralo kao pravac za logističku i teritorijalnu ekspanziju politika miloševićevske i šešeljevske orijentacije tokom rata u Hrvatskoj (plan: Karlobag - Karlovac - Virovitica kao zapadna granica "srpskih zemalja"), ali i u Bosni i Hercegovini prije nego je teritorijalna veza sa "zapadnim srpskim zemljama" reducirana na uski koridor preko Brčkog koji je takav ostao do kraja rata. Nije stoga čudo što je tokom agresije bilo toliko pokušaja da se ovlada ovom komunikacijom i širim područjem, ne samo općine Tešanj, čak i onada kada su velikodržavni planeri, vjerovatno nakratko i taktički, reducirali svoje ratne ciljeve zadovoljivši se, privremeno, dostignutim pozicijama.

S druge strane, očekivanja da će se, logikom "Adem-aga Mešić" iz Drugog svjetskog rata (paradigma za *prohrvatsku politiku*, do sada ipak nedovoljno i objektivno istraženu), Tešanj i "tešanjaska politika" posljediteljice decenije 20. stoljeća staviti samozatajno na stranu drugoga "velikohrvatskog projekta" tuđmanovskog tipa, ponovo i dodatno su općinu Tešanj i širi pro-

stor stavili u procjep opredjeljivanja *za* ili *protiv*, ali ne spram Bosne i Hercegovine nego njenih susjeda i njihovih nacionalnih političkih projekcija.

To je, zapravo, na širem planu bila borba za naklonost Bošnjaka u srpsko-hrvatskim nagodbama i razračunavanjima u pokušaju "definitivnog razgraničenja" na ex-YU prostoru, za koje se mislilo da je kucnuo čas, ako to već nije uspjelo 1941-1945! Dakle, već viđeno.

A mi smo u općini htjeli i ponašali se u okvirima: ako već Jugoslavija više nema "historijskoga goriva" za rekonstrukciju i opstanak, alternativa nije novo opredjeljivanje između dva susjedna retrogradna velikodržavna projekta nego za Bosnu i Hercegovinu kao suverenu i ravnopravnu republiku u SFRJ, za obnovu njene pune državnosti i međunarodnog priznanja, i u tom okviru općine Tešanj kao lokalne zajednice u kojoj će se poštovati prava i interesi svih građana - bez obzira na nacionalnost, vjeru, političko ili drugo određenje. Sve to zasnovano na univerzalnim vrijednostima savremenoga svijeta i bh. iskustva, sa tradicijskim i širim kulturnim posebnostima. Stoga, bez obzira na kasnija dešavanja, razvoj i sadašnju "šemu" odnosa, držim da je generalno, a, naravno, i na našem općinskom području, bilo pogrešno formirati HVO kao vojnu formaciju, ali i administrativno-politički, pa i teritorijalni aranžman - pored legalne i legitimne demokratske vlasti izabrane na prvim demokratskim višestranačkim izborima. Tim prije što smo upravo na području naše općine odmah u startu, npr. već koncepcijom novog Općinskog štaba TO, jasno pokazali (raspored ključnih pozicija u komandovanju i rukovođenju) da ne želimo niti provodimo nikakav ekskluzivitet i hegemoniju u korist Bošnjaka. Na tim osnovama bila je formirana i općinska vlast nakon izbora 1990. godine, kao i vlast u cijeloj Bosni i Hercegovini. To, uostalom, nalaže i nalagala je specifičnost složenog

multietničkog bh. društva, što za nas kao princip nije bilo niti smije biti sporno. Ni ranije, ni danas.

No, problem je upravo i bio u tome što je naš pristup u potpunoj koliziji sa velikodržavnim konceptom koji se zasnivao na sasvim suprotnim premisama, političkoj i državnoj filozofiji. Takav "hrvatski odgovor" je, naime, na općoj ravni dodatno "legitimisao", pa i ohrabrio velikosrpske planere da na konceptu (očekivanom) totalne političke, teritorijalne i na koncu odbrambene fragmentacije bh. resursa (što BiH čini slabim protivnikom) gradi i provodi svoj plan definitivnog slamanja bh. državne ideje.

Uostalom, iako naša strategija nikada nije bila *dva protiv trećeg* (mislim na bh. narode) u bilo kojoj kombinaciji, mada se nekad u iznuđenim potezima političkog i državnog vođstva činilo da je tako, ipak valja reći: da nije bilo avanture zvana "Herceg-Bosna" i svega što je ona prije i poslije podrazumijevala, sasvim sam siguran da bi bili sasvim drukčiji percepcija i tok rata, kao i ukupni odnosi. Naravno, i među onim dijelovima srpskoga naroda koji je pohrlio u Karadžićeve "skute" (za razliku od Srba nepokolebljivih bh. patriota, koji samim time nisu bili niti postali manje Srbi i manje patrioti) uvjereni da su na strani brzog pobjednika, nježnost - i po cijenu strašnih zločina. Zločina za koje se smatralo da će ih ubrzo pokriti prašina zaborava i "pobjednička" ravnogorska retorika. Jer, kako god su ubrzo dijelovi općine sa srpskim stanovništvom otkazali lojalnost legalnoj tešanjskoj vlasti (Vitkovci, Vrela), iako su u njoj imali svoje demokratski izabrane predstavnike, tako su ubrzo (već početkom maja 1992. godine) na području sa većinskim hrvatskim življem (Sivša, Omanjska...), ali i drugim projektovanim "hrvatskim teritorijem", počele nicati paradržavne/paraopćinske strukture ("srpska općina Tešanj" koja se ubrzo integrisala u okupirani Doboje, te "HVO Usora"

kao dio nastajuće strukture "Herceg-Bosna" koja će vremenom poprimati sve attribute *države u državi*, kao što je to već prije toga "uspjela" "Srpska Republika BiH" pod različitim nazivima.

Bogata literatura koja sasvim argumentirano govori o strateškim ekspanzionističkim planovima na račun Bosne i Hercegovine sve to potvrđuje. Pored one koja je *izvorno* nastala u kuhinji Karadžićeve i Bobanove strategije, nezaobilazne su, posebno za početnu fazu dezintegracijskih procesa u SFRJ, knjige Borisa-va Jovića (*Poslednji dani SFRJ*), Veljka Kadrijevića (*Moje viđenje raspada - vojska bez države*), Philipa J. Cohena (*Srpski tajni rat - propaganda i obmana historije*), Branka Mamule (*Slučaj Jugoslavija*), a u pogledu hrvatskih lutanja ilustrativni su *Stenogrami o podjeli Bosne* I. i II. Tuđmanovih razgovora za čelništvom Hrvatske, odnosno HDZ-a, kao i vođstvom bh. Hrvata, a posebno sa Slobodanom Miloševićem. Posebno je (za razobličavanje zablude koncepta "Herceg-Bosna") zanimljiva pravna studija dr. Cirila Ribičića *Geneza jedne zablude* iz 2000. godine, koja je, kao što se u samoj knjizi navodi, urađena za potrebe Haškog tribunala u postupku suđenja nosiocima toga projekta (Prlić i drugi).

IV. Tešanjski odgovori: univerzalna poruka tešanjске politike devedesetih

Naš odgovor bio je zasnovan na uvjerenju da, bez obzira na izazove, treba očuvati vjekovnu ideju zajedništva u razlikama i posebnostima. A otvorena pitanja i solucije mogućih rješenja prelamali su se i manifestovali kao pitanje lojalnosti državi uopće, tj. ideji BiH kao države. Evo nekoliko primjera.

a) Problem lojalnosti i naš odgovor

1. *U slučaju disolucije i nestanka Jugoslavije, alternativa nije priklanjanje bilo kojem velikodržavnom konceptu nego zalaganje i odbrana Bosne i Hercegovine kao suverene i nezavisne države svih njenih naroda i građana.*

Nerijetko sam bio u prilici objašnjavati kako se bh. patrioti, pa ni mi - Tešnjaci, nećemo nikome izvinjavati (u ovom slučaju Tuđmanovoj "hrvatskoj politici") što smo dugo vremena istrajavali na konceptu očuvanja Jugoslavije (naravno: reformisane, o čemu se u miru, a ne ratom trebalo i moglo dogovoriti - kasniji razvoj događaja, razmjeri zločina koji su se desili, pogotovo stradanje Bošnjaka, potvrdili su opravdanost takvog pristupa), ali da se isto tako nećemo nikome izvinjavati (u ovom slučaju milošević-šešeljevskoj "srpskoj" politici) što smo se iz znanih razloga definitivno opredijelili za suverenost i nezavisnost Bosne i Hercegovine. Stalna potreba za ovim i ovakvim "objašnjenjima" (na momente se činilo gotovo *pravdanjem*), proisticala je iz također stalnih, direktnih ili indirektnih prozivanja da smo upravo mi, Bošnjaci, ali i drugi bh. patrioti, zapravo "remetilački faktor" koji priječi konačan dogovor. Dakle, krivi zbog svoga prava na izbor i opredjeljenje za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu.

Tako sam, svojevremeno, nekadašnjem ambasadoru Hrvatske u BiH gosp. Sančeviću prilikom sarajevskih razgovora parlamentarnih delegacija Bosne i Hercegovine i Hrvatske, neformalno rekao (radi se o periodu kada je formiranje "hrvatske općine Usora" bilo aktuelno i teško političko pitanje u Federaciji BiH) da "naše" (misleći na Bošnjake i bh. patriote općenito) bh. opredjeljenje i patriotizam nisu samim time

antihrvatski, osim ako to u Hrvatskoj tako ne doživljavaju. Pa i ako ga oni tako doživljavaju - onda je to njihov, a ne naš problem, mada se, naravno, pokazalo da se to i za nas ispostavlja kao veliki problem. Jednako se to, naravno i ponajprije, odnosi i na percepciju našega opredjeljenja naspram velikosrpske ideologije.

2. Braniti se svim političkim, a ako treba - i drugim sredstvima

Pralelno sa političkim (demokratskim) naporima i nastojanjima da se dođe do rješenja, zabrinuti razvojem događaja u Sloveniji (JNA i političko odnosno, državno rukovodstvo SFRJ, odstupajući od Ustava SFRJ, indirektno čak potičući njen put u nezavisnost, jer ih Slovenija kao kompaktna uglavnom jednonacionalan teritorij, bez značajnijeg broja Srba, očito nije zanimala) i Hrvatskoj u kojoj je rat uvelike trajao (zanimljivo, Hrvatska nikada nije objavila rat Srbiji niti Srbija Hrvatskoj), pokušali smo, podizanjem na viši nivo opremljenosti i spremnosti legalnih struktura policije i TO, odvratiti avanturiste iz okruženja od njihovih paklenih namjera.

Dobivši legalno nešto naoružanja iz Republičkog MUP-a nakon dugog insistiranja, ojačali smo rezervni i profesionalni sastav policije u Tešnju. To je podiglo i ojačalo stepen i osjećaj sigurnosti i samopouzdanja na općini. Međutim, sa Općinskim Štabom TO išlo je teže, jer je u to vrijeme aktuelna komanda Općinskog štaba TO Tešanj, a prije postavljanja novoga sastava Štaba TO (na čelu sa rahm. Kemalom Brkićem) 4. aprila 1992. godine, u magacine JNA predala kompletno naoružanje TO Tešanj. I to u vrijeme - kada je svima, izgleda: osim njima, bilo jasno da ta ista JNA uvelike to i takvo naoružanje dijeli "braniocima Jugoslavije" sa kokardom, tj. Karadžićevim Srbima širom BiH, pa i

na prostoru naše općine, što će se kasnije dokumentovano pokazati.

U tom kontekstu, dakle, *osim ako je neprihvatljiva sama ideja opstanka i obnove državnosti BiH u punom kapacitetu*, nije bilo razloga ne uključiti se u novu Teritorijalnu odbranu kao oružanu formaciju koja će braniti živote, imovinu i slobodu svih građana i naroda na području naše općine. A upravo se to (neprihvatanje i negiranje bilo čega što odražava ili jača ideju Bosne i Hercegovine kao države) dešavalo, na primjer:

- *NE PRIHVATAJU SE za simbole BiH grb i zastava* - stilizirani srednjovjekovni grb i zastava sa ljiljanima, jer simboliziraju bosansku državnu ideju i svijest kroz vjekovnu historijsku vertikalu. Ubrzo je tim simbolima ciljano pridodat epitet "muslimanski", računajući da će tako dodatno biti devalvirani kako na unutarnjoj tako i na inozemnoj sceni. Iako, nasreću, ne potpuno uspješna - ova taktika je ipak imala odjeka.

- *NE PRIHVATA SE novi bh. novac* (u početku bonovi) nego se na dijelu koji kontroliše JNA, odnosno u njihovo ime Karadžićeve snage, koristi jugoslovenski dinar, a na području pod kontrolom HVO-a u opticaju je hrvatska kuna. Bio sam prisutan kada je tadašnji Predjednik Vlade RBiH gosp. Pelivan već odštampani prvi bh. novac (bonovi) nudio predstavnicima HVO-a (neformalni susret sa Prlićem i Bobanom) da ga umjesto hrvatskih kuna stave u opticaj, ali je to glatko odbijeno. Da se drukčije odnosilo prema ovome, bio bi to, pogotovo u to vrijeme, izuzetno važan potez kao konkretna podrška monetarnoj suverenosti Bosne i Hercegovine. No, očito su na sceni bili drukčiji projekti i planovi.

- *DRŽAVNI ORGANI I JAVNE SLUŽBE, odnosno institucije namjerno se napuštaju, čime se stvara privid, a potom njihovo propagandističko etiketiranje "muslimanskim" - sa krajnjim ciljem njihovog delegi-*

timiranja kao organa vlasti zakonito izabranih na višestranačkim izborima održanim novembra 1990. godine. Tako se, na lokalnom nivou, učešće u organima legalne i legitimne vlasti postupno svodi na minimum ili se grubo i u potpunosti napuštaju dužnosti u općinskoj upravi i admistraciji. Hrvatski kadrovi iz HDZ-a (potpredsjednik Općinskog izvršnog odbora i drugi) posvećuju se izgradnji struktura HVO-a na ovome području, a srpski kadrovi iz SDS-a (potpredsjednik Skupštine Općine i sekretar Izvršnog odbora Općine) u potpunosti su napustili svoje dužnosti.

b) Naš pristup-pogled, kroz nekoliko skica i aktera u okviru globalnih probosanskih opredjeljenja

- Nakon uspostavljanja nove općinske vlasti 1990. godine, jedna od aktivnosti kojom smo se bavili bila je i *preispitivanje naziva škola*, što se, opravdano ili ne, uvelike radilo i u drugim općinama širom BiH. Zadatak da pripremi prijedlog dobila je komisija u kojoj su između ostalih bili Amir Brka i Jozo Matošević. Projektni zadatak glasio je: analizirati nazive i predložiti eventualne izmjene, vodeći se idejom da historija ovoga područja i naroda koji ovdje žive ne počinje (parafrazirano) dolaskom SDA na vlast 1990. godine, odnosno Alije Izetbegovića na čelo SDA, dolaskom komunista na vlast tokom i poslije Drugog svjetskog rata 1945. godine, stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine, odnosno Kraljevine Jugoslavije, okupacijom BiH od strane Austro-Ugarske 1878. godine, odnosno prije toga od strane Osmanskog Carstva 1463. godine, itd..., nego ići do prvih poznatih pomena Bosne, ne zaboravljajući, naravno, vrijeme Kulina bana...

Rezultat: nekoliko novih naziva (npr. po prvom učitelju u selu - "Mustafa Mulić" u Šijama, po velikom

vakifu i dobrotvoru - "Gazi Ferhad-beg" u Jablanici, "Fra Ivan Frano Jukić" - u Jelahu, "Vuk Stefanović Karadžić" - u Vitkocima, "Kulin ban" - u Tešanjci itd.), uz zadržavanje starih ("Huso Hodžić" u Tešnju, "Džemal Bijedić" u Miljanovcima itd.).

Dakle: bez predrasuda, bez političke i općenite uskogrudosti - imamo nazive koji odražavaju sve epohe i posebnosti našega kraja i uopće. Razumijevali smo to, naravno: i danas, kao odraz bosanskoga duha i formule iščitavanja prošlosti na osnovama zajedništva i vjere u život u ime budućnosti.

- Od stradanja koja su se već dešavala ili su se mogla očekivati zbog granatiranja grada i okoline, trebalo je, pored ljudi, *zaštititi i kulturna dobra naše sredine*. U to smo prije svega ubrajali, pored sakralnih i drugih objekata arhitekture, vrijedne knjige, umjetnine i sl.

Naredili smo (tu je nezaobilazan doprinos gosp. Amira Brke, u to vrijeme već, a danas pogotovo afirmisanog književnika, publiciste i humaniste) da, kada već ne možemo koliko-toliko od mogućeg uništenja sačuvati sve, možemo i moramo ono najnužnije i najvrednije: *zato smo u sigurna skladišta tešanskog hotela sklonili posebno vrijedne knjige iz općinske biblioteke, a zbirku ikona iz tešanske pravoslavne crkve (stotinu izuzetno vrijednih relikvija) u trezor u to vrijeme nedovršene zgrade filijale Privredne banke Sarajeva*. Zbirka ikona tako je sačuvana i nakon rata vraćena onima kojima prije svega pripada - pravoslavnim vjernicima tešanske općine. No, kao što je poznato (o čemu je briljantan esej napisao naš vrijedni Amir Brka), pod izgovorom da je nose na restauraciju - zbirka je odnesena (može se reći: "na prevaru ukradena!") u Bijeljenu, i nikada još nije vraćena u Tešanj.

Treba li pominjati da je tešanska pravoslavna crkva ostala nedirnuta, osim što su je, kao i ostale ne samo vjerske objekte, oštetili geleri ubojitih haubičkih projek-

tila sa položaja mološević-šešeljevskih i Karadžićevih sljedbenika. Naravno, i katolička crkva u gradu Tešnju, kao i druge na području općine - ostale su netaknute.

- Doboju i Tesliću već su "oslobođeni" od većine svojih stanovnika nesrpske nacionalnosti. Spas su potražili u Tešnju i na drugim slobodnim teritorijama. Grad i općina u cjelini prepuni su izbjeglih i prognanih. Linije odbrane uspostavljene su, i uspješno se odolijeva napadima. Tešanj se pokazuje kao *tvrd orah*, ali već ima ljudskih gubitaka - kako boraca na linijama odbrane tako i među civilima. *Gine se, i rane se produbljuju. Čini se da se tradicija komšiluka nepovratno urušava.*

U takvoj atmosferi, na povratku sa linije fronta prema Tesliću, a nakon pogibije suborca toga dana, jedan je pripadnik TO svoju bol i frustraciju iskalio ispalivši nekoliko hitaca (inače nedostajuće municije) iz automatske puške na kuću jednog mještana srpske nacionalnosti u naselju Staje (ili Svinjci). Saznavši za to, predsjednik Skupštine Općine Tešanj rahm. dr. Muhamed Članjak i ja (kao predsjednik Izvršnog odbora Općine) dogovorili smo, na njegovu inicijativu, i organizirali posjetu prestrašenoj porodici, osudili smo napad na kuću, obećali mir i sigurnost, te naložili da se postakli razbijeni prozor. Rečeno - učinjeno.

Bilo je to, dakle, u vrijeme kada se na područjima gdje su Karadžićevi junaci svoju moć i "civiliziranost" dokazivali na nenaoružanim i bespomoćnim ljudima - rušeći i paleći sve što nije po mjeri *svetosavske ideologije* i velikosrpske ideje, pa i džamije i katoličke crkve na prostorima koje su kontrolisali.

V. Pokušaji ustavnih reformi prije i poslije Dejtona

Za ovo razmatranje veoma su značajni pokušaji da se dođe do prihvatljivih ustavnih rješenja za BiH. U

atmosferi koja je dijelom predočena u poglavlju II, a ubrzo nakon implementacije izbornih rezultata 1990 godine - dakle početkom i tokom 1991. godine, u novoimenovanoj Komisiji za ustavna pitanja Republičke skupštine (predsjedavao tadašnji predsjednik Skupštine RBiH, a danas Haški osuđenik Momčilo Krajišnik) odvijala se prava političko-stručna debata, na momente i drama, o novom ustavu države. Pored nas poslanika, članovi komisije bili su i najistaknutiji predstavnici akademske zajednice - stručnjaci za ustavno-pravna pitanja. Uz relativno jednostavan zadatak traženja rješenja za opća pitanja (demokratije, ljudskih prava, ravnopravnosti svih oblika svojine (što je bio značajan iskorak u to vrijeme) i dr, definitivno se grubo kazano, "zapelo" na tri pitanja:

1. Definicija Republike u preambuli i prvih nekoliko članova budućeg ustava - da li je Bosna i Hercegovina, odnosno treba li biti i dalje samo federalna jedinica - republika u Federativnoj Jugoslaviji ili su moguća i druga rješenja, zavisno o dogovoru, na ravnopravnim osnovama, svih republika u SFRJ o karakteru i sudbini Jugoslavije.

Stranke sa "srpskim članstvom" preferirale su i ultimativno tražile BiH isključivo kao *federalnu jedinicu u Federativnoj Jugoslaviji*, dok su drugi (HDZ npr.) preferirali *konfederativni model za Jugoslaviju i u okviru toga adekvatnu poziciju tadašnjih federalnih jedinica - republika, uključujući i BiH*, a za ostale (naravno, i za SDA) bilo je prihvatljivo svako od tih rješenja, uz nastojanje da se do njega dođe saglasnošću i sporazumom. Dakle, *zagovarali su kompromis, ali uz neopitnost opstanka RBiH (neovisno o ishodu pregovora o karakteru i sudbini Jugoslavije)*. Konačno, BiH je historijski starija od Jugoslavije i u obnovi državnosti

u punom kapacitetu BiH nije sa ništa manje prava od drugih jugoslovenskih republika.

2. *Struktura parlamenta - jednodomi ili dvodomi, uz osiguranje ustavno-pravnog instrumentarija za zaštitu onoga što se kasnije i sada definiše kao "vitalni nacionalni inters"*: uz dosta polemike, na kraju nije ostalo sporno da BiH treba dvodomi parlament sa odgovarajućim instrumentarijem za zaštitu *vitalnih nacionalnih interesa*.

3. *Dilema da se, pored jedinica lokalne uprave, tj. općine sa redefinisanim nadležnostima i grada gdje za to postoje uvjeti, za srednji administrativni nivo uspostave organi vlasti koji bi istovremeno odražavali regionalne i nacionalne interese, u čemu su se prepoznavali začeci kantonizacije. Nažalost, sa nacionalnim kao odlučujućim kriterijem.*

Međutim, kulminacija krize nakon povlačenja JNA iz Slovenije i rata u Hrvatskoj, te prebacivanja težišta ratnih operacija na Bosnu i Hercegovinu - odrazila se na rad na novom ustavu. Ta aktivnost je zamrla, jer je došlo do prekida rada ne samo Komisije za ustavna pitanja nego jedno vrijeme i Skupštine RBiH. Kasnije su stvari krenule drugim, sada već znanim tokovima.

Pod okriljem međunarodne zajednice, ali i zvan toga (poznati Karadžićevi i Bobanovi susreti u Gracu), uslijedio je niz pokušaja da se dođe do nekakvog rješenja. Za to vrijeme rat, izazvan agresijom na BiH, i dalje je uzimao ljudske i materijalne žrtve.

Wens-Owenov, a potom Owen-Stoltenbergov plan predstavljali su neke od pokušaja "međunarodne zajednice" da se ipak dođe do rješenja, uz pritisak na *bosansku stranu* da prihvati nacionalni koncept. Naime, iako su je formalno priznavali kao takvu, tj. *bosansku* -

zapravo su stalno i realno o njoj govorili kao o "muslimanskoj strani", što je, naravno, bilo tendenciozno i sračunato. I to je bio dio plana delegitimiranja naše borbe i svođenja sukoba, tj. agresije na BiH na unutar-nji bh. sukob, tj. na *građanski rat*. Usuđujem se reći da je sve vrijeme i tzv. međunarodna zajednica, predstavljena kroz UN i druge organizacije i institucije, nažalost, tražila rješenje na toj ili takvoj matrici, tj. logici da se radi o građanskom ratu. Konačno, bar se meni čini, i odluka Haškog suda po tužbi BiH protiv Srbije i Crne Gore (SR Jugoslavije) zbog kršenja Konvencije o genocidu išla je istom tom logikom. Bez obzira na neke druge dobre strane te odluke.

Nakon povratka iz Ženeve ljeta 1993. godine, gdje su u okviru Owen-Stoltenbergovog plana trajali razgovori o unutarnjem uređenju države, koja je ipak dobila međunarodno priznanje i primljena u UN, rekao sam mnogima (na bazi onoga što sam vidio) da "i međunarodna zajednica, ma šta pod njome podrazumijevali, ako uopće iskreno i do kraja želi pomoći i pomaže Bosni i Hercegovini da opstane kao suverena država, onda to čini na način da to definitivno nije i neće biti ona i onakva BiH koju ilustruje poznata Izetbegovićeva sintagma *BiH kao tigrova koža*, nego nešto znatno drukčije što bi se moglo ilustrovati sintagmom *koža krave simentalke*". Prepoznao sam, naime, u tome sklonost navedenoga dvojca međunarodne zajednice (Owen-Stoltenberg) ka odustajanju od BiH kao multi-etničke zajednice (dakle, društva i države u kojoj ni jedan njen narod neće i ne treba imati ekskluzivno "svoj" teritorij nego će cijela BiH biti država i teritorij svih njenih građana i naroda na svakom dijelu teritorija i bez ekskluziviteta), te sasvim uočljiv uklon ka rješenju na nacionalnom kao prioritetnom kriteriju. Pitao sam se: *da li, zapravo, i bez obzira na današnju retoriku - Owen-Stoltenbergova Evropa objektivno može i sama*

pobjeći od svoje temeljne matrice nacionalnih država, pogotovo kada drugima "kroji košulju"?! No, njihovi planovi (koliko god bili ili ne bili dobronamjerni) iz raznih razloga pali su u vodu.

Wašingtonski sporazum kojim je kasnije uspostavljena Federacija BiH, kako bi se u prvom redu zaustavio sukob zapravo "rat između Muslimana i Hrvata" (kako se nerijetko, posebno u međunarodnim krugovima kvalifikovao taj sukob Armije RBiH i HVO-a potpomognutog vojnom i svakom drugom logistikom Republike Hrvatske), te zamisao da se Federaciji BiH priključe i teritoriji koji su bili pod efektivnom kontrolom Karadžićevih snaga, a zapravo milošević-šešeljevske politike (već organizovan kao "Republika Srpska"), ukazao se nagovještaj mirnog nastavka u traženju rješenja - ako ga se već nije pronašlo prije eskalacije sukoba, odnosno agresije na RBiH.

Tako je Federacija, iako je zaista značila prestanak sukoba i poboljšanje odnosa na relaciji Bošnjaci - Hrvati, počela svoj život u sjenci nedosanjanog sna o trećem - hrvatskom entitetu (opcija koja i dalje ima vrlo glasni zagovornik, i, koliko se meni čini, latentni je plan za neku novu prekompoziciju BiH u *državu sa tri entiteta* ako se već entiteti ne mogu ukinuti, posebno Republika Srpska. Da apsurd bude veći, federalizacija Bosne i Hercegovine se sada kao rješenje nudi Hrvatima, i to od onih koji bi da dejtonsko rješenje dvoentitetske države prekomponuju, ali tako da je jedino "Republika Srpska" nedodirljivi zabran. Velikodušno, svakako!

Dejtonsko rješenje koje je ipak sazrelo za kakvu-takvu korekciju (pokazalo se: nedovoljnu u ovome trenutku - "Aprilski paket" ustavnih promjena, bez obzira na zahtjeve i pritiske međunarodne zajednice zbog puta BiH u Evropu) i dalje opterećuje na različit način aktuelne odnose u BiH. Odbijeni "Aprilski paket" us-

tavnih amandmana bio je prilika da se ipak i konačno krene naprijed. Kojom dinamikom i koliko - to je, naravno, otvoreno pitanje koje će dugo izazivati kontraverze i podjele. U svakom slučaju - Dejtonski ustav, odnosno koncept države mora biti i već jeste podvrgnut rekonstrukciji. Zbog toga što je ipak, barem nama, jasno ko je i na koji način branio i zagovarao općecivilizacijska dostignuća, a ko se sa više ili manje mimikrije i kajanja svrstao na stranu onih koji još nisu izašli iz 19. vijeka kada je koncept uređenja države i društva u pitanju. A prisjetimo se: bio je to period trijumfa ranijeg evropskog koncepta nacionalne države, odnosno suverenosti naciona.

VI. Da li je historija "učiteljica života"? (Umjesto zaključaka)

Na ovo pitanje niko do sada nije definitivno odgovorio. Makar ne bez osporavanja. Postoji jedan aforizam (parafrazirajući): *Historija jeste učiteljica života, ali sa veoma mnogo ponavljača.*

Podsjećanje na predratni period nije bilo u funkciji, barem ne za ovu priliku, ideoloških rasprava i prebacivanja odgovornosti na *one prije nas* nego makar fragmentarno podastiranje činjenica bez kojih bi se odnosi u BiH, naoko objektivno, sveli samo na domaće, bh. aktere i obračune unutar "tamnoga vilajeta". A to je ne samo politički i historiografski neodrživo nego i korak do kvalifikacije da se u BiH devedesetih zapravo dogodio "građanski rat".

Aspekt o kojem sam govorio ipak samo djelimično ilustruje ono s čime se trebalo suočiti, šta je trebalo i šta treba imati u vidu kada se govori o tom turbulentnom vremenu. Dakle, to samo dijelom ilustruje šta je prethodno ili uporedo trebalo riješiti da bi u postdejtonskom vremenu *tešanjski čovjek* (i bosanski patriota

općenito) iskazao sve svoje potencijale: i kao moderan privrednik, spreman na utakmicu i na "svjetskoj pijaci". Kada privrednici, ali i drugi građani s pravom prigovaraju državi da ih ne prati, da im ne osigurava ambijent za normalno privređivanje, pogotovo da se ne odnosi jednako prema svima, valja im priznati da su u pravu, ali *i podsjetiti ih da ta država zapravo još nije riješila ni svoje pitanje kao takvo. Nije se odredila prema sebi. Postoji problem lojalnosti njoj samoj.*

Ne jedanput sam, stoga, objašnjavao da se u državu, dok ona koju smo branili, odnosno koju smo imali i imamo u vidu kada ovo govorimo, ne smogne snage da sve svoje građane, pa i institucije jednako tretira (npr. svojevremena nemoć federalnih inspeksijskih službi da vrše kontrolu na području tzv. "Herceg-Bosne", problemi sa vizama zato što nemate "rezervni pasoš i domovinu" itd.), najbolje investira prihvatajući da ponekad upravo na vama trenira *inspektorsku strogoću*. Jer, samo takvi presedani daju joj snagu i legitimitet da svoju moć postupno protegne na sve, bez obzira na to da li žive i rade u Tešnju, Sarajevu, Tuzli..., ili npr. u Čapljini, Stocu... U protivnom, mada je to teško shvatiti, pogotovo prihvatiti, a naročito kratkoročno i dnevno-politički računajući, alternativa je potpuno nezakonje, dezorganizacija i dezorijentacija, a to je samo korak do konstatacije "...da BiH uopće nema državni kapacitet, a to znači ni dugoročnu perspektivu da kao država opstane". Omiljena je to teza antibosanskih "dušebrižnika", uključujući npr. i Nenada Kecmanovića koji se svako malo oglasi sličnim tezama.

Naravno, nije to utješno (očekujem replike, čak i osude), ali to je život kojim smo živjeli, to je zapravo cijena, to je način da - umjesto istrajnošću, upornošću i jasnim ciljem - eventualnim svojim nestrpljenjem i frustracijama u odsudnom momentu ne *odigramo kartu* koju njen neprijatelj i protivnici, ma odakle dolazi-

li i ma ko bili, upravo očekuju, tj. da se uruši unutarnji potencijal i sama ideja opstojnosti Bosne i Hercegovine kao države. Zato je odgovor u stilu: "Ko duže izdrži" na pitanje "Do kada sve ovo!?" - tek slaba utjeha, ali i puna istina onima koji, iako svjesni da je silama destrukcije lakše nego silama konstrukcije, neće odustati od zalaganja i borbe za Bosnu i Hercegovinu.

Značajnih 15 godina od dana kada smo i mi u Tešnju povukli u to vrijeme nužne poteze za odbranu svoju i svoje domovine, ne ugrožavajući time nikoga, jeste prilika da se podsjetimo kako smo tada, ali kako i sada baštinito ideju antifašizma, poštujući univerzalne vrijednosti zasnovane na tradiciji bosanskog zajedništva, kao i savremenog shvatanja odnosa među civiliziranim narodima i ljudima uopće.

Iz toga proizlazi spremnost da se i dalje traže rješenja za konačan dogovor naroda i građana u BiH (ako uopće postoje konačni dogovori i rješenja za bilo što). Jer, pravo je novih generacija de sve preispituju i definiraju prema svojoj mjeri). Rješenje koje, zašto ne?, može - a i trebalo bi značiti potrebu i mogućnost donošenja novoga Ustava Bosne i Hercegovine. U interesu i po mjeri svih njenih građana i naroda. Vrijeme je pred nama...

Esad Jašarević

ZNAČAJ ODBRANE TEŠNJA U OČUVANJU DRŽAVNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

UVODNE NAPOMENE

Namjera mi je da ovdje na jedan objektivan, studijsko-analitički i faktografski pristup dam prikaz značajnih događaja koji su bili bitni ili je od istih umnogome zavisila uspješna odbrana Tešnja, Maglaja i slobodnih prostora Doboja u vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine. Odbrana Tešnja u ovom periodu ne može se posmatrati kao odbrana samo jedne općine nego se mora sagledavati u kontekstu širih ratnih zbivanja na zeničko-dobojskom, posavskom, tuzlanskom, odnosno na cijelom ratištu Bosne i Hercegovine.

Također, odbranu Tešnja moramo posmatrati i u kontekstu namjera i ciljeva agresora, a oni su bili - okupirati Tešanj bez obzira na žrtve i razaranja. Ciljevi i namjere agresora da po svaku cijenu okupiraju Tešanj proisticali su iz slijedećih činjenica:

- općina Tešanj je na području većem od 20 km presjekla strateški važnu komunikaciju koja je, preko Bijeljine, Modriče, Doboja i Banja Luke, povezivala Srbiju sa tzv. srpskom autonomnom oblašću Krajinom, odnosno sa okupiranim prostorima u Hrvatskoj;

- okupacijom općine Tešanj agresor je imao namjere spojiti tzv. srpsku autonomnu regiju zapadna Bosna sa tzv. srpskom autonomnom oblašću Ozren;

- okupacija općina Tešanj, Maglaj i Žepče, koje su imali većinsko bošnjačko i hrvatsko stanovništvo, bila je preduslov za otvaranje rezervnog koridora za Srbiju, uz nastavak djelovanja dolinom rijeke Krivaje, sa okupacijom općina Zavidovići i Olovo.

Za agresora je otvaranje rezervnog koridora bio strateški važan cilj, budući da je uspostavljeni posavski koridor u okolini Brčkog bio relativno uzak (do 3 km širine), uz blizinu sa granicom Hrvatske, te je postojala mogućnost njegovog presijecanja.

Uspostavljanjem rezervnog koridora i spajanjem istog kod Han Pijeska sa istočnom Bosnom agresor bi, faktički, razdvojio zeničku od tuzlanske regije, praveći od iste enklavu, što mu je bio jedan od strateških ciljeva definisanih u planu za okupaciju BiH zvanom "Ram".

Okupacija općine Tešanj za agresora je bila nužnost, jer je oko zone odgovornosti Operativne grupe 7 - Jug 2. Korpusa Armije RBiH morao držati liniju fronta veću od 60 km.

Pored navedenog, kao i zbog čestih i uspješnih ofanzivnih aktivnosti naših jedinica na oslobađanju važnih i dominantnih objekata prema Tesliću, agresor je bio prisiljen povući svoje manevarske jedinice 1. krajiškog korpusa, kao što su 16. motorizovana brigada iz Banja Luke, zvana "Garava", te dvije lake brigade iz Prijedora i Prnjavora, kao i veći dio oklopne brigade, i vezati ih za ovo ratište, a što je u velikoj mjeri smanjilo pritisak i rasteretilo odbranu Gradačca, Gračanice, Luvkavca, kao i slobodnih prostora Brčkog.

Da je za agresora okupacija tešanjskog prostora bila strateški važna nužnost, govori i činjenica da bi sa ostvarenjem tog cilja smanjio postojeću liniju fronta sa 60 km na novu liniju fronta od 10 do 15 km, uz veliko rasterećenje ozrenskog i vozučkog ratišta, kao i oslobađanje velikih snaga - uz mogućnost njihove

upotrebe na drugim ratištima, a posebno prema Gradačcu, Gračanici, Lukavcu i slobodnim prostorima Brčkog. Isto tako, odbrana općine Tešanj mora se posmatrati i kroz snagu jedinica koje su branile ove prostore. Poznato je da je tokom agresije na RBiH slobodne prostore općina Tešanj, Maglaj i Doboj branilo šest brigada Armije RBiH i jedna brigada HVO - sa ukupno preko 13.000 prekaljenih i dobro opremljenih boraca, od kojih su tri brigade bile *viteške*, tri su bile *slavne*, a jedna je bila manevarska.

Odmah na početku agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu Tešanj je u funkciju odbrane svojih i slobodnih prostora susjednih općina stavio sve svoje resurse, kako ljudske tako i materijalne i finansijske, pri čemu je formirao respektabilnu namjensku vojnu proizvodnju minobacačkih, haubičkih i tenkovskih granata, tromblona i bombi, prepakiranje kritičnih i nedostajućih kalibara sitne municije, proizvodnju uniformi i ostale intendantske opreme - i to ne samo za potrebe odbrane ovih nego i za potrebe odbrane ostalih prostora pod kontrolom Armije RBiH. Također, treba istaći činjenicu da je Ratna bolnica Tešanj formirana u maju 1992. godine i da su u njoj tokom cijelog rata, a posebno za vrijeme opsade Tešnja i Maglaja, spašeni mnogi ljudski životi.

UZROK, POVOD I CILJEVI AGRESIJE NA BOSNU I HERCEGOVINU

Uzrok agresije na Bosnu i Hercegovinu

Uzrok agresije na Bosnu i Hercegovinu je težnja velikosrpskog državnog vrha da iskoristi raspad bivše Jugoslavije, kao i međunarodno priznanje Slovenije i Hrvatske, i da okupira Bosnu i Hercegovinu - kao preduslov realizacije stoljeće i po starog nacionalnog

programa *uramljivanja* svih "srpskih zemalja" u jednu državnu zajednicu. Ovaj nacionalni program utemeljen je na *Memorandumu* Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU) iz 1986. godine, a korijene ima u *Načertaniju* Ilije Garašina iz 1844. godine, kao i u *Deklaraciji* četničkog svetosavskog sabora održanog 14.1.1944. godine u kojoj su prvi put definisane granice zamišljene "velike" Srbije

Povod za agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Povod za agresiju na RBiH predstavljalo je proglašenje nezavisnosti nakon referenduma održanog 29. februara i 1. marta 1992. godine i međunarodno priznanje od strane Evropske zajednice 6. aprila 1992. godine, zbog čega su velikosrpski nacionalisti, predvođeni Slobodanom Miloševićem, odlučili da svoju nacionalnu odrednicu *svi Srbi u jednoj državi* realizuju upotrebom vojne sile bivše JNA kroz nasilno rušenje postojećeg ustavno-pravnog poretka i legalne vlasti u Republici Bosni i Hercegovini, uspostavljene nakon prvih višestranačkih i demokratskih izbora. Agresija je nastavljena svom žestinom i nakon 22. maja 1992. godine kada je RBiH primljena u punopravno članstvo u Organizaciju ujedinjenih nacija.

Ciljevi agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Ciljevi agresije na Bosnu i Hercegovinu bili su:

- oružanim putem okupirati cjelokupni teritorij RBiH, osim zapadne Hercegovine sa gradom Mostarom;
- kroz masovne ratne zločine, genocid, sistematsko protjerivanje stanovništva, rušenje džamija i drugih

vjerskih objekata, Bošnjake kao konstitutivni i najbrojniji narod u Bosni i Hercegovini svesti na nivo etničke skupine. Za ovaj cilj velikosrpski agresor imao je podršku jednog dijela međunarodne zajednice, ponajprije Velike Britanije, Francuske i Rusije. Jedan od dokaza za ovo jest nepravedno uvedeni embargo na naoružanje Armiji RBiH, čime je, *de facto*, jedino Bošnjacima (koji su sve vrijeme u Armiji bili najbrojniji) bilo uskraćeno pravo na samoodbranu;

- u skladu sa sporazumom Tuđman-Milošević, konačno riješiti *hrvatsko pitanje* protjerivanjem i tzv. humanom razmjenom hrvatskog stanovništva Posavine sa srpskim stanovništvom okupirane zapadne Slavonije. Istim sporazumom dogovoreno je da hrvatsko stanovništvo iz centralne i srednje Bosne bude preseľeno u zapadnu Hercegovinu koja bi, kroz razmjenu teritorija, trebala ući u državni poredak Hrvatske;

- po svaku cijenu vojnom silom zadržati sve okupirane teritorije u Hrvatskoj: Kninsku krajinu, Liku, Baniju, Kordun i istočnu Slavoniju, bez zapadne Slavonije koja bi trebala biti razmijenjena za Posavinu.

PLAN "RAM" - UVOD U AGRESIJU NA BOSNU I HERCEGOVINU

Tajni plan "Ram" sačinila je bivša JNA u februaru 1991. godine, s navodnim ciljem zaštite srpskog stanovništva u Hrvatskoj u slučaju da dođe do proglašavanja samostalne države Hrvatske. U suštini, taj plan imao je sasvim druge ciljeve, a to je pokušaj ostvarenja velikosrpskog projekta ratnim putem, odnosno stvaranje "velike" Srbije u granicama Karlobag - Virovitica, u koju bi ušle "srpske zemlje", sa slobodnim izlaskom na more.

Treba naglasiti da su Garašaninov koncept i načela ujedinjenja "srpskih zemalja" podržavali gotovo svi

politički, kulturni, vjerski i intelektualni krugovi u Srbiji u zadnjih 150 godina. Ideja "velike" Srbije prvi put je obznanjena kroz spomenutu *Deklaraciju* četničkog svetosavskog sabora od 14.1.1944. godine, koji je u to vrijeme bio pandan AVNOJ-u. Ovu deklaraciju kontinuirala je i SANU u svom *Memorandumu* iz 1986. godine - i ona je bila polazna osnova za izradu političkog programa, a kasnije i tajnog vojnog plana "Ram". Ovim planom u sastav "velike" Srbije ušli bi, pored Srbije sa Vojvodinom i Kosovom, prostori Hrvatske sa granicom Karlobag - Virovitica, zatim Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Makedonija, sa ukupno 17 miliona stanovnika.

Nakon nesuspjelog pokušaja okupacije Republike Hrvatske, odnosno nakon potpisivanja primirja u 1992. godini, bilo je sasvim jasno da nije moguće u potpunosti realizovati taj plan i da ga je potrebno revidirati, čemu je prethodio tajni sporazum između Tuđmana i Miloševića. Po tom sporazumu, Milošević je Tuđmanu ponudio "humanu" razmjenu stanovništva Posavine za zapadnu Slavoniju, kao i ostanak Kninske krajine, Baranje i Korduna u "velikoj" Srbiji u zamjenu za zapadnu Hercegovinu koja je trebala ući u sastav Hrvatske. Po istom sporazumu, Miloševiću je ostavljeno da se "obračuna" sa Bošnjacima u predstojećem ratu i planiranoj okupaciji BiH.

Modifikaciju plana "Ram" također je uradio Generalštab JNA, a uporedo s time SANU iznosi svoju novu tezu o agresivnom islamskom fundamentalizmu, što je predstavljalo psihološki motivacijski osnov za djelovanje Karadžićevih sljedbenika i za zločine koje su počinili. Modifikovani plan "Ram" imao je za cilj očuvanje okupiranih prostora u Hrvatskoj i okupaciju Bosne i Hercegovine, bez prostora zapadne Hercegovine i grada Mostara. Plan se trebao realizovati u dvije faze.

Prva faza uključivala bi slijedeće aktivnosti:

- uspostavljanje okupacijske vlasti u općinama i gradovima sa većinskim srpskim stanovništvom, uz sistematsko protjerivanje bošnjačkog i hrvatskog naroda i stvaranje etnički čistih prostora;

- opsadu Sarajeva, uz presijecanje grada na pravcu Pofalići - Grbavica;

- otvaranje posavskog koridora prema Srbiji, uz okupaciju općina sa većinskim hrvatskim i bošnjačkim stanovništvom: Dervente, Bosanskog Broda, Modriče, Odžaka, Orašja, Bosanskog Šamca i Brčkog;

- okupaciju lijeve obale rijeke Neretve, uz kontrolu komunikacije Sarajevo - Mostar - Ploče;

- presijecanje komunikacije Travnik - Bugojno - Livno - Split, u rejonu Kupresa;

- otvaranje rezervnog koridora prema Srbiji, uz okupaciju općina Doboj, Teslić, Tešanj, Maglaj, Žepče, Zavidovići i Olovo, kao i odvajanje zeničke od tuzlanske regije uz dovođenje iste u status enklave;

- okupaciju zapadnobosanskih općina sa većinskim bošnjačkim stanovništvom: Prijedora, Sanskog Mosta i Ključa, uz dovođenje regije Bihać, Cazin i Kladaša u potpuno opsadu.

U **drugo** fazi agresije na BiH vršilo bi se istiskivanje većinskog bošnjačkog stanovništva iz okruženih prostora Sarajeva, Tuzle, Zenice, Goražda, Bihaća, Travnika, Bugojna, kao i hrvatskog stanovništva iz Viteza i Kiseljaka, do potpune integracije istih u politički sistem "velike" Srbije. Realizaciju Plana "Ram" i okupaciju BiH agresor je planirao izvršiti snagama od osam korupsa JNA, od kojih su tri bila locirana u BiH, jedan u Hrvatskoj, a četiri u Srbiji i Crnoj Gori. Treba napomenuti da je, nakon povlačenja JNA iz Slovenije i Hrvatske, svo naoružanje i oprema ovih vojnih snaga bilo preseljeno u BiH i da je bilo predviđeno za podršku realizaciji plana "Ram".

PRVA OPSADA I POKUŠAJ OKUPACIJE OPĆINE TEŠANJ

Pored plana "Ram" postojali su i operativni planovi okupacije svih većih gradova u kojima je živjelo većinsko bošnjačko ili hrvatsko stanovništvo, zatim gradova u kojima su bile locirane kasarne i garnizoni bivše JNA sa postrojenjima vojne industrije, kao i gradovi koji su se nalazili na strateškim pravcima djelovanja agresora, među kojima je bio i Tešanj. Svi ovi operativni planovi bili su izrađeni u komandi armijske oblasti u Sarajevu, odnosno u užem štabu generala Milutina Kukanjca.

U skladu sa postojećim planom okupacije Tešnja, agresor je već početkom 1992. godine izvršio sve pripreme, koje su uključivale slijedeće:

- naoružavanje srpskog stanovništva u rubnim selima tešanjске općine: Cerovica i Vitkovci, te maglajskih naselja Brezove Dane i Ošve;

- naoružavanje srpskog stanovništva u pograničnim selima teslićke općine: Vrela, Žarkovina, D. Vručica i Bežlja, kao i sela dobojske općine: D. Pridjel, Potočani i Poljice;

- naoružavanje srpskog stanovništva u unutrašnjosti tešanjске općine - u selima: Medakovo, Rosulje, Mekiš i Džemilić Planje;

- zaposjedanje dominantnih kota i objekata na granici sa teslićkom općinom: Crni vrh, Zmajevac, Husar, Omerovo guvno, Debelo brdo, Krst, Stijakovac, Lijepo brdo, Miljevac, Komin i Putnikovo brdo kod Doboja;

- blokadu putne komunikacije Doboj - Maglaj, uz uspostavljanje potpune blokade svih izlaznih komunikacija prema Zenici, kao i opsade cijelog teritorija općine Tešanj.

Opći napad na Tešanj uslijedio bi nakon okupacije Doboja i Teslića, uz prethodno ovladavanje komu-

nikacijom, ili dijelom komunikacije Doboja - Teslića. Sve dalje odvijalo bi se po već viđenom scenariju: nakon inscenirane incidentne situacije, lokalno srpsko stanovništvo podiglo bi barikade na putnim pravcima u selima unutar tešanjске općine: Medakovo, Rosulje, Mekiš i Džemilić Planje, sa zadatkom da ih oružano brane do dolaska jedinica JNA iz Doboja i Teslića. Tako bi se konstruisao razlog za "pružanje pomoći" navodno ugroženom srpskom stanovništvu na tešanjskom prostoru i uslijedio bi početak općeg napada koji bi bio izveden iz više pravaca: iz Doboja, Teslića, Vitkovaca, rejon Crnog vrha, kao i rejon Husara i Omerovog guvna. Opći napad bio bi pojačan snažnim artiljerijskim granatiranjem naseljenih mjesta, kao i avio-bombardiranjem industrijske zone Bukva - i izazvao bi haos, paniku i strah kod stanovništva.

U daljim djelovanjima agresor bi vjerovatno pokušao izvršiti helikopterske desante na dominantne objekte u unutrašnjosti: na Trebačkom brdu, na tešanjskoj tvrđavi ili na uzvišenju Ošljak - s ciljem ubacivanja diverzantsko-terorističkih grupa koje bi snajperskom vatrom blokirale sve aktivnosti u samom gradu Tešnju.

Planeri i kreatori procijenili su da tokom realizacije ovog plana ne bi trebalo biti većih problema, budući da Stanica javne bezbjednosti Tešanj, kao jedina legalna i naoružana formacija sa svojih četiri stotine aktivnih i rezervnih policajaca, potpomognutih naoružanim grupama, ne bi mogla pružiti jači i dugotrajniji otpor zato što nisu uvezani u jedinstveni sistem komandovanja, a također i stoga što nemaju adekvatnu borbenu niti logističku podršku. Konačni rezultat svega bio bi ono što je već viđeno: duge kolone izbjeglica koje bi se izvlačile prema slobodnim prostorima Maglaja i Žepča. Međutim, vrlo brzo se pokazalo da su procjene agresora bile neutemeljene i da je rukovodstvo općine Tešanj

preduprijedilo i u potpunosti onemogućilo realizaciju ovog plana.

PRIPREME ZA ODBRANU OD AGRESIJE

Odmah nakon okupacije Bijeljine, koja je izvedena 2. aprila 1992. godine i koja je na neki način bila *generalna proba* rata u Bosni i Hercegovini, Skupština Općine Tešanj 4. aprila 1992. godine donijela je odluku o proglašenju vanrednog stanja - kojom je pozvala narod na opću mobilizaciju i istovremeno zabranila svako kretanje kolona bivše JNA i paravojnih srpskih formacija kroz tešanjsku teritoriju. Dva dana potom, 6.4.1992. godine, donesena je i druga izuzetno značajna odluka kojom je izvršeno ukidanje postojećeg Štaba Teritorijalne odbrane Tešanj i formiranje novog Operativnog kriznog štaba Teritorijalne odbrane Tešanj kao druge legalne vojne formacije na ovom prostoru. Mudrost i dalekosežnost ovih odluka ogleda se u činjenici da ih je Općina Tešanj donijela prije nego što je slične odluke donijelo Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine.

Odmah nakon formiranja, Operativni krizni štab TO Tešanj pristupio je izvršenju opće mobilizacije na cijeloj teritoriji općine, uz formiranje prvih odreda, četa i vodova Teritorijalne odbrane, sa uspostavljanjem jedinstvenog sistema rukovođenja i komandovanja, kao i linija odbrane na svim rubnim područjima. Nakon uspostavljanja ovih linija, odmah se pristupilo njihovom brzom inženjerskom uređenju, kao i inženjerskom zaprečavanju putnih i tenkoprohodnih pravaca.

Uporedo sa realizacijom navedenih aktivnosti Operativnog kriznog štaba TO Tešanj Stanica javne bezbjednosti Tešanj je u jednoj brznoj akciji izvršila nenasilno razoružavanje ilegalno naoružanog srpskog sta-

novništva u selima Medakovo, Rosulje, Mekiš, Džemilić Planje i Ošve. Međutim, stanovnici sela Brezove Dane odbili su predati oružje, pri čemu su utvrdili svoje položaje u rejonu Crnog vrha, potpuno blokirajući komunikaciju Tešanj - Novi Šeher. Opasnost od okupacije općine Tešanj definitivno je otklonjena deblokadom navedene komunikacije 4.6.1992. godine u združenim borbenim aktivnostima jedinica TO Tešanj, policijskih snaga SJB Tešanj i jedinica HVO Novi Šeher.

Činjenica je da se u vrijeme jednomjesečne opsade općine Tešanj, koja je trajala od 3. maja do 4. juna 1992. godine, na slobodnim prostorima općine Tešanj nalazilo preko 20.000 izbjeglica, prvenstveno iz Doboja i Teslića. Situaciju je dodatno otežavao nedostatak pješadijskog naoružanja i municije na uspostavljenim linijama odbrane, bez mogućnosti bilo kakvog novog snabdjevanja. Problem u održavanju linija odbrane predstavljao je nedostatak artiljerijskog i protivoklopnog naoružanja, kao i protivtenkovskih mina, a sve je pratio i nedostatak goriva i hrane za veliki broj izbjeglica.

Maj 1992. godine bio je, dakle, period prve opsade općine Tešanj, ali zasigurno i najkritičniji period od početka do kraja rata. Također, u vrijeme ove opsade jasno se pokazalo koliko je bila važna i hrabra odluka političkog vođstva da početkom aprila 1992. godine proglasi vanredno stanje i započne pripreme za odbranu od agresije. Zasigurno je 4. april 1992. godine izuzetno važan dan u novijoj historiji Tešnja, i stoga treba imati posebno mjesto u obilježavanju važnih datuma.

Nakon deblokade puta Tešanj - Novi Šeher preko Crnog vrha, uspostavljena je normalna komunikacija sa slobodnim prostorima koje su kontrolisali Armija RBiH i HVO, što je omogućilo da veći broj izbjeglica koje su to željele, posebno žene i djeca iz Doboja i Te-

slića, napuste prostore Tešnja i odu u zemlje zapadne Evrope. U isto vrijeme uspostavljeno je redovno snabdjevanje hranom, gorivom i ostalim životnim namirnicama, dok se ukupno stanje bitno popravilo nakon dolaska prvih humanitarnih konvoja na ove prostore.

Nakon što je agresor izveo prvi napad na selo Miljanovci, koji je odbijen, tešanjско rukovodstvo i vojni organi procijenili su da se na prostoru općine nalazi oko 2.000 komada pješadijskog naoružanja raznih kalibara, sa relativno malim zalihama municije, i da to ne garantuje uspješnu odbranu ovog prostora u narednom periodu rata, te je donijelo odluku i prikupilo potrebna finansijska sredstva za brzu nabavku svih vrsta naoružanja, municije i ostalih neophodnih ubojnih sredstava. Zbog postojanja nepravedno nametnutog embarga na legalnu nabavku naoružanja, u to vrijeme jedina mogućnost za Tešanj bila je kupovina naoružanja, municije i ostale vojne opreme na crnom tržištu u Hrvatskoj.

Također, u ovoj početnoj fazi izuzetno je značajna nabavka veće količine pješadijske municije iz Konjica, te eksploziva za punjenje minobacačkih projektila (već je otpočela proizvodnja u tešanjскоj tvornici "Pobjeda") iz tvornice "Vitezit" iz Viteza, kao i skladišta u Pazariću, koji su bili pod kontrolom legalnih snaga RBiH. Proizvodni ciklus minobacačkih projektila u Tešnju završen je u julu mjesecu 1992. godine nabavkom minobacačkih upaljača za kalibre 60, 82 i 120 mm u tvornici "Slavko Rodić" u Bugojnu, kao i većih količina odlivaka navedenih kalibara u Hrvatskoj. Sve ovo izvršeno je neposrednom aktivnošću općinskog vođstva Tešanj.

U naredna dva mjeseca u općinu Tešanj, kao i na slobodne prostore Doboja i Teslića, iz raznih izvora nabavljeno je preko 10.000 komada automatskih i poluautomatskih pušaka, raznih vrsta protivoklopnih ra-

ketnih lasera i projektila, određeni broj protivavionskih mitraljeza i topova, protivavionskih ručnih lančera i raketa, teških i lakih minobacača sa projektilima, velike količine municije raznih vrsta i tipova, protivpješadijskih i protivtenkovskih mina, te ostalih ubojnih sredstava, odnosno svega što je bilo neophodno za uspješnu odbranu. U isto vrijeme nabavljene su dvije haubice 105 mm, a od Okružnog štaba TO Zenica dobivena su tri tenka T-34. Sve navedeno bitno je uticalo na raspoloženje naroda i na borbeni moral vojnih jedinica - koje su za samo dva mjeseca od gotovo golorukog naroda prerasle u dobro organizovane i opremljene jedinice, spremne da se suprotstave agresoru na bilo kojem dijelu ovog ratišta.

Već sredinom jula 1992. godine egzistirale su i dobro naoružane jedinice OpŠTO Doboj sa preko 2.000 pušaka, a u sličnoj situaciji bila je i 110. brigada HVO, kao i OpŠTO Teslić sa preko 1.000 pušaka, dok su OpŠTO Tešanj i SJB Tešanj imali preko 6.000 pušaka, što je ukupno činilo respektabilnu vojnu snagu kao garant odbrane ovog prostora.

Potrebno je naglasiti da je u vrijeme nakon što je "Pobjeda" razvila tehnološki postupak i otpočela sa redovnom proizvodnjom svih vrsta minobacačkih projektila, bombi i tromblona, vrlo brzo je došlo do balansa u naoružanju spram agresora i bitno je određen dalji tok rata u ovom dijelu R BiH.

SVE OFANZIVE I DRUGA OPSADA OPĆINE TEŠANJ

Poslije neuspjele jednomjesečne opsade, kao i pokušaja okupacije prostora Tešnja u proljeće 1992. godine, agresor je u naredne dvije godine pokrenuo pet neuspjelih ofanziva, a nije mu pomogla ni izdaja 111. "XP" brigade HVO Žepče, pa ni njihovo zajedničko

djelovanje u toku devetomjesečne opsade (24.6.1993-19.3.1994. godine) sa ciljem okupacije slobodnog prostora Tešnja i Maglaja.

Prvi napad agresorske vojske na prostor Tešnja uveden je 1.6.1992. godine u rejonu Miljanovaca. Nakon trodnevni borbi, napad je odbijen i linije odbrane odreda Miljanovci bile su konsolidovane.

Poslije okupacije najvećeg dijela općine Teslić u junu 1992. godine, agresor je početkom augusta pokrenuo prvu ofanzivu na slobodne teslićke prostore - na sela Studence, Slatinu, Komušinu, Kamenicu i Rajševu. Nakon petnaestodnevni teških borbi, snage OpŠTO Teslić i HVO Komušina morale su se povući u Novi Šeher, na teritoriju maglajske općine.

Drugu ofanzivu agresor je pokrenuo sredinom septembra 1992. godine na slobodne prostore maglajske općine. Posebno je značajno istaći da je Tešanj od početka juna do septembra 1992. godine trpio velike pješadijske napade, teška artiljerijska granatiranja, kao i svakodnevna avio-bombardovanja, od kojih nije bilo pošteđeno niti jedno naseljeno mjesto. Za razliku od Tešnja, Maglaj je u tom vremenu bio pošteđen bilo kakvih borbenih djelovanja. U općini Maglaj prije rata živjelo je mnogo više srpskog stanovništva nego u Tešnju, pa je tako od strane lokalnog SDS-a dato čvrsto obećanje rukovodstvu maglajske općine da Maglaj neće biti napadnut, što je bila velika laž i prevara. Uljuljkani lažnim obećanjima i nakon više od tri mjeseca od početka agresije na Doboj, Teslić i niza izvedenih napada na Tešanj, općina Maglaj nije bila uopće pripremljena za odbranu. Sredinom septembra 1992. godine srpsko stanovništvo se u toku jedne noći iselilo iz Maglaja u pravcu Ozrena, nakon čega je uslijedio žestok napad, pri čemu je agresor u samo dva dana okupirao sva podozrenska, kao i prigradska sela: Bijelu Ploču, Joviće i D. Ulišnjak, približivši se centru gra-

da Maglaja na 1,5 do 2 km. Zahvaljujući brzom intervenciji snaga OpŠTO Teslić, snaga HOS Žepče i 1. zeničke brigade Armije RBiH, agresorske su snage zaustavljene. Nakon teških dvomjesečnih borbi na domak samoga grada, agresorska ofanziva na Maglaj bila je slomljena, a linije odbrane su konsolidovane.

Treću ofanzivu agresor je pokrenuo na slobodne prostore tešanjске općine krajem novembra 1992. godine. Karakteristično za ovu ofanzivu je to što je u augustu 1992. godine za komandanta Operativne grupe Doboj "VRS" postavljen pukovnik Slavko Lisica, komandant oklopnih snaga i "proslavljeni" agresorski ratnik - koji je samouvjerenost tvrdio da će Tešanj zauzeti prije nove godine. Držeći se svog obećanja, on je odmah u novembru pokrenuo snažnu ofanzivu na prostor Tešnja, dovukavši jake oklopne jedinice iz Banja Luke. Tako je u jednom danu kroz Teslić provukao 36 tenkova T-55, a sutradan još 17 modernijih tenkova T-72 i T-84. Snažne oklopne jedinice, u formaciji oklopnih vodova i četa, bile su raspoređene iznad sela Miljanovci, Omanjska, Bobare, Kalošević, Putešić i Mrkotić. Prije pokretanja ove ofanzive agresor je imao obavještajne podatke da snage odbrane Tešnja ne posjeduju nikakva kvalitetnija protivoklopna sredstva, pa je samouvjerenost krenuo u ofanzivu - koja je slomljena nakon petnaestak dana, pri čemu je agresor pretrpio velike gubitke u tenkovima i ljudstvu. Presudnu ulogu u slamanju ove ofanzive imali su protivoklopni vođeni lanseri tipa Fagot 9M111M zvani "crvena strijela", koji su dodijeljeni od strane Glavnog logističkog centra ARBiH desetak dana prije početka ove ofanzive, mada nisu postojali obavještajni podaci da se takva i u tim razmjerama sprema.

Poslije ove ofanzive tešanjски prostor nazvan je "grobljem tenkova", a u slamanju napada posebno se proslavio Odred Miljanovci koji je zarobio jedno ok-

lopno vozilo BOV-M82 i dva tenka, od koji je jedan bio T-55, a drugi je spadao u kategoriju najboljih tenkova bivše JNA: T-84, što je u to vrijeme bio izuzetan podvig koji je dao veliko samopouzdanje borcima ARBiH.

Četvrta ofanziva uslijedila je u proljeće 1993. godine na slobodne prostore dobojske općine, u rejonu Karuša, kao i na prostore tešanjске općine u rejonu sela Planje i Mrkotić. Ova ofanziva bila je svojevrsni "popravni ispit" za pukovnika Lisicu. Dana 20.3.1993. godine agresor je pokrenuo snažne napade iz dva pravca, pri čemu je na pomoćnom pravcu iz Teslića izveo jak kombinovani artiljerijsko-pješadijski napad na objekte Kicelj, Vrtače i Krst - u zoni odgovornosti 204. bbr ARBiH, dok je na glavnom pravcu forsiranjem rijeke Usore izveo jak napad oklopno-mehanizovanim snagama, probivši linije odbrane 203. mtbr ARBiH u rejonu Karuša. Sutradan, u ranim jutarnjim satima, u poznatoj bici na Karušama - združene jedinice OG - 7 Jug ARBiH su u brzom kontranapadu, uz snažnu podršku artiljerije i protivoklopnih vođenih sistema, teško porazile agresora, uništivši mu cio oklopno-mehanizovani bataljon. Sličnu sudbinu agresor je doživio i na pomoćnom pravcu gdje je, nakon dvodnevni borbi, u pokušaju da probije linije odbrane prvi put na ovom ratištu upotrijebio helikoptere "Gama", naoružane protivoklopnim vođenim projektilima zrak-zemlja, tipa "maljutka".

Bitka na Karušama predstavlja slom četvrte ofanzive na ovaj prostor RBiH, a ujedno i jednu od najvećih bitaka Armije RBiH, poznatu po tome da u toku cijelog rata agresoru nikada i nigdje nije uništeno toliko oklopnih sredstava u jednom danu i na jednom mjestu.

Poslije bitke na Karušama pukovnik Lisica smijenjen je i na njegovo mjesto za komandanta OG Doboj "VRS" dolazi pukovnik Arsić - direktno iz Generalštaba vojske Srbije i Crne Gore, iz Beograda, kao ekspert za specijalni rat. Odmah nakon preuzimanja duž-

nosti on je otpočeo pregovore sa zapovjednikom 111. "XP" brigade HVO Žepče Ivom Lozančićem s ciljem savezništva i zajedničkog djelovanja u pokušaju okupacije Tešnja, Maglaja i Zavidovića.

Na krilima bitke na Karušama, među našim borcima vladalo je visoko samopouzdanje i vrlo veliko raspoloženje da se pristupi izvođenju drugog oblika borbenih aktivnosti, tj. da se započne sa oslobađanjem dominantnih kota i objekata prema Tesliću, pa su tako združene jedinice OG - 7 Jug 25.5.1993. godine u iznenadnim i snažnim ofanzivnim delovanjima oslobodile dominantne objekte Krst, Stijakovac, Lijepo brdo i Miljevac - čime su znato popravile svoj taktički položaj prema okupiranom Tesliću, a istovremeno onemogućile agresoru da direktnom artiljerijskom vatrom i snajperskim djelovanjem ugrožava naselja Kalošević, Putešić, Mrkotić, Potočane, Planje i Jelah. Ovi uspjesi dali su novi veliki moral našim borcima i narodu Tešnja, Maglaja i slobodnih prostora Doboja, a istovremeno su bili spoznaja da su jedinice OG - 7 Jug 2. Korpusa Armije RBiH spremne za izvođenje oslobodilačkih ofanziva prema susjednim okupiranim gradovima Tesliću i Doboju.

Međutim, ovoj euforiji brzo je stigao kraj, jer je za nepunih mjesec dana došlo do izdaje 111. "XP" brigade HVO Žepče, koja je 24.6.1993. godine napustila položaje prema Tesliću i, zajedno sa agresorskim vojnicima teslićke brigade "VRS", zaposjela novu liniju odbrane prema Tešnju, na objektima Krč - Kahvica - Kraljevo - Pasja glava - Borik i Bandera. Zajedničkim djelovanjem agresora i 111. brigade HVO potpuno su okupirani prostori Novog Šehera, sa selima Čobe i Kopicice, dok su snage Armije RBiH jačine dva bataljona, nakon višednevnih borbi, bile prisiljene na izvlačenje preko Matinskog visa prema Željeznom Polju i Šerićima u zeničkoj općini.

Snage OG 7 - Jug su, nakon višednevnih borbi i bezuspješnih pokušaja da na Crnom vrhu probiju blokadu i spoje se sa snagama Armije RBiH u Novom Šeheru, prešle u odsudnu odbranu, formirajući novu liniju odbrane u dužini od 12 km. Ovo je predstavljalo ogromno opterećenje za borce ovog kraja, kao i spoznaja da su Tešanj i Maglaj u potpunoj kopnenoj i zračnoj blokadi uspostavljenoj od strane dva neprijatelja - koji su sada bili udruženi u namjeri da po svaku cijenu okupiraju Tešanj i Maglaj. Za borce i narod ovog prostora ova je opsada bila najteži period u ratu, koji je bio praćen nestašicom hrane, lijekova, goriva i municije, kao i osnovnih potreba za uspješno vođenje odbrambenih borbenih djelovanja. Sve ove nestašice praćene su jakim artiljerijsko-raketnim granatiranjem slobodnih prostora, kao i snažnim psihološko-propagandnim djelovanjem agresora, sa ciljem unošenja straha, haosa i panike među civilno stanovništvo.

Petu ofanzivu na slobodne prostore Tešnja agresor je izveo u toku ove opsade djelujući jakim oklopno-mehanizovanim i pješadijskim snagama u zoni odgovornosti 207. bbr Armije RBiH i pomoćnim snagama prema Maglaju, u zoni odgovornosti 201. bbr ARBiH. Ova ofanziva počela je sredinom decembra 1993. godine i trajala je do kraja januara 1994. godine. U njenom slamanju najviše su se istakli borci 207. brigade koji su, pored uništenih oklopnih sredstava, zarobili još dva tenka - jedan T-55, a drugi T-72.

Činjenica je da su borci i narod ovog prostora uspješno odolijevali devetomjesečnoj opsadi, suočavajući se sa glađu, bolestima, svakodnevnim granatiranjima i raketiranjima naseljenih mjesta, pješadijskim i tenkovskim napadima, razaranjima i pogibijama civila, a da pri tom nisu izgubili niti jedan kvadratni metar slobodne teritorije.

Instaliranjem snažnih radara i PVO raketnih sistema agresor je tokom opsade uspostavio i blokadu svih zračnih pravaca - onemogućivši helikopterima ARBiH pristup iz bilo kojeg pravca. U zimu 1993. godine helikopterske jedinice Ratnog vazduhoplovstva Armije RBiH bezuspješno su četiri puta pokušale probiti zračnu blokadu i dopremiti municiju i neophodne lijekove za Ratnu bolnicu Tešanj. Ovo je bio jedini slobodni prostor na koji helikopteri Armije RBiH nisu uspjeli doći, dok su u isto vrijeme vršili redovno snabdjevanje jedinica u opkoljenom Bihaću, Srebrenici, Žepi i Goraždu.

Deblokada Tešnja i Maglaja izvršena je 19.3.1994. godine, čime su uklonjene sve dalje prijetnje i opasnosti od okupacije ovog prostora.

Dana 24.5.1994. godine združene jedinice OG - 7 Jug Armije RBiH su u briljantnoj akciji oslobodile dominantne objekte prema Tesliću: Zmajevac, Omahać njive, Bezimeni vis, Previlu i kotu 525, a nešto kasnije i Husar, čime su definitivno otklonjene sve opasnosti od direktnih artiljerijskih ganatiranja sela općine Tešanj. Ovim ofanzivnim aktivnostima snage Armije preokrenule su tok i način rata na ovom prostoru, jer je agresor konačno shvatio da ne može okupirati Tešanj, ali i to da odsudnom odbranom mora braniti okupirane općine Doboje i Teslić.

ZAVRŠNARAZMATRANJA

Očuvanje državnosti je amanet i obaveza svima koji Bosnu i Hercegovinu istinski doživljavaju kao svoju domovinu

Neki historičari smatraju da su za državnost Bosne i Hercegovine značajna tri datuma, i da su to:

- 29. august 1189. godine - kada je napisana Povelja bana Kulina;

- 25. novembar 1943. godine - kada je održano Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a na kojem je Bosni i Hercegovini obnovljena državnost, zbog čega se ovaj datum obilježava kao Dan državnosti Bosne i Hercegovine;

- 29. februar i 1. mart 1992. godine - kada je održan referendum o nezavisnosti, zbog čega se 1. mart obilježava kao Dan nezavisnosti Bosne i Hercegovine.

Ja smatram da ovim datumima treba pridružiti i 15. april 1992. godine, dan kada je formirana Armija RBiH, jer je upravo Armija RBiH očuvala državnost Bosne i Hercegovine, a također je spriječila da se Bošnjacima desi potpuni pogrom. U prilog tome ide činjenica da je agresija na Bosnu i Hercegovinu izvršena s ciljem okupacije i priključenja Srbiji, osim zapadne Hercegovine koja bi bila priključena Hrvatskoj, kao i to da se, kroz masovne i organizovane ratne zločine, genocid i protjerivanja, Bošnjaci kao najbrojniji narod svedu na nivo marginalne etničke zajednice.

Dejtonski mirovni sporazum zaustavio je rat, a njegov Anex 4. proglašen je Ustavom Bosne i Hercegovine, koji je neosporno Bosni i Hercegovini omogućio državni kontinuitet, ali je, istovremeno, ovaj dokument svojim karakterom omogućio antibosanskim snagama da legalno djeluju rušilački - unutar samog državnog sistema.

Velikoserpski nacionalisti posebno su oživjeli nakon međunarodnog priznavanja Kosova 2008. godine. Oni svoj poraz i gubitak teritorije žele nadoknaditi kompenzacijom, odnosno prisvajanjem Republike Srpske kao jednog od entiteta Bosne i Hercegovine koji, po Ustavu, nisu federalne jedinice i nemaju pravo na otcepljenje. Posebnu i snažnu podršku toj ideji daje SANU, čija suština bi se odnosila na dugoročno djelo-

vanje u pravcu osnaživanja Repulike Srpske i slabljenja države Bosne i Hercegovine, pa je tako ova akademija u januaru prošle godine izdala novu verziju *Memoranduma* iz 1986. godine, ili *Memorandum 2* - u kojem se ističe da Srbi u Bosni i Hercegovini imaju pravo na samoopredjeljenje, ali da se za to mora čekati novi presedan u međunarodnim odnosima. Oni očekuju da će se to dogoditi kada velikoalbanski nacionalisti sa Kosova i Albanije uđu u projekat ujedinjenja i stvaranja velike Albanije, što bi Srbima iz Bosne i Hercegovine dalo alibi da se osamostale, a kasnije i pripoje Srbiji.

Projekat krnje "velike" Srbije nije nimalo naivna niti bezopasna, ali zasigurno je teško ostvariva namjera, budući da je akterima, kao i najvećem dijelu međunarodne zajednice, potpuno jasno da su Bošnjaci narod koji nema rezervnu domovinu, da su najbrojniji i najjači integrativni faktor, i sigurno je da će braniti suverenitet i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine na svakom dijelu njene teritorije - svim, pa i oružanim sredstvima.

Odbrana Tešnja, Maglaja i slobodnih prostora Doboja nije samo veliki ratni uspjeh nego i značajan doprinos u očuvanju državnosti Bosne i Hercegovine

Odbrana Tešnja, kao i odbrana Sarajeva, Bihaća, Goražda i Mostara, imala je stratešku važnost za opstanak i očuvanje Bosne i Hercegovine, njenog suvereniteta i državnosti. Odbranom Tešnja agresor je spriječten da poveže tzv. srpsku autonomnu regiju zapadna Bosna sa tzv. srpskom autonomnom oblasti Ozren i da ostvari dalje širenje prema istočnoj Bosni.

Nakon okupacije Doboja i Teslića, odbranom slobodnih prostora Tešnja i Maglaja agresor je zaustav-

ljen u svom pohodu da okupacijom Zavidovića i Olova otvori rezervni koridor prema Srbiji, pri čemu bi fizički odvojio zeničku od tuzlanske regije, dovodeći istu u potpuno opsadu, što mu je bio jedan od strateških ciljeva definisanih u planu "Ram".

Također je poznata činjenica da je, pored redovnih jedinica, u svom nastojanju da po svaku cijenu okupira Tešanj i smanji postojeću liniju fronta, agresor sa posavskog ratišta povukao i na ovo ratište vezao četiri manevarske brigade. Na ovaj način agresor je, zbog premještanja težišta borbenih djelovanja sa posavskog na tešanjско ratište, znatno smanjio pritisak i u značajnoj mjeri rasteretio linije odbrane Gradačca, Gračanice, Lukavca i slobodnih prostora Brčkog.

Hipotetički gledano: da je Tešanj u nekoj varijanti okupiran, agresor bi, zbog velikog smanjenja linije fronta, oslobodio jake snage koje bi u daljim djelovanjima upotrijebio za otvaranje rezervnog koridora prema Srbiji, kao i za širenje posavskog koridora.

U ovakvoj situaciji Maglaj se zasigurno ne bi mogao sam odbraniti, dok bi odbrana Zavidovića i Olova bila dovedena u vrlo tešku, možda i u bezizglednu situaciju. A radi širenja posavskog koridora, vjerovatno bi se u sličnoj situaciji našli Gradačac, Gračanica i slobodni prostori Brčkog.

Također, da je došlo do otvaranja rezervnog koridora dolinom rijeke Krivaje prema Srbiji, odnosno da je došlo do fizičkog razdvajanja zeničke od tuzlanske regije, zasigurno bi u tešku situaciju bile dovedene i odbrane Kladnja i Banovića.

Na kraju, kao zaključak želim istaknuti da odbrana Tešnja, Maglaja i slobodnih prostora Doboja nikada nije dovedena u pitanje, jer je ovaj dio Republike Bosne i Hercegovine branilo šest brigada Armije RBiH i jedna brigada HVO, od kojih je Predsjedništvo RBiH zbog zasluga u odbrani tri brigade Armije RBiH pro-

glasilo *viteškim*, a dvije *slavnim*, kao i 110. brigadu HVO. Na ovaj način Predsjedništvo je odalo veliko priznanje borcima i narodu za odbranu, ali je, isto tako, pokazalo i koliki je bio značaj odbrane ovog prostora za opstanak i očuvanje državnosti Bosne i Hercegovine.

Ismet Avdić

PRESJEK POLITIČKOG I BEZBIJEDNOSNOG STANJA U OPĆINI TEŠANJ 1992. GODINE

Složenost političko-bezbijednosne situacije 1992. godine na općini Tešanj ne može se posmatrati van konteksta stanja u Republici Bosni i Hercegovini (RBiH), jer su se svi događaji odražavali na ovdašnje stanje, ili su nekim događajima izazvane političke radnje koje su se potom odražavale i na ukupno političko-bezbijednosno stanje u RBiH. Iz prethodnog proizlazi da je političko-bezbijednosno stanje 1992. godine bilo proizvod ili posljedica dugogodišnjeg planiranja velikosrpskih i velikohrvatskih interesa na najvišim nivoima, a koji su sistemski i planski provedeni - tako da se neupućenom čovjeku sve činilo normalnim. Međutim, da bismo ovo potkrijepili, morali bismo se vratiti par godina unazad kako bi se određene radnje sa bezbijednosnog aspekta pravilno shvatile.

Općepoznato je da je u maju mjesecu 1990. godine Predsjedništvo Jugoslavije naredilo da se svo naoružanje i municija Teritorijalne odbrane (TO) povuče u magacine Jugoslavenske narodne armije (JNA), navodno iz bezbijednosnih razloga. Općina Tešanj imala je oko 3.500 različitih cijevi, sa oko 2 borbena kompleta municije. Za to vrijeme ovaj čin naizgled nije bio ništa neobično, ali tek 1992. godine u javnosti se saznalo da to nije urađeno u općinama sa većinskim srpskim stanovništvom, kao što su Drvar, Nevesinje, Gacko, Kalinovik, Trebinje i dr. Na ovaj način razoružana su, zapravo, druga dva naroda - Bošnjaci i Hrvati.

Slijedeći primjer odnosi se na aktivnosti šumarije Teslić koja je, navodno zbog oboljevanja šume, izvršila голу sječū šuma na dominantnim objektima oko Tešnja, ali samo na padinama koje se spuštaju ka unutrašnjosti općine (Crni vrh, Mala bandera, Pasija glava, Cerova ravan i Krnjin), dakle sva mjesta na dominantnim kotama sa kojih su imali *brisani prostor* prema općini Tešanj.

Neposredno prije agresije jedinice JNA gradile su puteve od Teslića ka Zmajevcu i Planjama, te vršile probijanja nove trase puta pravcem Ošve - Bijeli, Klanci - Brezove Dane - Bežlja, Pavlovići - Ugljarnica - Krnjin - Miljanovci, sa ciljem obezbjeđenja manevarskog prostora za djelovanje i, u konačnici, fizičkog spajanja Ozrena i Teslića.

Izuzimanje tehničke dokumentacije vojnih proizvoda od strane Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu Jugoslavije još u 1990. godini iz tešanjskih tvornica "Pobjeda", "Enker", "Sloga" i "Napredak" samo je još jedan segment širokog spektra pripremnih aktivnosti koje su planski i sistematično obavljane i u namjenskoj industriji.

Sa svim ovim predradnjama ušlo se i u 1992. godinu, koja je obilovala novim političkim događajima što su bili proizvod velikosrpskih aspiracija u Hrvatskoj gdje je rat već bjesnio. U Hrvatskoj vojsci tada je bilo angažirano oko 17.000 Bošnjaka, uglavnom mobiliziranih radnika koji su iz RBiH radili u hrvatskim firmama. U JNA, koja ih je napadala, bio je angažiran približan broj Bošnjaka koliko i u Hrvatskoj vojsci, i u glavnom su ratovali međusobno. Kad je predsjednik Predsjedništva RBiH Alija Izetbegović poslao poruku da regruti iz RBiH ne treba da se odazivaju pozivu za služenje u JNA, ta se ravnoteža počela narušavati i tada se rat počeo približavati granicama RBiH. Pravcem Doboј - Teslić motorizovane kolone JNA danonoćno

su vozile snage i sredstva za jedinice na hrvatskom ratištu, ne skrivajući prijetnje da će i RBiH doći na red.

U međuvremenu, već u februaru mjesecu 1992. godine grupe oficira JNA dolazile su na izviđanje na objekat Stražba u Kalošević, navodno pripremajući vježbu. Kada im je od domicilnog stanovništva uskraćeno gostoprimstvo, pomjerali su se na na objekat Ugljarnica u dubinu sela Gornja Vrela (naseljenog srpskim stanovništvom), odakle su kartama okrenutim prema Tešnju nastavili započeto planiranje.

Svi ovi događaji su kod bošnjačkog i hrvatskog naroda izazvali razočarenje i pozorenje spram JNA koja se već tada otvoreno stavila na stranu Srba. Domicilni Srbi naoružavani su od te iste JNA u Mekišu, Medakovu, Rosuljama, Vrelima i Bobarama, a njihov zadatak bio je da u kritičnom momentu otvorenog napada JNA tim naoružanjem stvore pometnju u našoj dubini i ugroze eventualne grupe ili jedinice TO koje bi pružile otpor.

U tom vremenu, tačnije: 29.2. i 1.3.1992. godine, proveden je referendum o nezavisnosti RBiH, na kojem je visokim procentom stanovništva (66%) izglasana nezavisnost. Ovim je, između ostalog, dat puni legitimitet državnim organima da mogu organizovati odbrambene snage i vršiti pripremu za odbranu.

Naravno, bošnjačko stanovništvo na ovim prostorima i do tada je samoinicijativno ilegalno kupovalo naoružanje od istih tih Srba, kako bi se moglo braniti od nadolazećeg zla i agresije koja je bila na vidiku. Naoružanje je plaćano visokom cijenom (1.500 DM za *kalašnjikov*), ali izbora nije bilo. U svim mjesnim zajednicama i naseljima formirane su seoske straže, s ciljem kontrole teritorije kroz praćenje kretanja nepoznatih lica i provođenje drugih sigurnosnih mjera.

Skupština Općine Tešanj na vanrednoj sjednici 4.4.1992. godine proglasila je vanredno stanje, te do-

tadašnje komitete za općenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu u mjesnim zajednicama preinačila u krizne štabove koji su preuzeli brigu za organizovanje i opremanje jedinica TO na terenu. U sklopu tih mjera - i privredni subjekti općine prilagođavaju se novim uslovima, i stavljaju u funkciju organizovanja i rada za potrebe odbrane.

Izvršni odbor Skupštine Općine 5.4.1992. godine donosi odluku o raspuštanju Općinskog štaba TO i formira novi, čime praktično počinje organizovani otpor stanovništva općine Tešanj i poziv dobrovoljcima da se prijave u nove jedinice TO.

Snage Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) bile su dobro organizovane oružane formacije i uglavnom su bile zaokupljene razoružanjem ekstremnog dijela Srpske demokratske stranke i kontrolom teritorije, u čemu su postigle značajne rezultate. MUP je svojim snagama uspješno kontrolisao cjelokupnu slobodnu teritoriju, uz nadziranje izlazno-ulaznih punktova. Kao oružana komponenta, jedinicama na terenu pružao je pomoć u materijalno-tehničkim sredstvima i ljudstvu, što je bilo vrlo značajno, pogotovo u početnoj fazi agresije.

Agresor je stalnim pokretima i incidentima provocirao otvorene sukobe, s namjerom da sagleda stanje spremnosti tešanjске općine za otpor. Za tešanjски prostor važan datum je i 29.4.1992. godine kada su agresorski vojnici prvi put pucali na teritoriji Tešnja. Tog dana tri uniformisana pripadnika paravojne formacije "Beli orlovi", s bijelim trakama na rukavima i kokardama na glavama, kod tvornice FAD u Jelahu prisilno su zaustavljali vozila i pucali iz automatskog naoružanja. Tročlana grupa je, uz prijetnju oružjem, zaustavila autobus "Bosnaprevoza", koji je saobraćao na putu Teslić - Doboj, istjerali su sve putnike i ovim autobusom produžili prema Doboju. Nakon kratke vožnje,

na magistralnom putu u Ljetiniću otvorili su paljbu na grupu policajaca koji su patrolirali putem. Policajci su uzvratili vatru i prinudili agresorske vojnike da produže prema Doboju. To je bio prvi znak odlučnosti u odbrani i poruka da će se Tešanj braniti svim raspoloživim sredstvima. Ovaj incident onemogućio je dalji prolaz jedinicama JNA preko tešanjskog prostora.

Od tog dana usijanje situacije dostiglo je kulminaciju, jer se svakog momenta očekivalo da agresor krene u otvoreni napad. Linije odbrane bile su "ugrubo" formirane, a protok ljudstva između nama susjednih općina sveo se na pojedinačne slučajeve, da bi definitivno prestao padom Doboja 3.5.1992. godine. Svima je već bilo jasno da je rat neizbježan i sve dileme su već tada bile otklonjene.

Talas prognanih i izbjeglih iz Doboja i Teslića, njih 20-30 hiljada (podatak nije precizan, jer je jedan broj izbjeglog i prognanog stanovništva privremeno boravio u Tešnju i nastavljao put u druge zemlje), dodatno je usložnio ionako već tešku političko-bezbjednosnu situaciju na prostoru općine.

U školama je već prestala nastava, a veliki broj djece krenuo je u izbjeglištvo širom Evrope. Problem nabavke sredstava za borbu bio je prenaplašen. Embargo na uvoz naoružanja, nedostatak novčanih sredstava i česte prepreke na putu dovoza iz Hrvatske tri su faktora koji su ograničavali bolje snabdijevanje.

U takvim okolnostima jaz između Bošnjaka i Hrvata počeo se produbljivati. Za zapovjednika 110. brigade HVO postavljena je osoba iz Hrvatske, koja je vrlo brzo organizovala napad na MUP u Tešnju, što je uspješnom akcijom naših snaga efikasno neutralisano. Pokušaj smještanja komande 110. brigade HVO u Investicionu banku u Jelahu i uspostave kontrole tog teritorija takođe je spriječen našim snagama. Data je i ponuda pušaka i odijela svim pripadnicima Odreda TO

Miljanovci, uz uslov da na uniforme stave oznake HVO. U konačnici - to bi značilo preuzimanje komande nad Odredom od strane 110. brigade HVO, što je na vrijeme spriječeno. Prvog dan oružane agresije na ove prostore uslijedila je organizacija napada na Cerovicu od strane interventnog voda 110. brigade HVO, i to u zoni odgovornosti Odreda TO Miljanovci, a bez znanja Komande Odreda, što je proizvelo haotično stanje sa značajnim posljedicama.

Slijedeći korak bio je bio hapšenje komandanta Odreda Miljanovci sa jednim članom Komande, što je razriješeno nakon ultimatumu predsjednika Izvršnog odbora Skupštine Općine Tešanj. Zatim je uslijedio pokušaj prepotčinjavanja svih Odreda TO Pousorja 110. brigadi HVO preko Okružnog štaba TO Doboj sa sjedištem u Tešnju. Egzistirala je i pojava svjetlosnih signala noću i akcije od strane HVO u otkrivanju počinitelaca. Uglavnom su optuživali pripadnike TO da šalju nekakve signale neprijatelju. Zbio se i otvoreni poziv radio-vezom iz Žepča 110. brigadi HVO da mora izdati ovaj prostor, što je "uhvaćeno" preko prislušnog centra. Sve su ovo bili pokušaji i zakulisne radnje izdaje ovih prostora, po modelu Posavine i Novog Šehera, čiji su korišteni iz Karađorđeva. Međutim, ukupna situacija nije im išla na ruku, i naredba nije provedena. To je spriječeno prvenstveno usljed odnosa vojnih snaga, jer je 110. brigada HVO brojala oko 700 pripadnika, a jedinice Armije RBiH oko 10.000 vojnika. Svakako, postojao je i otpor jednog dijela hrvatskog stanovništva, te nije došlo do planirane izdaje. Tako su Armija RBiH i HVO do kraja rata ostali zajedno u odbrani ovih prostora.

U svim tim okolnostima sprečavani su otvoreni sukobi, štice vjerski objekti i održavani međunacionalni odnosi na potrebnom nivou. Pored legalnih organa vlasti i oružanih snaga, značajnu ulogu u svemu ovo-

me odigrali su i vjerski službenici - imami kroz džemate i jedinice na terenu.

Odjeljenje Narodne odbrane sa sektorom Civilne zaštite u Tešnju sve svoje resurse stavilo je u funkciju odbrane. Sa svim kriznim štabovima i jedinicama na terenu uspostavljena je radio-veza u okviru postojećeg sistema koji je funkcionisao. Uspostavljeni su prislušni centri i obezbijeđeno obavještanje i javljanje za građanstvo na čitavom slobodnom prostoru.

Tešanjaska privreda vrlo brzo preorijentisala se na namjensku proizvodnju za potrebe oružanih snaga i uspješno zadovoljila veliki dio potreba u toj oblasti. Poštovana je Uredba sa zakonskom snagom Predsjedništva RBiH o stavljanju svih raspoloživih sredstava u funkciju odbrane.

Formiranjem Ratne bolnice u Tešnju zaokružene su pripreme za odbranu ovih prostora. Ljekari i drugo medicinsko osoblje vrlo profesionalno obavili su svoj posao i dali ogroman doprinos stabilnosti ovih prostora.

Nedžad Korajlić

ULOGA I ZNAČAJ POLICIJE U TEŠNJU U ODBRANI BOSNE I HERCEGOVINE

Šta će biti sa mnom i mojom porodicom? Šta donosi budućnost? Kako poći u svijet koji izgleda prepun sukoba i razdora? Kako se nositi sa svakodnevnim pritiscima? Kako pronaći mir usred velikih previranja? Na koji način postići to da budem u svijetu, ali ne i od tog svijeta? Kako ostvariti koristan i sretan život?

Ova i slična pitanja, siguran sam, policajci Stanice javne bezbjednosti (SJB) Tešanj, kao ni građani Tešnja, nisu sebi postavljali 1992. godine kada su odlučili da krenu u odbranu svoje općine i Bosne i Hercegovine, u borbu koja je po mnogo čemu posebna, kako za policiju SJB Tešanj tako i za građane BiH, kao i za cijelu dobronamjernu međunarodnu zajednicu.

Stanje u BiH početkom rata

U recenziji knjige *Sumrak u zoru* profesora Mirsada Abazovića istakao sam da je u opakim vremenima nemoguće ostati neopredijeljen. Ovaj moj stav odnosi se na događaje osamdesetih i s početka devedesetih godina 20. vijeka u koje su se svojevrijedno i s oduševljenjem survali srpska država, društvo i kultura. Tih mračnih godina takozvani intelektualci izdali su svoje poslanje kritičkog i racionalnog upozoravanja na društvene zablude, ideju glasa razuma u moru bezumlja, te su se (ukoliko to nisu oduvijek bili) pretvorili u vračeve i podstrekače najprizemnijih strasti kod raspameće-

nih masa, ili su, pak, postali sluge balkanskih satrapa, vrzmajući se oko moćnikovih dvora, sve u servilnoj nadi da će i njima pasti koja mrvica.

U to vrijeme u Bosni i Hercegovini bilo je mjesta za sva ideološka zastranjenja, pa i za ona koja su počinila inače ugledna imena koja su propovijedala "nebesku Srbiju", a u stvari ogrezla u kriminal i klanje, te za sve koji su bili agenti "srpskog nacizma". Kada danas govorimo o proteklim događajima, ne podrazumijevamo problem istinitosti činjeničnoga (iako se i to može podvrći sumnji) već problem hermeneutičkog pristupa socijalnoj i političkoj zbilji ex-jugoslavenskog prostora. Temeljna je dvojba kako se odrediti prema različitim i suprotstavljenim stavovima u kontekstu ovih događaja.

Politički akteri u bivšoj Jugoslaviji revno su provodili u život ideju *odumiranja države*, što je, *in ultima linea*, bilo kobno u njezinoj dezintegraciji. Naravno, ovdje se može postaviti pitanje: da li je u svim segmentima država podjednako odumirala? Nije li možda jačala upravo tamo gdje je trebala biti *mekša*, poput represivnog aparata koji je kasnije instrumentaliziran u svrhu provedbe jedne politike?! O ovome su, naravno, pisali mnogi ugledni bh. autori, ali bih ponovno istakao knjigu profesora Abazovića *Sumrak u zoru*, u kojoj je autor veoma zorno prikazao događaje koji su prethodili onima iz 1992. godine u Bosni i Hercegovini, s obzirom na to da je veoma teško posmatrati jedan historijski period, a ne osvrnuti se na neka događanja iz ranije prošlosti - koja su često opterećenje, ali i opomena.

Podlogu za ostvarivanje stoljetne ideje o stvaranju *velike Srbije* novokomponirani srpski nacional-socialisti nalaze u *Memorandumu* Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU). Odmah nakon izrade *Memoranduma* 1986. godine - organizirano se pristupa nje-

govu ostvarenju. Osnovna mu je odredba da srpski narod, ma gdje živio na prostoru tadašnje Jugoslavije, mora biti u jednoj državi, nacionalno homogenoj i teritorijalno cjelovitoj. Kao sredstvo ostvarivanja tog cilja, stvaranja velikosrpske države, određena je Jugoslavenska narodna armija (JNA). Prema procjenama velikosrpskih ideologa, ta je tobože Jugoslavenska narodna armija bila garant da će se zacrtani cilj kreiranja *velike Srbije* i ostvariti.

To je naročito bilo izraženo kada je Bosna i Hercegovina 5. aprila 1992. godine proglasila nezavisnost. Sve članice Evropske zajednice priznale su Bosnu i Hercegovinu kao suverenu i nezavisnu državu, a potom su to učinile i Sjedinjene Američke Države. "Srpska Republika Bosna i Hercegovina" 7. aprila 1992. godine proglašava odvajanje od Bosne i Hercegovine i ostanak u Jugoslaviji. Ipak, kada su Srbija i Crna Gora, kao jedine *de facto* preostale jugoslavenske republike, 27. aprila 1992. godine proglasile Saveznu Republiku Jugoslaviju, "Republika Srpska" i "Republika Srpska Krajina" su same po sebi izdvojene iz granica federacije, što je dodatno zakompliciralo stanje u BiH.

Naoružavanje Srba u Bosni i Hercegovini i prisustvo Srbije

Srbija je od samog početka sudjelovala u agresiji na Bosnu i Hercegovinu, slanjem srpskih rezervista, regruta i oficira koji su služili JNA, zatim preko raznih dobrovoljačkih i paravojnih postrojbi, kao i vojnom, logističkom, obavještajnom i tehničkom podrškom pružanom oružanim skupinama "Republike Srpske". Cilj Bosne i Hercegovine bio je sticanje i odbrana nezavisnosti, dok su JNA, srpski pobunjenici i paravojne formacije, pod zapovjedništvom srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića, imale cilj zadržati ova

područja pod nadzorom Beograda, uz pomoć etničkog čišćenja nesrpskog stanovništva nove srpske tvorevine u BiH.

Iako su srbijanske vlasti tvrdile da Srbija nije u ratu, predstavnici međunarodne zajednice smatrali su da to nije istina, te je 15. maja 1992. godine Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, u rezoluciji broj 752, zahtijevalo da odmah prestanu svi oblici vanjskog miješanja u Bosni i Hercegovini od strane jedinica JNA i da se te jedinice povuku, da se stave pod nadzor republičke vlade, ili raspuste i razoružaju. No, gotovo svo naoružanje JNA je ostavljeno pobunjenim Srbima, a ne bh. Vladi - kako su zahtijevali Ujedinjeni narodi.

Dakle, Srbi su svoj cilj ostvarivali uz pomoć JNA, koja je protuzakonito naoružavala srpske pobunjenike, kako u Bosni i Hercegovini tako i u drugim republikama bivše Jugoslavije. Veliku zabrinutost izazvao je podatak iznesen u julu 1991. godine, da se redovito potajno dostavlja oružje bosanskim Srbima, i to prema dogovoru Miloševića i vođe bosanske Srpske demokratske stranke (SDS) Radovana Karadžića. Taj je podatak potvrdio predsjednik savezne vlade na odlasku Ante Marković, objavivši sadržaj snimljenog telefonskog razgovora u kojem je Milošević obavijestio Karadžića da će mu slijedeću pošiljku oružja predati general Nikola Uzelac, zapovjednik garnizona JNA u Banjaluci. Do kraja 1991. godine Srbi u Bosni i Hercegovini, prije svega pristalice SDS-a, već su bili "naoružani do zuba", te je *vojska Jugoslavije obezbjeđivala logističku pomoć širokih razmjera "Vojsci Republike Srpske" ("VRS")*. *Srbi u BiH dobili su gotovo cjelokupno naoružanje, municiju, minsko-eksplozivna sredstva, gorivo, rezervne dijelove, hranu i druga materijalna sredstva od JNA koja je, dekretom Predsjedništva SFRJ od 4. maja 1992. godine, prestala da postoji. JNA je izmjestila na sigurne prostore u Bosni i*

Hercegovini više od 90% naoružanja, ubojitih sredstava svih vrsta, te druge opreme, i sve je to predata "Republici Srpskoj" koja je time naoružala svoju vojsku.

Uloga međunarodne zajednice

Tokom rata, ili, preciznije, 25. septembra 1991. godine, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda rezolucijom 713 donosi odluku o *embargu na uvoz svih vrsta oružja i vojne opreme u Jugoslaviju*. Taj embargo će se provoditi tokom cijelog ratnog razdoblja, što dovodi u pitanje pravo Bosne i Hercegovine na samoodbranu koje je garantirano poveljom Ujedinjenih naroda.

Pokušaj bh. vlade da se ukine embargo u doba srpsko-crnogorske agresije i tokom genocida u istočnoj Bosni će biti odbijen, a umjesto toga Vijeće sigurnosti nameće vladi UNPROFOR, sa zadatkom pružanja humanitarne pomoći, tj. dostave hrane, kako civilno stanovništvo ne bi umiralo od gladi. Kontroverznost odluke o embargu kasnije će biti potvrđena u Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda i Vijeću sigurnosti tokom tri glasanja o ukidanju, kada niti jedan zagovornik embarga, zbog pritiska javnosti i znanja o bošnjačkim žrtvama, ne glasa protiv njegovog ukidanja.

Povelja Ujedinjenih naroda, koja govori da svaka država ima pravo na samoobranu, bila je najproblematičnija zagovornicima embarga. Oni su zastupali tezu da je Bosna i Hercegovina kao država izgubila pravo na samoodbranu, a obzirom na to da se tamo nalazi UNPROFOR, koji je nametnut Bosni i Hercegovini, protivno njenim željama, te da je Vijeće sigurnosti na sebe preuzelo taj posao. Zbog uticaja ovog embarga na povećanje broja bošnjačkih žrtava, pravni stručnjaci vodili su rasprave da li su Ujedinjeni narodi postali sa-

učesnici u genocidu. Na kraju, zaključak je bio da je za genocid nužno imati namjeru, a kako Ujedinjeni narodi nisu imali namjeru počinili genocide - proglašeni su nevinima.

Tešanjski kraj početkom agresije na Bosnu i Hercegovinu

Agresija na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine na prostorima općine Tešanj nije dočekana nespremno, barem ne u organizacijskom smislu, te je taj organizirani početni oblik otpora iskazan kroz Patriotsku ligu, MUP RBiH¹, Teritorijalnu odbranu, formiranje brigada Armije RBiH, zatim Operativne grupe 7 - Jug, 37. divizije, 3. Korpusa ARBiH.

Specifičnost ovog prostora je njegovo okruženje. Pad Doboja pod srpsku okupaciju imao je za posljedicu da je Tešanj prihvatio u početku više od 20 hiljada prognanih Bošnjaka i Hrvata (2. i 3. maj 1992. godine), dok je već tokom maja i u junu iste godine ovaj broj uvećan prognanicima iz Teslića i dosegao iznos od oko 30 hiljada. (*Šišić; 2011*).

Ovakvo okruženje prijetilo je opstanku slobodne teritorije, njenom pretvaranju u veoma tešku poziciju enklave, a zatim i uništenja - što je i bio strateški inte-

---

¹ Veliki doprinos organiziranju naroda u pokret otpora u tom periodu dala je policija. Kada je već bila u znatnoj mjeri ugrožena sigurnost građana, Predsjedništvo RBiH donijelo je odluku o mobilizaciji rezervnog sastava policije, jer su stvorene pretpostavke za pojačane mjere u očuvanju javnog reda i mira. Tako je oko policije stvoren front sigurnosti građana. Policiji se pridružuju patrioti, te tako nastaje patriotski front, u koji se uključuju svi koji su se željeli staviti u odbranu BiH. Dakle, policija je odigrala bitnu ulogu, kako u periodu priprema tako i u prvim danima agresije, u očuvanju života, materijalnih dobara, javnog reda i mira i drugih vrijednosti društva.

res agresora. U periodu od juna 1993. godine do aprila 1994. godine postojala je jedinstvena odbrana slobodnih teritorija Tešnja, Doboja i Maglaja, jer je ovaj prostor bio u potpunoj opsadi, izložen i djelovanju 111. brigade HVO iz Žepča zajednički sa srpskim agresorom.

Tešanj je, sa slobodnim teritorijem dijela općine Doboj i sa prognanim stanovništvom općina Doboj i Teslić, angažirao u odbranu Republike Bosne i Hercegovine, te u odbranu slobode i ravnopravnosti, preko 11.000 boraca: 5 brigada (372. ranije 202. *viteška* "Garava" brdska brigade; 377. ranije 207. *viteška* Pousorska brdska brigade; 375. oslobodilačka brigade; 373. ranije 203. *slavna* brdska brigada "Doboj-Bosna" i 374. *slavna* lahka brigada), uz učesće 110. *slavne* brigade HVO Usora, te više samostalnih bataljona i četa. Uz ove sastave djelovale su i izuzetno dobro organizovane i osposobljene jedinice MUP-a R BiH. Ove jedinice nanijele su teške poraze agresoru i potpuno anulirale njegovu tehničku nadmoć, a u direktnim borbama u odbrani uništile preko 110 tenkova i drugih oklopnih sredstava, te preko 40 artiljerijskih oruđa i velike količine materijalno-tehničkih sredstava. Ukupan broj poginulih u odbrani ovih prostora je 695, a ranjenih 4.547, od čega je najveći broj civila. (Šišić; 2011).

Zapravo, veoma su raznovrsne, razučene, kontroverzne i kontradiktorne percepcije o prošlosti Balkana, a posebno Jugoslavije (i prve i druge), te njenih sastavnih dijelova koji su se devedesetih godina 20-tog stoljeća osamostalili u nezavisne države, noseći breme kako vlastite tako i zajedničke prošlosti. I tako se na ovim društvenim prostorima realno reflektira sintagma *višak historije* ili *historija historije*, što je, u biti, subjektivna interpretacija povijesti. Zato se, valjda, i na ovim područjima u kolokvijalnom (a da li baš samo u kolokvijalnom?!) smislu govori o *privatnoj historiji*,

izmišljenoj historiji, krvavoj historiji, historiji mržnje, redefiniranju historije, retuširanju historije, historiji osvete, mitomanskoj historiji, historiji zavjera, historiji zabluda, lažnoj historiji, pravoj historiji, duploj historiji. Zapravo, historija nas uči stalno iznova da historiju ne znamo. A treba je znati. (Abazović; 2011).

Zbog toga osjećam potrebu da se podsjetimo na neke datume iz tog perioda koji su primarno značajni s aspekta stanja sigurnosti i uloge policije u tom period.

Patriotska liga imala je svoj značaj kao embrion buduće ARBiH, a najvažnija institucija koja im je bila oslonac bilo je odjeljenje odbrane i SJB Tešanj.

Odlukom Predsjedništva R BiH 20. septembra 1991. godine naloženo je aktiviranje 30% rezervnog sastava policije zbog osnovane neposredne ratne opasnosti. Naredba je izvršena i SJB Tešanj je vršila cjelodnevnu operativnu pokrivenost prostora općine Tešanj.

Po okupaciji Doboja i Teslića na slobodnoj teritoriji Tešnja i Doboja formiraju se SJB Doboj, SJB Teslić i SJB Doboj Istok, a koje su ušle u okvir novoformiranog CSB² Doboj sa sjedištem u Tešnju.

Sa formiranjem CSB Doboj formira se i sektor SDB³ Tešanj sa detašmanom u Gračanici i odjeljenjem u Maglaju.

Manevarski vod pri SJB Tešanj bio je formacijski sastavljen od policajaca iz sastava SJB Tešanj i SJB Teslić. Nacionalni sastav istog činili su i Bošnjaci i Hrvati i Srbi, što je veoma značajno naglasiti,

Na prostoru općine Tešanj, kao i u susjednim općinama, do maja mjeseca 1992. godine bilo je incidenata sa JNA⁴, jer su, pod plaštom obezbjeđenja mostova i

2 Centar službi bezbjednosti

3 Služba državne bezbjednosti

4 Jugoslovenska narodna armija

puteva, željeli da izvrše tihi okupaciju ovog dijela RBiH. Poznat je incident na Trebačkom brdu kada je došlo do suprotstavljanja policije iz Tešnja vojnoj jedinici JNA, zatim incident kod alibegovačkog mosta, kao i ubistvo pripadnika "Belih orlova" u Ljetiniću kada je policija u odbrani morala upotrijebiti oružje i jednog od dvojice lišti života.

Kada je riječ o aktivnostima policije SJB Tešanj na operativnom planu, jedan od zadataka bilo je i kontrolisano kretanje tranzita jedinica i rezervista bivše JNA na relaciji Doboj - Teslić.

U ljeto 1991. godine od strane SDS⁵-a i SPC⁶-a insceniraju se u dva navrata napadi na crkvu u Tešnju, usljed čega dolazi Zvorničko-tuzlanski episkop Vasilije Kačavenda. Naravno, radilo se o režiranim incidentima, čime se željelo prikazati kako su Srbi u Tešnju nesigurni i da bi mogli pravdati svoje naredne planirane akcije.

U drugoj polovini 1991. godine do maja 1992. godine počinje intezivno naoružavanje srpskih paravojnih formacija na prostorima općine Tešanj, prvenstveno u selima Rosulje, Medakovo, Mekiš, Raduša, Bugarinovići, Kneževići, te na području Vitkovaca - gdje je već prisustvo tešnjaške policije bilo dovedeno u pitanje, jer su tada već od strane SDS-a proglašavane SAO⁷ na prostorima BiH.

Kada je riječ o naoružavanju srpskih paravojnih formacija na području općine Tešanj, postojala su dva kanala: SDS je naoružavao oružjem iz kasarne na Đuliću (općina Teslić), a SKPJ⁸ je oružje preuzimao u kasarni u Doboju. U vezi sa aktivnostima SKPJ važno je napomenuti da je finansijski podržan rad na opstruk-

5 Srpska demokratska stranka

6 Srpska pravoslavna crkva

7 Srpske autonomne oblasti

8 Savez komunista - pokret za Jugoslaviju

ciji referendumu za nezavisnu i suverenu BiH, a glavni slogan na plakatima zalijepljenim preko plakata o referendumu glasio je: "Izlaskom na referendum glasate za rat".

Istovremeno se vršilo razoružavanje nesrpskog stanovništva, povlačenjem naoružanja TO⁹ iz krajeva BiH gdje nisu živjeli Srbi kao većinsko stanovništvo.

Grupa zaposlenih u SDB-u stavila se tada na raspolaganje, pa smo došli do zapanjujućih informacija da su sve naše aktivnosti u vezi sa planiranjem odbrane i naoružavanjem prijavljivane u SDB Doboj, i to od strane zaposlenih u SJB Tešanj - kako od lica srpske nacionalnosti tako i od pojedinih Bošnjaka.

Važno je istaći da je dio audio i video-zapisa dokumentovanih u Prislušnom centru bio važan dio dokumentacije pred Haškim tribunalom, a korišten je u procesima protiv Talića, Brđanina, Krajišnika, Miloševića, Mladića i Karadžića.

Uporedo sa pripremama za odbranu vođene su aktivnosti za iznalaženje načina da se poboljša sigurnost u unutrašnjosti teritorije koja nije okupirana, te je, zajedničkom akcijom SDB Tešanj i PS Tešanj u junu 1992. godine izvršeno razoružavanje srpskih paravojnih formacija na prostoru općine Tešanj. Posebno je važno naglasiti da prilikom ove operacije nije došlo ni do kakve upotrebe represivnih sredstava, što akciji daje visoku profesionalnu ocjenu. Nakon pritvaranja odgovorni su, na čelu sa predsjednikom SDS-a u Tešnju Žarkom Šakotićem, predati Vojnom sudu na dalje postupanje, koji je iste osudio. Konkretno, Okružni vojni sud Doboj 27.11.1992. godine donio je presudu kojom se Žarko Šakotić, Ranko Kerić, Risto Ristić i Goran Petrović proglašavaju krivim zbog krivičnog djela udruživanja radi neprijateljske djelatnosti iz člana

9 Teritorijalna odbrana

136. stav 1. u vezi sa članom 119. stav 2, sve u vezi sa članom 139. stav 3. Krivičnog zakona SFRJ, a u skladu sa članom 1. i 2. Uredbe Predsjedništva RBiH sa zakonskom snagom o preuzimanju Krivičnog zakona SFRJ kao republičkog zakona, a po optužnici broj KT.01/92 od 10.11.1992. godine.

Na inicijativu Žarka Šakotića, osuđena lica su u vrijeme neposredne ratne opasnosti - u februaru, martu, aprilu i maju 1992. godine - dogovorila i stvorila plan angažovanja građana srpske nacionalnosti za služenje u neprijateljskoj vojsci u ratu i oružanim sukobima protiv Republike Bosne i Hercegovine. Dalje, ova lica su u u komandi bivše JNA, u kasarni na Đuliću kod Teslića, od oficira bivše JNA Veljka Bosanca, Sretena Stošića i Nede Nedića dobila oružje, municiju i opremu za podjelu ranije angažovanim licima na području općine Tešanj, i to: 45 automatskih, poluautomatskih i drugih pušaka, 39 automata, 45 ručnih bombi, više mitraljeza M-53, veći broj ručnih bacača, više sanduka kumulativnih mina, te više hiljada metaka. Žarko Šakotić osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 12 godina, dok su Kerić, Ristić i Petrović osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od 10 godina.

Ovo su samo fragmenti, kao povod da istaknem o ovim i sličnim događajima koji su obilježili ulogu policije i građana općine Tešnja, treba razmišljati, ali još važnije - treba podrobno i dokumentirano pisati. Jer, latinska sentenca *Verba volant, scripta manent* (Riječi lete, a ono što je zapisano ostaje) treba da bude samo upozorenje nama koji smo živi svjedoci ovih zbivanja.

* * *

U svim budućim, kao i dosadašnjim raspravama o ostvarivanju velikosrpskih ciljeva u Bosni i Hercegovini biće naznačeno da je JNA bitno pomogla u ustro-

javanju vojske bh. Srba, koju je "stavila na noge", a ova je "oslobodila srpske teritorije" i "zaštitila srpski narod". Tvrdnja da se JNA u Bosni i Hercegovini borila za pravo srpskog naroda da sam određuje svoju budućnost otkriva njezinu pravu prirodu i ulogu imperijalne sile za ostvarivanje političke ideje.

Samo cjelovit pristup, na razini strategijskog promišljanja, a ne na analizi pojedinačnog - može dati odgovore šta, kada i zašto je nešto trebalo poduzeti, jer ovo drugo sigurno vodi u pojednostavljenja. Rat nije i ne može biti pojednostavljenje podređeno vlastitom uglu gledanja, ili, još gore, trenutnom političkom interesu. Iako je agresija čin naglosti, rat ne nastaje naglo i njegovo rješenje nije djelo jednog trenutka.

Najveći doprinos organiziranju naroda u pokret otpora u početnom periodu dala je policija. Kada je već bila u znatnoj mjeri ugrožena sigurnost građana, Predsjedništvo RBiH je donijelo odluku o mobilizaciji rezervnog sastava policije, jer su stvorene pretpostavke za pojačane mjerae u očuvanju javnog reda i mira. Tako je oko policije stvoren front sigurnosti građana. Policiji se pridružuju patrioti, te tako nastaje patriotski front, u koji se uključuju svi koji su se željeli staviti u odbranu Bosne i Hercegovine. Dakle, policija je odigrala bitnu ulogu, kako u periodu priprema tako i u prvim danima agresije, u očuvanju života, materijalnih dobara, javnog reda i mira i drugih vrijednosti društva.

Na kraju, ovaj tekst završavamo riječima profesora Mirsada Abazovića iz knjige *Sumrak u zoru*: "Govor o srpskom nacionalizmu, velikonacionalizmu i hegemizmu, te velikodržavnom ekspanzionizmu, pisan je *via acta i via facta*. To se ne odnosi na plejadu Srba koji su kroz povijest, ali i danas, davali i daju veliki civilizacijski i civiliziran doprinos humanosti, demokratiji i ljudskom uređenju odnosa, kako u samoj Srbiji tako i na mnogo širem planu." (*Abazović; 2011*).

LITERATURA

Abazović, M, (2011), Sumrak u zoru - Povodom suđenja jednoj grupi Albanaca, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj.

Azinović, V, Bassuener, K, Weber, B, (2012), Procjena potencijala za obnovu etničkog nasilja u Bosni i Hercegovini: Analiza sigurnosnih rizika, Fakultet političkih nauka Univerzitet u Sarajevu, Atlantska inicijativa, Sarajevo.

Čekić, S, (2004), Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu - Planiranje, priprema, izvođenje, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo.

Modly, D, Šuperina, M, Korajlić, N, (2008), Rječnik kriminalistike, Strukovna udruga kriminalista Zagreb, Zagreb.

Muslimović, F, (2013), Lažovi i ubice, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo.

Šišić, F, (2011), Ekspoze načelnika Općine Tešanj Fuada Šišića Općinskom vijeću povodom 10. decembra - Dana grada Tešnja, <http://radiotesanj.ba/bs/2011/12/12/ekspoze-nacelnika-opcine-tesanj-fuada-sisica-opcinskom-vijecu-povodom-10-decembra-%E2%80%93-dan-grad-tesnja/>; 4.1.2014. 16:38:13

Izudin Handžić

ODLAZAK SRBA IZ TEŠNJA, SA AKCENTOM NA JESEN 1993. GODINE

Stanje svijesti ovdašnjeg stanovništva u početnom periodu agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu bilo je uglavnom takvo da se mislilo kako nam valja braniti vlastito "dvorište". Pri tom, u srpsko-agresorku vojsku preobražena nekadašnja JNA odmah na početku okupirala je Vitkovce i Vrela, naselja u kojima je živjela većina srpskog stanovništva općine Tešanj (oko polovine od ukupno 3.071, a od toga samo u Vitkovcima bio je 1.214 stanovnika srpske nacionalnosti). U drugim dijelovima općine Tešanj, po konceptu koji je i drugdje u BiH primjenjivan, pa i prethodno u Hrvatskoj, tzv. JNA je ilegalno, a putem SDS-a, naoružavala srpsko stanovništvo i tako ga pripremala za ulogu *pete kolone* u nekom zamišljenom, za okupaciju Tešnja presudnom momentu. Sve ovo, kao i položaj općine Tešanj, koja se većim dijelom prostire na teritoriji koja je imala veliki značaj kao koridor velikosrpskih pretenzija i planova organizovanja "velike Srbije", na vrijeme je uočeno i zahtijevalo je mnogo bolje organizovanost i spremnost da se svijest o svome "dvorištu" značajno proširi, sve do državnih granica domovine.

Neizmjeriv značaj u tome da se ovakvo široko, makar u početku i samo lokalno, patriotsko raspoloženje većine stanovništva preobrazi u moćan i organizovan *patriotski front* činila je svijest onih koji su na izborima 1990-te dobili apsolutnu većinu u općinskim struk-

turama. Oni, naime, selekciju za komandni sastav narastajuće Armije RBiH nisu vršili po stranačkoj diferencijaciji, a mogli su - nesumnjivo, nego su predlagali i podržavali najsposobnije u njihovom preuzimanju najodgovornijih komandnih pozicija u Armiji. Ovo se mora cijeniti i uvažavati, i nema argumenata na kojima bi se to moglo negirati iz nekih ličnih, stranačkih, ili bilo kakvih drugih interesa. Tako je bilo prvih godina agresije, i za uspjeh odbrane to je imalo presudnu važnost. U kasnijem periodu zbivale su se neke drugačije stvari, neka kolebanja, raslojavanja, pa i snažne unutrašnje sukobljenosti zbog sračunatosti na političku i drugovrnu kapitalizaciju veličanstvenog otpora agresiji u poratnom periodu. A posljedice ovoga traju sve do danas, pa su i one u velikoj mjeri uzrokom naših aktuelnih problema.

Posmatrajući sa današnje distance, svakom neobaviještenom ili onom ko nije učestvovao u življenju na ovoj teritoriji tih prvih mjeseci agresije ratni put boraca i stanovnika općine Tešanj izgleda toliko nestvaran da ne mogu, čak ni nakon toliko vremena, odati počast jednostavnom ljudskom viteštvu, u ratu i u miru. I nikada neće prestati potreba da se piše, pojašnjava i ponavlja sve do sada rečeno i učinjeno u periodu ratnih 1992-95. godine, jer agresor nije uspio u namjeri osvajanja ove teritorije. Upravo zbog toga, i zbog onih koji nastoje kompromitovati i ocrniti naše svijetle ratne uspjehe, bili sa ovih prostora ili ne, ovaj tekst namjerava popuniti neke prazne stranice, i želi postati samo još jedna lekcija o viteštvu i hrabrosti ljudi koji odbraniše ovo svoje "dvorište". Tako su mislili: da brane svoje "dvorište" - i nisu ni bili dužni odmah na početku agresije znati da, zapravo, brane RBiH kao demokratsku, cjelovitu, nezavisnu i suverenu, međunarodno priznatu državu, što je rukovodstvo države prethodno bilo osiguralo, utvrdilo i međunarodno potvrdilo. Sve indi-

vidualne i grupne patriotske energije tako su se, u suštini, slivale u jedinstven cilj: *odbrana RBiH*, a ubrzano je narastala i svijest stanovništva o tome i organizovanost u odbrani.

* * *

Dana 2.5.1992. godine, u ranim jutarnjim satima, pod pritiskom tzv. JNA i srpskih paravojskih formacija u Tešanj su počele pristizati kolone prognanika i izbjeglica iz Doboja, pa je tokom dana na područje općine Tešanj prispjelo oko 12.500 civila svih uzrasta, uglavnom Bošnjaka, a bio je značajan broj i drugih. Tokom dana, do noći, sve izbjeglice smještene su pod krov, najvećim dijelom u privatne kuće, stanove i vikendice, bez postavljanja pitanja ko je koje nacionalnosti ili političkog opredjeljenja. U narednim danima broj prognanih na prostoru Tešnja dosegao je skoro 30.000.

Dolaskom izbjeglih i prognanih, već prisutan strah od rata i agresije dodatno je uvećan. Prepričavanjem doživljaja i događaja, kazivanjem o postupcima dojučerašnjih komšija i prijatelja Srba - pridošli su mogli, a često i jesu povećavali tenzije i odbojnost prema domaćim Srbima, što je moglo pogoršati međunarodne odnose i ugroziti ionako teške bezbjednosne prilike, a naročito u naseljima u kojima je bilo više stanovnika srpske nacionalnosti. Djelovanjem svih razumnih ljudi, djelovanjem općinskog rukovodstva u skladu sa ustavnim ustrojstvom i zakonima RBiH, djelovanjem pripadnika policije i pripadnika tek organizovane Teritorijalne odbrane (s početka aprila 1992. godine), ove tenzije ublažene su, i nije došlo ni do kakvog ekscesa na nacionalnoj osnovi.

Već u tom periodu organizovane su seoske straže, manje jedinice Patriotske lige i druge grupe slabo na-

oružanih samoorganizovanih građana. Takve grupe i pojedinci zaista su štitili svoju ulicu ili "dvorište", a kao naoružanje služili su im pištolji, lovačko oružje, noževi i sjekire, kao i eventualno naivno kupljeni M-56 automati ili M-48 puške. Vrlo je značajno naglasiti da su pripadnici takvih grupa bili komšije svih nacionalnosti. Za neupućene nevjerovatno zvuči da su Srbi na ovim prostorima odbranu od paravojnih četničkih grupa, koje su već u izviđanjima duboko zalazile u teritoriju općine Tešanj, vidjeli u zajedničkom organizovanju sa svojim komšijama Bošnjacima i Hrvatima. Tako će i formacije pod komandom Općinskog štaba Teritorijalne odbrane organizovanih jedinica činiti raznolik sastav - kako nacionalni tako i starosni, socijalni, pa i politički. Takva organizovanost i uvezanost svih slabo i jače naoružanih grupa, stavljanje pod jedinstvenu komandu, vojno organizovanu i formacijski ustrojenu, davalo je sigurnost svim građanima. Sve organizovane jedinice bile su registrovane kod Sekretarijata za narodnu odbranu i Općinskog štaba odbrane, te niko nije poduzimao nikave aktivnosti bez koordinacije i naredbe Štaba.

Ne treba prešutjeti ni slučajeve kada su ljudi, komšije, pod maskama i parolama zaštite interesa odbrane, pokušavali silom rješavati od ranije postojeće međusobne razmirice, ali treba naglasiti da su se takvi incidenti dešavali bez obzira na nacionalnu pripadnost aktera i da su, angažovanjem civilne i vojne policije Teritorijalne odbrane, počinioci u najkraćem roku procesuirani i sankcionisani. Takvo postupanje ojačavalo je povjerenje u sve segmente organa vlasti i vojnih struktura kod cjelokupnog stanovništva na teritoriji općine, bez obzira na nacionalnu, vjersku ili neku drugu pripadnost.

Ustrojenošću i aktivnostima vojnih komandi i aktivnošću znatnog broja političkih ličnosti iz svih stra-

naka ubrzo je stabilizovano vojno-političko stanje i učvršćen je moral branilaca i stanovništva, te se svakim danom ojačavala svijest i spoznaja o mogućnosti odbrane i opstanka.

Na početku agresije veliku moralnu snagu branio-cima i stanovništvu davala je činjenica da je u jedinicama bio srazmjerno prisutan znatan broj Srba, Hrvata i Bošnjaka, te da vojne formacije Teritorijalne odbrane RBiH, Hrvatskog vijeća obrane (HVO) i Hrvatskih oružanih snaga (HOS) djeluju zajednički na cijeloj liniji odbrane, da se međusobno ispomažu u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima. Donošenje i objavljivanje Platforme Predsjedništva RBiH i njeno čitanje i tumačenje jedinicama naročito je učvrstilo borbeni moral i političku stabilnost na cijelom području općine. Konačno su definisani ciljevi borbe i odbrane, dati dalji pravci razvoja odbrane i razvoja i ustrojstva Bosne i Hercegovine kao cjeline.

Definisan je i tekst i način polaganja i potpisivanja vojničke zakletve, što je doprinijelo ustroju vojnih formacija i jedinica, te definisalo način prelaska jedinica iz dobrovoljačkog u vojno-obveznički status, sa definisanim pravima i odgovornostima vojnika. Ono što je već bilo prisutno u ustroju jedinica na ovoj teritoriji na ovaj način je i formalno ozvaničeno. Braniocima, sada vojnicima, objašnjen je tekst svečane izjave-zakletve i predočene su posljedice njenog kršenja, i većina vojnika ju je sa odobravanjem prihvatila i potpisala, o čemu su podaci predavani Općinskom štabu Teritorijalne odbrane.

Međutim, jedan dio dotadašnjih branilaca, najvećim dijelom Srba - nije izrazio spremnost da izgovori i potpiše zvanični tekst svečane izjave-zakletve. Razlog zbog kojeg to nisu željeli da učine nesumnjivo je u tome što nisu prihvatili obavezu da brane cjelovitost RBiH bez obzira na to kojeg su nacionalnog sastava i

sa kojim političkim ciljem nastupaju oni koji su željeli razoriti i uništiti državu. Iz istog razloga niko se od pripadnika srpskog stanovništva u Vitkovcima i Vrelima nije pobunio protiv okupacije, kao što niko od Srba sa ostatka teritorije naše općine, barem prema podacima koje imamo, nije odbio oružje koje mu je od strane JNA ponuđeno. Ovo se mora imati na umu i mora se iznijeti, jer to je historijska istina. S druge strane, kao najjasniji primjer drugačijeg odnosa prema RBiH, može se navesti to da su jedinice Armije RBiH u Bosanskoj krajini, konkretno: 5-ti korpus, branile cjelovitost države i njen ustavno-pravni poredak bez obzira na to kakav je bio etnički sastav paravojskih formacija koje su državu rušile. Srbi ovdje, na našem prostoru, u najvećem broju nisu htjeli djelovati tako - braniti državu RBiH bez obzira na to protiv koga to moraju činiti. Izuzeci postoje, veličanstveni su, i ne mogu biti zaboravljeni. Zato je, kao jedan od najistaknutijih, Moman Toprek zavrijedio i dobio naziv jedne ulice u gradu Tešnju.

Popis onih koji nisu željeli da potpišu zakletvu dostavljen je Sekretarijatu narodne odbrane kako bi se brisali iz zvaničnog spiska i time nisu bili obuhvaćeni obavezom izvršavanja vojničkih zadataka. Ipak, dosta njih je u statusu dobrovoljca nastavilo da pomaže odbranu ove teritorije, ili su, po vlastitoj želji, nastavili sa radom na svojim prijeratnim radnim mjestima, pa i u namjenskoj proizvodnji, dajući i na taj način svoj doprinos. Dakle, po osnovu odbijanja vojne službe - ni prema kome, a naročito ne prema Srbima, nije preduzeta nikava zakonska sankcija, nisu bili izloženi nikakvim neugodnostima, niti su na bilo koji način dovođeni u podređen položaj u odnosu na druge građane općine.

Naročito treba naglasiti da je velika većina Srba napustila općinu Tešanj u jesen 1993. godine, u teškim

danima neprijateljske vojne opsade, i to po pozivu i prijetnjama iz Teslića i Doboja da će, u suprotnom, biti smatrani izdajnicima i da će se sa njima prilikom planiranog osvajanja Tešnja postupati kao da nisu Srbi. Njihov prelazak tadašnje linije razdvajanja, iako je uglavnom bio ilegalan, nije sprečavan, a isti su se prije odlaska za taj čin pokušavali opravdati komšijama Bošnjacima i Hrvatima. Naravno, kako se ništa u toku rata nije događalo bez utvrđenog plana agresora, ovdje ne treba zaboraviti ni projekat tzv. *etničkog inženjeringa* prema kojem su trebale biti stvorene etnički "čiste" teritorije i na taj način onemogućena poratna obnova ranije distribucije pripadnika svih etničkih grupa na cjelokupnoj teritoriji države. I ovo je, nažalost, uspjelo u onoj mjeri u kojoj je agresor ostvario svoj utvrđeni plan.

Ostanku Srba na ovim prostorima doprinijele su i povratne informacije od onih koji su otišli - da na drugim prostorima nisu naišli na bezrezervan doček. Ne treba zaboraviti ni to da nije mali broj onih Srba koji su, napustivši prostor Tešnja, odmah bili uključeni u agresorske jedinice s kojima su vršili vojne napade na ovu slobodnu teritoriju. O tome pouzdano svjedoče zarobljeni i odmah u ratu u medijima objavljeni spiskovi četničkih jedinica sa takvim slučajevima. (Kao, na primjer, tekst A. Brke *Zov srpstva jači od svega* koji je 1.7.1994. godine objavljen u 1. broju tešanjskog lista *Gradina*.)

Odlazak Srba ni prethodno ni u danima opsade nije, dakle, bio samoinicijativan niti neorganizovan. Uz sve ostalo, podupirali su ga tzv. intelektualci Srbi sa ovih prostora. Zahvaljujući našem načinu borbe i odnosu prema cjelokupnom stanovništvu, najbolji odgovor u naše ime dali su naši saborci i komšije Srbi, od kojih se posebno mora izdvojiti pokojni Moman Toprek koji je javno pozivao i upućivao apel srpskom stanovništvu i

putem lokalnih medija - da ostane i da brani svoje na teritoriji općine Tešanj. A i drugi Srbi koji su sa svojim porodicama dočekali kraj rata u Tešnju u velikom broju potvrda su svega onog za šta smo se borili, te i danas javno svjedoče o nesmetanom boravku za vrijeme rata i nastavku života na teritoriji naše općine.

Viteško postupanje branilaca i stanovništva općine Tešanj u oslobodilačkom ratu 1992-95. godine naročito se ogledalo u odnosu prema onom što nam je neprijatelj pokušavao predstaviti kao strano, drugo i drugačije, te sa ponosom ističemo još nekoliko primjera:

- sklanjanje i čuvanje od ratnih razaranja naših ikona iz pravoslavne crkve; nakon što ih je sveštenik Stojan Jovanović pred agresiju bio raznio po nekim srpskim kućama u okolini Tešnja, vraćene su i pohranjene u sef PBS zahvaljujući predsjedniku Srpsko-pravoslavne opštine Tešanj Simi Nesteroviću i odgovornima iz općinske uprave, a potom su nakon rata odnesene u Bijeljину i ni do danas nisu vraćene u Tešanj;

- obezbjeđenje i čuvanje pravoslavne crkve u Tešnju, prvo od strane pripadnika Tešanjskog odreda, a zatim i od pripadnika MUP-a Tešanj (za svaki slučaj, mada se ubrzo pokazalo da za to nije bilo potrebe);

- svaka javna osuda i procesuiranje bilo kakvog uznemiravanja i napada na civilno stanovništvo, a naročito srpsko;

- časno postupanje prema ratnim zarobljenicima i njihova razmjena u najkraćem vremenskom roku, pa i kada smo bili primorani da razmjenjujemo ratne zarobljenike za žene i djecu;

- stalne straže i čuvanje porodica Srba, njihovih kuća i imovine, na početku od strane Tešanjskog odreda, a kasnije od strane pripadnika MUP-a Tešanj;

- zadržavanje dobrih ljudskih i komšijskih odnosa prilikom napuštanja ovih teritorija od strane dijela stanovništva Srba, pa i na način da su im otkupljivani sto-

ka, usjevi, alati, namještaj i drugo kako bi ponijeli novac sa sobom.

Moglo bi se ovdje navoditi još mnoštvo primjera časnog i čestitog postupanja pripadnika svih općinskih struktura, Armije RBiH, MUP-a Tešanj, stanovništva općine Tešanj, čemu je dokaz i povratak, stalni ili povremeni, zapošljavanje i saradnja povratnika Srba koji su u nekom trenutku iz bilo kojih razloga otišli sa ovih prostora.

* * *

Zbog zbivanja koja traju već duže vrijeme, a pojačavaju se posljednjih mjeseci, prisiljeni smo da ovim tekstom potcrtavamo ukupne civilizacijske i moralne uspjehe branilaca i građana sa ove teritorije, a posebno prema Srbima sa teritorije općine Tešanj, jednako prema onima koji su do kraja ostali u "dvorištu" kao i prema onima koji su otišli ranije, kao i prema onima koji su pokušavali, nezvani, ući u "dvorište" i onima koji su, netjerani, otišli - pristajući tako na koncept podjele i uništenja BiH, bili toga svjesni ili ne bili.

Taj koncept, očito je, nije mrtav. Sile koje namjeravaju dezintegrisati i uništiti našu zemlju i dalje su vrlo snažne, iste one sile koje su najprije srušile Jugoslaviju, a potom, kroz agresiju i genocid, pokušale uništiti državnost BiH. Stoga se nameće pitanje:

Da li će doći vrijeme kada ćemo i vojne uspjehe morati obrazlagati i pravdati???!?

Ovaj tekst je samo lekcija i podsjećanje onima koji šutnjom glasaju za one koji, nezvani, i sada žele prekopati "dvorište", onima koji šutnjom puštaju svoje političke mentore da nama ovdje kažu kako je bilo, a da svog "dvorišta" ne znaju granice.

Podsjećanje je onima koji iz podruma nisu mogli vidjeti da je u ratnom periodu na ovom prostoru, bez

obzira na psihozu zatvorenosti i oružje u rukama, sigurnost svih građana ostvaren cilj.

Nama koji smo na bilo koji način u tome učestvovali - to je na čast, a generacijama koje dolaze to će biti ponos!

Husein Galijašević

RAT I NACIONALNA STRUKTURA RADNIKA U TEŠANJSKOJ »POBJEDI«

Tešanjski Centar za kulturu i obrazovanje objavio je 2000. godine knjigu *Tešanj 1992-1995. - dokumenti*. Tadašnji Načelnik Općine formirao je tim i pristupilo se prikupljanju i publikaciji dokumenata iz vremena burne historije BiH u godinama koje stoje u naslovu. Potpuno sam saglasan sa urednikom koji daje odgovor na vječitu dilemu *odmah* ili *kasnije*: odmah! Tim se trudio da ne bude subjektivan i da dokumentima argumentuje jedno vrijeme. Ali greške su moguće i kada se ovako radi. Zato je zadaća svih nas koji imamo podatke da to i popravimo, što nijednog trenutka ne umanjuje trud onih koji su radili na prikupljanju dokumenata i pisanju knjige.

U tekstu o privredi općine u periodu 1992-1995. godine autorica Haška Hundur, kada piše o *Pobjedi* kao privrednom subjektu, iznosi slijedeće: "Od ukupno 732 radnika, 85 radnika srpske nacionalnosti napušta fabriku, oko 350 radnika dobrovoljno se prijavljuje u jedinice Teritorijalne odbrane. Prema utvrđenom planu odbrane, ostaje oko 200 radnika sa tendencijom fluktuiranja, zavisno od okolnosti i situacije na tržištu."

Ova konstatacija nije tačna. Kao radnik *Pobjede* na odgovornim radnim mjestima, imao sam pristup podacima i sačuvao ih do danas. Podatak da je nakon agresije 85 radnika srpske nacionalnosti napustilo fabriku nije tačan. Štaviše, iz ovakve konstatacije stiče se utisak da su ti radnici prisilno otišli, što bi u historijskom

smislu jako odgovaralo onima koji su i izvršili agresiju. Danas se konstantno pojavlju programirani nastupi o tobožnjoj ugroženosti Srba u Tešnju tokom 1992-1995. godine, pa sve do navodnih ratnih zločina nad njima.

Jedan od najznačajnijih proizvodnih kapaciteta u Tešnju je *Pobjeda*. Od 730 radnika na početku rata - u fabrici su radila i 53 radnika srpske nacionalnosti, što je preko 1,2% više od procenta kojim su bili zastupljeni u stanovništvu općine.

U *Pobjedi* je 2.2.1993. godine evidentirano 737 radnika (na spisku su i radnici koji nisu imali status radnog odnosa, ali su angažovani na određenim poslovima, penzioneri i umrli). Pedeset ih je dobilo otkaz, a 6 radnika umrlo je ili poginulo.

Zbog već poznatih događaja 2.5.1992. godine kada su iz Doboja protjerani građani nesrpske nacionalnosti, uspostavljene su linije koje su razdvajale okupirane teritorije od teritorije pod kontrolom Republike Bosne i Hercegovine. Tako radnici koji su živjeli u Doboju, ali isto tako i u dijelovima općine koji su bili okupirani, kao Vitkovci, jednostavno više nisu bili u situaciji da dolaze na posao, bez obzira na to da li su željeli dolaziti ili ne. S druge strane, jedan broj radnika, još više radnica sa malom djecom, početkom ratnih djelovanja napušta našu općinu i odlazi u susjednu Hrvatsku ili druge zemlje Evrope.

Iz spiska radnika od 2.2.1993. godine na kojem je upisan radni status otkaze su dobili

radnici srpske nacionalnosti:

1. Branka Blagojević
2. Velibor Bugarinović
3. Vida Cvijetić
4. Marko Dujaković
5. Drago Jorgić

6. Saveta Jovanović
7. Ranko Kerić
8. Predrag Maksimović
9. Dragica Petković
10. Mira Radonjić
11. Vojko Stevanović
12. Miroslav Tomić
13. Stanko Vuković
14. Žarko Šakotić
15. Dragica Čučić
16. Snježana Alićehajić

radnici hrvatske nacionalnosti:

1. Pero Crnogorac
2. Lucija Dujić
3. Zoran Erceg
4. Janja Jeleč
5. Blaž Katić
6. Martin Katić
7. Anđa Kolobara
8. Mijo Kolobara
9. Marko Krajina
10. Tomo Lučić
11. Ivan Mandir
12. Branko Mandić
13. Franjo Martinović
14. Marica Pešić
15. Marica Pozderović
16. Manda Vučić
17. Andrija Zubak
18. Franjo Zupčić
19. Ilija Čičak

radnici bošnjačke nacionalnosti:

1. Sead Agić
2. Hajrudin Deljković

3. Mirsada Dervišević
4. Nurudin Hadžikadunić
5. Safida Hankić
6. Selima Hodžić
7. Indira Hodžić
8. Smail Hundur
9. Mustafa Husaković
10. Ajka Karahmet
11. Jasmin Krdžalić
12. Jasminka Mašnić
13. Enes Mujić
14. Ekrem Turalić
15. Suvada Šehić

Ni jedan otkaz nije uručen zbog nacionalnosti, jednostavno je poštovan tada važeći zakon da radnik gubi posao ukoliko se ne javi na posao u roku tri dana ili ne dokaže razlog spriječenosti dolaska ili javljanja. Tako su otkaz dobili Mujo Ibrić, Nurudin Hadžikadunić ili Jasminka Mašnić, ali i Predrag Maksimović, Marko Dujaković iz Vitkovaca, Ivan Mandir ili Franjo Martinić.

Od 54 radnika srpske nacionalnosti otkaz je dobilo 16, radilo ih je 28, u oružanim snagama bila su 3, na straži su bila 2 radnika, neraspoređena 3 radnika, neplaćen dopust imao je 1 radnik, a 1 je bio suspendovan.

Svi radnici srpske nacionalnosti radili su na poslovima na kojima su radili i prije rata, pa i na mašinama koje su uključene u namjensku proizvodnju.

Treba li napominjati da je rat počeo skoro 10 mjeseci ranije (barem za nas u Tešnju kada je izvršen progon iz susjednih općina)?

Od 97 radnika hrvatske nacionalnosti sa spiska otkaz je dobilo 19, radilo je 29 radnika, u OS je bilo 28, neplaćen dopust uzelo je 15 radnika, na straži su bila 3, na bolovanju 1, a 2 radnika nisu bila raspoređena.

I poslije 2.2.1993. godine pojedinačni odlasci konstatovani su kod svih nacionalnosti, ali je činjenica da su Srbi u većem broju svojom voljom napustili ove prostore u novembru 1993. godine, a time i svoj status zaposlenika u *Pobjedi*. Taj odlazak očito je bio dobro organizovan, jer je to bilo vrijeme kada u ovaj neprijateljskim vojskama okruženi prostor nije mogla ući ni humanitarna pomoć. Gladni su bili građani svih nacionalnosti. Radnici srpske nacionalnosti najbolje znaju razloge i način svog odlaska, o čemu postoje različite informacije, ali je nesporno da bi i neki radnici bošnjačke nacionalnosti, naročito oni koji su imali djecu, tada napustili ovaj prostor da su imali mogućnost.

Najviše otkaza dobili su radnici hrvatske nacionalnosti, zatim bošnjačke i na kraju srpske. To proizlazi iz činjenice da jedan broj radnika svih nacionalnosti nije mogao doći na posao, a, s druge strane, jedan broj radnika krenuo je u izbjeglištvo u zapadne zemlje kako bi spasio porodicu od ratnih djelovanja, a jedan se, vođen politikom SDS-a, uključio u srpske paravojne oružane snage. To što je najviše radnika hrvatske nacionalnosti odselilo u Hrvatsku i dobilo otkaz, ili su uzeli neplaćeni dopust, logički je objašnjivo, makar se to, i onda i danas, neminovno smatralo izbjegavnjem patriotskih obaveza kad je napadnuta RBiH - kao i u svakom drugom takvom ili sličnom slučaju, bez obzira na nacionalnost.

Sva avio-raketiranja i granatiranja *Pobjede* bila su podjednako opasna za sve radnike, bez obzira na nacionalnost. Na rukovodstvo *Pobjede* ni jednog trenutka ni od vojnog rukovodstva niti od općinske vlasti niti od strane viših nivoa vlasti RBiH nije postavljano bilo kakvo pitanje o statusu radnika bilo koje nacionalnosti.

Kada je u pitanju odnos prema građanima srpske nacionalnosti, pamtim i smatram da je važno zabilje-

žiti to da me je, nakon egzodusa nesrba iz Doboja, pozvao predsjednik Skupštine Općine dr. Muhamed Članjak i zamolio da mu obezbijedim susret sa Milanom Nesterovićem, tadašnjim šefom proizvodnje u *Pobjedi* i nekadašnjim predsjednikom Skupštine Općine Tešanj, s namjerom da preko njega uspostavi kontakt sa građanima srpske nacionalnosti - s obzirom na to da su njihovi legalno izabrani predstavnici, članovi SDS-a, prestali učestvovati u radu organa vlasti. Htio je znati da li su Srbi na tešanjskom prostoru pod eventualnim verbalnim pritiskom izbjeglica i poduzeti mjere da se to otkloni ako bude postojalo.

Mujo Avdić

INTEGRISANJE PROGNIKA U STRUKTURE DRŽAVE NA TEŠANJSKOM PROSTORU 1992. GODINE, SA AKCENTOM NA PROGNANIKE IZ DOBOJSKOG KRAJA

Doboj i Dobojske već u prvoj polovini 1992. godine zadesila je ista sudbina kao i mnoge druge gradove širom Bosne i Hercegovine. Život se, kako u gradu tako i na prostoru cijele općine odvijao, uz prisustvo velikog broja pripadnika jugo-vojske i rezervista smještenih u kasarne u Miljkovcu, Ševarlijama i Barama - gdje su se nalazili i ogromni magacini vojnog naoružanja i opreme. U samom gradu Doboju bilo je postavljeno na desetine punktova i mitraljeskih utvrda. Mnoge Dobojske pretežno srpske nacionalnosti umjesto na posao u fabrike, škole i druge institucije obukli su jugo-uni-forme i sticali prva ratna iskustva na ratištima u Hrvatskoj i pojedinim dijelovima Bosne i Hercegovine koji su bili okupirani od strane jugo-vojske. Doboj nisu morali okupirati, jer je on bio okupiran grad i prije okupacije prvog maja 1992. godine. Pored toga što je na čelu Općine Doboj bio Bošnjak i što su se Bošnjaci nalazili na mnogim važnim funkcijama, kako u institucijama tako i u privredi, nisu se izvršile značajnije pripreme za odbranu grada i drugih naselja općine. Među Bošnjacima u Doboju bilo je i onih koji su vjerovali da u Doboju neće biti rata.

I zaista nije ni bilo. Bošnjaci koji su znali i vidjeli šta se u Doboju dešava, sa svojim porodicama napus-

tili su Doboj prije prvog maja 1992.godine. Oni koji to nisu uspjeli prvog, drugog i trećeg maja 1992. godine doživjeli su pravi egzodus. Hiljade ljudi, žena i djece napuštalo je grad. Prve i privremene njihove stanica kao prognanika bile su destinacije Matuzići, Mravići, Ularice, Alibegovci i prostori općine Tešanj (Lepenica, Kraševo, Tešanjka...). Svi su željeli otići što dalje, željeli su u najmanju ruku dokopati se Tešnja, jer su vjerovali da je Tešanj i za njih sigurno mjesto. Bili su u pravu. Tešanj je bio sigurno mjesto tokom cijelog perioda 92-95, barem kada je u pitanju njegova okupacija.

Živjeli su istim životom kakav se živio u vihoru rata i djelili sudbinu sa domicilnim stanovništvom. Činilo se da prognanika ima koliko i domicilnog stanovništva. Najviše ih je bilo iz Doboja. Bio je to problem sa kojim su se suočavale općinske strukture vlasti, jer je valjalo udomiti i nahraniti na hiljade prognanika.

Ono što je bilo najznačajnije i najpotrebnije jest da se vojno sposobni koji su izašli iz Doboja zadrže u blizini svoga grada. Tako se i desilo. Na prostoru Ularica i Alibegovaca više stotina vojno sposobnih, među kojima veliki broj mladih, koji nisu bili ni punoljetni, čekali su da ih neko organizuje. Za ove aktivnosti na čelo evidentiranja vojno sposobnih lica stali su oni koji su imali određeno iskustvo stečeno radeći u ŠTO, MUP-u i drugim institucijama i organima u gradu Doboj. U tome su im pomagali ljudi koji su na slobodnim prostorima organizovali odbranu. Formiran je Štab Teritorijalne odbrane Doboja sa sjedištem u Alibegovcima, a u osnovnim školama u Tešanjci i Medakovu štabovi za prihvata i evidentiranje vojno sposobnih muškaraca - da bi vrlo brzo uslijedio njihov smještaj i boravak, koji je rezultirao formiranjem i obukom vojnih formacija.

Štab Teritorijalne odbrane Doboj počeo je da radi i djeluje u punom kapacitetu, zahvaljujući između osta-

log žurno uspostavljenoj saradnji sa Općinskim štabom Teritorijalne odbrane Tešanj, a kasnije i sa Okružnim štabom. Pomoć Općinskog štaba Teritorijalne odbrane i Općinskog štaba CZ, zatim Općinske organizacije Crvenog križa i Merhameta Tešanj, i posebno Okružnog štaba, u početku rata bila je značajna i presudna za odbranu tešanjskog i slobodnih teritorija dobojskog prostora. Značajnu ulogu u ovome imali su zdravstvene ustanove, prije svega Ratna bolnica i Dom zdravlja Tešanj sa svojim ambulancama, tešanjске osnovne i srednje škole, namjenska industrija i ostala privreda koja je funkcionisala, zatim Radio Tešanj, Islamska zajednica, Caritas i dr.

Od predstavnika bivše strukture općinske vlasti Doboj koji su se našli na slobodnim teritorijama i njihovih kolega koji su protjerani uspostavljena je struktura vlasti u formi ratnog Predsjedništva Općine Doboj. Paralelno su izgrađivane vojne formacije koje su narastale iz dana u dan. Rezultat toga je formiranje OG 7 Jug, a kasnije i 37. Divizije Armije RBiH. Dobojski branioци potpuno su se integrisali u jedinstveni sistem odbrane tešanjско-dobojskog prostora. Po uzoru na njih, integrisali su se u život svi dobojski prognanici, bez obzira na kojem su dijelu tešanjске teritorije boravili. Mnogi koji nisu bili uključeni u dobojske vojne formacije priključili su se u neku od tešanjskih vojnih jedinica.

Uporedo sa formiranjem Štaba teritorijalne odbrane Doboj formiraju se i druge institucije koje se uspješno integrišu u strukture države na tešanjskom prostoru. Neke od njih imaju svoje sjedište na slobodnoj teritoriji općine Doboj, a neke na prostoru općine Tešanj. Tako je MUP Doboj od početka do kraja rata bio sa sjedištem u Alibegovcima, komanda 203. motorizovane brigade, a kasnije 373. brdske u Lepenici, odnosno Tešanjci, ratno Predsjedništvo Doboja u Tešnju.

Sve ove institucije i drugi organi koji su se formirali imali su punu podršku i pomoć Općine Tešanj, njenih organa i svih građana Tešnja. Ta podrška i pomoć trajat će tokom cijelog rata, a i poslije - evo, sve do danas.

Mnoge Dobojlje prognanici koji nisu bili angažovani u vojnim formacijama bili su angažovani na radnim obavezama u privredi, prvenstveno u namjenskoj proizvodnji, u Ratnoj bolnici, u školama i drugim ustanovama. Do koje mjere su se integrisali ne samo u državne strukture Općine Tešanj nego u cjelokupan život Tešnja i Tešnjaka - govori podatak da danas veliki broj u ratu prognanih Dobojlja radi kako u državnim firmama i institucijama tako i u privatnom sektoru. Mnogi se nalaze na rukovodnim i odgovornim pozicijama, što dovoljno govori o potpunoj integrisanosti u ukupan život Tešnja i Tešnjaka. Tešanj i Tešnjaci na njih u ratu nisu gledali i nisu ih prihvatili kao strance, kao što ne gledaju ni danas, jer svaki čovjek može biti prognan, ali u svojoj zemlji ne može se osjećati strancem. To su Tešanj i Tešnjaci pokazali na primjeru ne samo Dobojlja nego i svih koji su u ratu bili u Tešnju, a poslije rata u njemu i ostali.

Svakom Tešnjaku i svakom prognaniku koji se još 1992. godine uspješno integrisao u strukturu države na tešanjskom prostoru i do danas ostao da radi, a neki i da žive na prostoru Tešnja, treba biti jasno da je odbrana države bila i ostat će sveta obaveza svakog pojedinca. Neko je tu obavezu izvršavao sa puškom u ruci, a neko radeći u bolnici, školi, namjenskoj proizvodnji, privredi, institucijama države na čijem su čelu, kada je u pitanju Tešanj, bili i ostali časni ljudi i patriote Bosne i Hercegovine.

Nikada ne mogu svi dati isti doprinos, ali ničiji doprinos ne smije se negirati, a posebno jedni druge optuživati za ono što čak nije ni istina. Integrisani prognanici iz Doboja u toku rata branili su tešanjsko-do-

bojski prostor sa svim patriotama, branit će ga i sutra ako bude bilo potrebno, ali ne kao prognanici. Branit će i Tešanj i Doboj i državu Bosnu i Hercegovinu na svakom pedlju njene teritorije.

Sakib Kurtić

STRADANJA BORACA I CIVILA NA TEŠANJSKOJ TERITORIJI 1992-1995. GODINE

Disolucija Jugoslavije, ratovi u Sloveniji i Hrvatskoj, te agresija na RBiH iznjedrili su cijeli niz knjiga historijskog i publicističko-memoarskog karaktera u kojima su sa različitih aspekata iznošena stajališta o uzrocima i posljedicama tragičnih zbivanja na prostorima bivše Jugoslavije. U postratnom periodu po prvi put u ocjeni tragično-povijesnih događaja učestvuju i bošnjački historičari.

Tako su i događaji iz perioda odbrambeno-oslobodilačkog rata 1992-1995. godine o stravičnim ljudskim stradanjima postali predmet njihovog istraživanja. Evidentirani su i opisani zločini nad stanovništvom Srebrenice, Višegrada, Sarajeva, Foče, Gornjeg Vakufa, Mostara i drugih sredina, masakri, pokolji, silovanja, ponižavanja, protjerivanja: pokolj u Bijeljini, ubijeno najmanje 48 civila (1.4.1992.); pokolj u Višegradu, prema procjenama - iz Višegrada je protjerano 14.000 Bošnjaka, a Istraživačko-dokumentacioni centar (IDC) registrirao je 1.760 žrtava zločina, od čega 100-tinjak djece, i smatra se jednim od 10 najvećih pojedinačnih pokolja u ratu (6.4.1992.); pokolj u Doboju, 2.314 žrtava rata, poginulih i nestalih (period od aprila do oktobra 1992.); masakr u Foči, tokom aprila - jula 1992. nestalo ili smaknuto 2.805 osoba (7.4.1992.); masakr u Zvorniku (8.4.1992.); početak opsade Srebrenice, Žepe, Bihaća i Goražda (april

1992.); pokolj u Prijedoru (maj 1992.); pokolj u Zaklopači, mjesto u općini Vlasenica, u blizini granice sa Srebrenicom, ubijeno 63 muških i ženskih bošnjačkih stanovnika (16.5.1992.); masakr u Sokolinama, općina Ilijaš, ubijeno 47 Bošnjaka (14.6.1992.); pokolj u Pakleniku, općina Višegrad, ubijeno 150 muškaraca, žena i djece (15.6.1992.); masakr na Korićanskim stijenama, više od 200 bošnjačkih i hrvatskih civila iz Prijedora strijeljano na Vlašiću, preživjeli svjedočili u Hagu (21.8.1992.); masakr u Zenici (13.4.1993.); masakr u Ahmićima, pripadnici HVO ubili 116 osoba (16.4.1993.); pokolj u Mokronogama, općina Tomislavgrad, ubijeno 9 bošnjačkih civila od strane pripadnika HVO (10.8.1993.); pokolj u Stupnom dolu, pripadnici HVO ubili između 31 i 38 Bošnjaka (23.10.1993.); masakr u Sarajevu, 68 ubijeno - 140 ranjeno (5.2.1994.); masakr na Kapiji u Tuzli, granata ubila 71 građanina Tuzle (25.5.1995.); genocid u Srebrenici, 8.272 ubijene osobe u nizu masovnih grobnica oko Srbernice i drugih mjesta tog dijela istočne Bosne (11- 22.7.1995.); drugi masakr na Markalama, 37 ubijeno - 90 ranjeno (28.8.1995.), i niz drugih stratišta.

U postdejtonsko vrijeme svjetlo dana ugledao je već znatan broj knjiga koje kazuju o uzrocima i posljedicama tragičnih zbivanja na ratom zahvaćenim teritorijama. Pojavio se i znatan broj publikacija koje daju podatke o stradanjima branilaca BiH, o stradanjima civilnog stanovništva, o ratnim vojnim invalidima, o ratnim štetama, o raseljenim, o izbjeglim, o silovanim, o protjeranim itd.

Svakako su izuzetno značajne i publikacije koje imaju karakter deskripcije priprema i organiziranja pružanja otpora agresoru, te sam tok ratnih događaja, borbenih uspjeha jedinica u očuvanju teritorijalnog integriteta RBiH i dr.

Istraživanje o broju žrtava, koje je dovršeno u junu 2007. godine, donosi podatak o između 100.000 i 110.000 žrtava, a broj poznatih žrtava (s punim imenom i prezimenom) bio je 97.207. Od svih žrtava 89% bili su muškarci, dok su žene činile 10%. Najveći broj civilnih žrtava stradao je u početnoj fazi srpsko-crnogorske agresije, između maja i augusta 1992. godine. Pretpostavlja se da je preko 2 miliona stanovnika moralo napustiti svoje domove. Prema najnovijim izvještajima (IDC), u ratu je stradalo oko 94.000 stanovnika, a raseljeno je oko 1,8 miliona.

Po nacionalnosti - 64.036 žrtava bili su Bošnjaci, 24.905 Srbi, a 7.788 Hrvati. Većina srpskih (20.690 od 24.905) i hrvatskih (5.719 od 7.788) žrtava bili su vojnici, dok kod Bošnjaka većinu čine civili (33.403 od 64.036).

Po mjestima smrti - najviše žrtava je bilo u dolini rijeke Drine gdje je ubijeno ili poginulo 28.666 ljudi ili 30% od svih žrtava rata, dok se na drugom mjestu nalazi Sarajevo s 14.656 žrtava. Prije rata na području današnje Republike Srpske živjelo je više od 500.000 nesrba, a nakon rata ih je ostalo samo 20.000.

Po službenim podacima, od 2,2 milijuna ratnih izbjeglica smatra se da ih se 1.026.692 vratilo u Bosnu i Hercegovinu, a njih 467.297 vratilo se u entitet u kojem su manjina, i to 274.965 se vratilo u Federaciju BiH, 170.237 u Republiku Srpsku i 22.095 u Distrikt Brčko. Današnju nacionalnu sliku na području Republike Srpske ilustruje nam Foča, grad poznat po genocidu nad Bošnjacima 1992. godine. Prije rata u gradu je živjelo 22.500 Bošnjaka, a sada ih ima samo 4.000.

Genocid u Srebrenici, koji se dogodio između 11. i 22. jula 1995. godine, podrazumijeva masovna ubistva velikog broja Bošnjaka muškaraca - u rasponu od maloljetnika do staraca, te etničko čišćenje od oko 25.000 ljudi s područja enklave Srebrenice, površine od oko

150 km². Događaj je među najstrašnijima u savremenoj evropskoj povijesti, i najveći je pokolj u Evropi nakon Drugog svjetskog rata. U njemu je ubijeno preko 8.000 ljudi.

STRADANJA NA TEŠANJSKOJ TERITORIJI 1992-1995. GODINE

Narod tešanjskog teritorija je u pravo vrijeme shvatio da se BiH, njena suverenost i nezavisnost - moraju braniti i u Tešnju, svim snagama i sredstvima. Opće opredjeljenje općinskog državnog rukovodstva bilo je stavljanje svih potencijala, ljudskih i materijalnih, u funkciju odbrane: personalne promjene u Štabu TO; angažiranje policije na obezbjeđenju kontrole teritorije pred neposrednu ratnu opasnost; animiranje namjenske proizvodnje; formiranje jedinica po mjesnim područjima, u kasnijim fazama njihovo ukрупnjavanje; formiranje Ratne bolnice, uređenje položaja, uspješno odbijanje prvih agresorskih napada na prednjem kraju odbrane, organiziran prihvata na hiljade prognanih iz Doboja, Teslića, dijelova istočne Bosne, Posavine i drugih krajeva. Sve je to rezultiralo uspješnom odbranom prostora koji je u planovima i zamislima agresora imao strateški značaj i trebao je biti zauzet.

Tokom nepune četiri godine rata na širem tešanjskom prostoru skoro kontinuirano vodile su se žestoke borbene aktivnosti, sa jakim intezitetom, kao na malo kojim prostorima BiH. Stoga su i dosta velike žrtve i stradanja ljudstva, kako boračkog sastava tako i civilnog stanovništva.

Stradanja boraca

Odnos poginulih boraca u zoni odgovornosti 3. Korpusa

Prema istraživanjima, na području općine Tešanj ima 436 poginulih boraca. U studijsko-analitičkom posmatranju, na nivou općina Zeničko-dobojskog i Srednjobosanskog kantona, čije su teritorije tokom rata bile u zoni odgovornosti 3. Korpusa Armije RBiH, od ukupno 22 općine koje su u sastavu ova dva kantona po broju poginulih tokom 1992-1995. godine općina Tešanj je na četvrtom mjestu, iza Zenice, Travnika i Zavidovića. Statistički to izgleda ovako: Zenica 779 poginulih boraca, Zavidovići 489, **Tešanj 436**, Maglaj 423, Kakanj 244, Žepče 226, Doboj 104, Teslić 155, Travnik 526, Bugojno 310, Gornji Vakuf 332, Donji Vakuf 240, Jajce 311, Vitez 372, Busovača 136, Visoko 338, Fojnica 223, Breza 242, Kiseljak 122, Vareš 90.

Odnos poginulih boraca po naseljima na području općine

Od 436 poginulih boraca sa područjs općine Tešanj najveći broj stradalih imaju naselja koja su bila neposredno uz neprijateljske linije: Miljanovci - Novi i Stari, 40; Kalošević 31; Raduša 30; Džemilić i Orašje Planje 30; Tešanj 27; Piljužići 25; Šije 25; Jelah 24; Jablanica 23; Lepenica 20; Mrkotić 17; Trepče 16; Vukovo 14; Kraševo 13; Novo Selo 12; Medakovo 8; Dobropolje 7, itd.

Podaci o poginulima po mjesecima i godinama, starosnoj dobi, završenoj školi

Godina 1993. bila je sa najvećim brojem poginulih boraca, a mjeseci juni, juli i august 1993. sa najvećim

brojem poginulih. U toj godini poginula su 145 boraca, ili 33,26 %. U 1993., (24.6.) tešanjski teritorij došao je u opsadu u kojoj su bili veoma složeni uslovi za vođenje borbenih aktivnosti. Broj poginulih boraca u 1992. godini bio je 93, u 1994. poginuo je 191 borac, a u 1995. 60 boraca. Najveći broj poginulih imao je završenu osnovnu školu (186), a sa srednjom školom bilo ih je 179. Najveći broj tešanjskih mladića koji su poginuli tokom 1992-1995. godine imao je od 21 do 25 godina (115), te onih koji su imali od 26 do 30 godine (88). Na ratištima van tešanjskog područja poginulo je 25 boraca, i to na zavidovićkom ratištu 5; sarajevskom 4; dobojskom 4; zeničkom - Šerići 3; maglajskom 2, itd.

Od ukupno 155 poginulih teslićkih boraca 55 je svoje živote izgubilo na tešanjskom ratištu: rejon Mrkotića 14, Oraš Planja 11, Crnog vrha 10, Kaloševića 10, Jelaha 4, Putešića 3, Tešnja 2. Na novošeherskom ratištu 18, žepačkom 9, maglajskom 6.

Poginuli teslićki borci ukopani su na više mezarja širom BiH, a najviše (78) na mezarjima tešanjске općine: mezarje Mešići u Jelahu 33, u Mrkotiću 19, u Karadaglijama 17, u Oraš Planjama 6.

Stradanja civilnog stanovništva

Stradanje civilnog stanovništva na tešanjskoj teritoriji ima i drugu formu i drugi karakter. U posmatranju ovoga treba imati na umu dvije činjenice. *Prvo*, tešanjski teritorij nikada nije pao u ruke agresorskih snaga, i *drugo*, ovaj teritorij imao je strateški značaj za agresorske namjere. Zbog svega toga agresor je koristio najsavremeniju tehniku kako bi osvojio ovaj prostor. U početnom periodu rata, do oktobra 1992, tj. do uvođenja embarga na upotrebu avijacije, neprijatelj je položaje naših snaga, civilne objekte i civilno stanov-

ništvo raketirao i bombardovao i pomoću avijacije. Sukcesivno i neselektivno granatiranje širih prostora slobodne tešanjске teritorije bilo je skoro svakodnevno tokom rata, sa različitim intezitetom. Agresor je koristio i rakete *zemlja-zemlja*, tipa "Luna", kao i helikoptere. U takvim okolnostima bilo je nemoguće koliko-toliko zaštititi civilno stanovništvo. Neminovno je dolazilo do njegovog staradanja.

Tokom rata stradalo je 145 tešanjских civila. Stradanje se najčešće zbivalo u grupama, tj. imalo je karakter masovnih stradanja. Hronologija ovih stradanja je slijedeća:

- 13.9.1992. u centru Tešnja od agresorske granate poginulo je 5 civila;
- 19.2.1993. u Ulici Ali-paše Hećimovića u Tešnju poginule su 4 žene;
- 3.11.1993. u istoj ulici od jedne agresorske granate smrtno su stradale 3 srednjoškolke;
- 8.7.1993. u naselju Kraševo od agresorske tenkovske granate prilikom žetve pšenice život je izgubilo 7 osoba;
- 17.7.1993. u granatiranju sela Šije ispred jedne porodične kuće poginulo je 6 osoba;
- 3.8.1993. raketa *zemlja-zemlja*, tipa "Luna", usmrtila je na i oko stadiona TOŠK-a 5 mladića, od kojih 3 maloljetnika i 2 brata mlađa od 20 godina;
- 24.8.1993. u naselju Karadaglije pred porodičnom kućom stradalo je 6 civila, od kojih dvoje djece;
- 8.10.1995. od agresorske avio-bombe u centru naselja Tešanjka poginulo je 9 civilnih osoba, od toga petero djece.

Sagledavajući lokalitete stradanja, starosnu dob nastardalih, mjeseci i godine stradanja, te vrste oruđa i oružja od kojih su stradali, konstatuje se:

- najveći broj nastradalih civila je pred porodičnom kućom;
- najviše ih je nastradalo u starosnoj dobi između 13 i 19, odnosno 20 i 40 godina;
- nastradalo je 18-tero djece mlađe od 12 godina;
- najviše civila je nastradalo u 1993. godini (63), u mjesecima juli i august (38);
- najviše civilnih žrtava bilo je u Tešnju - 24, zatim u Kraševu - 14, Miljanovcima - 13, Šijama - 13;
- od artiljerijskih oruđa (MB, haubice, topovi, tenkovi) nastradale su 104 civilne osobe.

Sa prostora općine Teslić 78 civila izgubilo je život tokom agresije 1992-1995. godine. Iz Stenjaka ih je 16, Gornjeg Hrankovića 12, grada Teslića 12. U Bijeljini je ubijeno 6 teslićkih civila. Njih 12 ubijeno je iz streljačkog naoružanja, 24 iz artiljerijskih oruđa, a za 37 civilnih osoba nije bilo moguće utvrditi način usmrćenja.

Ratni vojni invalidi

Pored poginulih boraca i civila, stradanje vojnih invalida upotpunjuje sliku ratne stvarnosti tešanjskog prostora iz ovog vremena. Na kraju rata bilo ih je 589. U odnosu na stepen invaliditeta, mjesto prebivališta, lokalitet stradanja, starosnu strukturu, godine i mjeseci stradanja, tešanjске ratne invalide (RVI) karakteriše slijedeće:

- najviše ih je 9. i 10. kategorije, ukupno 248, ili 43%, a njih 4 su 1. kategorije;
- najviše RVI imaju Džemilić Planje - 55, Miljanovci 37, Tešanj 36, Miljanovci Novi 35, Raduša 34, Kalošević 31, Šije 30, itd;
- najviše ih je stradalo u širem rejonu Crnog vrha - 121 (ili 21%), zatim u rejonu Miljanovaca 72, Džemilić Planja 59, Kaloševića 57;

- 251 RVI je između 21 i 30 godina starosti;
- najviše nastradalih bilo je u 1993. (189), u mjesecima juni, juli i august (87);
- 9 RVI su dobitnici najvišeg ratnog priznanja *Zlatni ljiljan*.

ZAKLJUČAK

1. Agresija na RBiH predstavljala je tragičan rasplet jugoslavenske krize. Pripremana je na najvišem vojno-stručnom nivou. Izvršena je već u septembru 1991. godine kada su jedinice JNA potpuno srušile selo Ravno u istočnoj Hercegovini. Od tada nastaje velika kriza da bi se na prostoru međunarodno pravnopravno priznate države RBiH (priznata u martu 1992.) već od aprila počeo voditi skoro četvergodišnji rat neslučenih razmjera.

2. Posljedice takvog rata su ogromna stradanja ljudi, kao i materijalnih sredstava. U ratu je poginulo blizu 200.000 ljudi, u najvećem procentu bošnjačke nacionalnosti, a preko 2 miliona ih je raseljeno i protjerano iz svojih domova. Porušeno je na desetine i stotine gradova i naselja.

3. Agresor je izvršio na stotine pokolja i masakra. U Srebrenici je izvršio klasični genocid nad bošnjačkim stanovništvom. Otvorio je mnoge logore širom teritorije koju je kontrolisao.

4. Tokom rata tešanjski teritorij kontinuirano je bio izložen napadima agresorskih snaga. Devet mjeseci io je i u potpunom neprijateljakom okruženju. Zahvaljujući blagovremenim pripremama za odbranu, ljudskim i materijalnim potencijalima, teritorij se, na uzoran i čudesan način, branio i odbranio. Istina, uz velika stradanja u ljudstvu i materijalnim dobrima.

5. Odbrana je plaćena velikim ljudskim žrtvama i stradanjima. Poginulo je 436 boraca i 145 civila, 589 boraca su vojni invalidi, a teška stradanja pretrpjeli su i borci sa drugih prostora, posebno iz Teslića i Doboja. Tešanjski teritorij se u poratnom periodu vrlo brzo vratio u normalne životne tokove.

6. Stradanja boraca i civilnog stanovništva na prostoru tešajske teritorije su u kategoriji teških stradanja na prostorima ratom zahvaćene teritorije Bosne i Hercegovine, izuzimajući pojedine dijelove istočne Bosne.

LITERATURA

Delić, Rasim, *Čast je braniti Bosnu*, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Bemust, Sarajevo, 2001.

Delić, Rasim, *Armija Republike Bosne i Hercegovine - nastanak, razvoj i odbrana zemlje*, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Bemust, Sarajevo, 2007.

Dreković, Ramiz, *U obruču - Krajišnici i Hercegovci u Bosni na dva fronta*, Dom štampe, Zenica, 2004.

Kurtić, Sakib, *Svjedoci - poginuli borci općine Tešanj 1992-1995.*, Organizacija porodica šehida i poginulih boraca općine Tešanj i Planjax, Tešanj, 2006.

Kurtić, Sakib, *Teslički šehidi - poginuli borci općine Teslić 1992-1995.*, Organizacija porodica šehida i poginulih boraca općine Tešanj i Planjax, Tešanj, 2007.

Kurtić, Sakib, *RVI općine Tešanj 1992-1995.*, Organizacija RVI općine Tešanj i Planjax, Tešanj, 2009.

Kurtić, Sakib, *Civilne žrtve agresije na području općine Tešanj i Teslić 1992-1995.*, Organizacija RVI općine Tešanj i Planjax, Tešanj, 2011.

Sakib Kurtić

DVADESET GODINA OD OPSADE TEŠANJSKO-MAGLAJSKOG PROSTORA

I.

U pojmovnom smislu - *opsada* (opsadni način ratovanja) je djelovanje oružanih snaga prema kojem se određeno mjesto nađe u kontinuiranoj poziciji i pod neprestanim napadom međunarodno-pravno zabranjenog borbenog djelovanja i stanje u kojem je određenom području, naselju, mjestu i objektu onemogućena komunikacija s drugim područjima, a oko kojeg su postavljeni položaji neprijateljskih oružanih snaga.¹ U višestoljetnoj ratnoj historiji ima mnogo slučajeva koji govore o stanjima opsade u kojima se našao veliki broj gradova područja i naselja: *opsada Liježa*, od 6. Do 16.8.1914; *opsada Pšemisla*, septembar-oktobar 1914. Do marta 1915, trajala 194 dana; *opsada Lenjingrada*, od 8.9.1941. do 18.1.1944; *opsada Bejruta*, 1.7.1992. do 26.9.1982. godine. U stanju opsjednutog grada i teritorije bili su i Beograd, 1456, 1717; Beč, 1529, 1683; Pariz, 885-886. (vikinška opsada glavnog grada Francuske).

U odbrambenom ratu 1992-1995. godine nekoliko naših gradova nalazilo se u stanju opsade i bilo je prinuđeno da vodi opsadni način ratovanja. Sarajevo je imalo najteže uslove odbrane u ratu 1992-1995. godine. Ako je Lenjingrad u Drugom svjetskom ratu bio

¹ *Vojna enciklopedija*, Beograd, 1973, str. 149.

opkoljen 862 dana, Sarajevo je bilo pod opsadom 1426 dana. Opsadu Sarajeva provele su jedinice JNA, u kasnijim fazama rata i drugi sastavi srpskih agresorskih snaga nad dijelovima grada. Trajala je od 5.4.1992. do 29.2.1996. godine. Haški tribunal presudio je da je srpski agresor okružio Sarajevo opsadnim snagama jačine od 13.000 do 18.000 vojnika pozicioniranih po okolnim brdima. Agresorske snage su sa posjednutih objekata napadale grad naoružanjem koje je uključivalo artiljeriju raznih kalibara (MB 120 mm, haubice, topove i dr.), tenkove, protivzračne topove, teške mitraljeze, višestruke lansere raketa, avionske bombe podešene za paljbu sa lansera (modifikovane avio-bombe), snajperske puške.

U odbrambenom ratu i druge teritorije i gradovi bili su u stanju opsade: Bihać, Srebrenica, Žepa, Goražde, te tešanjsko-maglajsko-dobojsko-teslički teritorij.

II.

Predagresorski period - Nakon 45 godina postojanja, podstaknuta globalnim promjenama u svijetu i njihovim utjecajem na situaciju u zemlji, kao i brojnim unutarnjim problemima, devedesetih godina prošlog stoljeća SFRJ se našla na povijesnoj raskrsnici. Od dvije opcije: transformirati se i postati demokratska zemlja, ili se raspasti - na nesreću, desilo se ovo drugo, nešto najgore, *krvavi raspad*. Disolucija SFRJ, kao posljedica velikosrpske hegemonije, postala je nezaustavljiva, a svoju potvrdu dobila je na 14. kongresu SKJ početkom 1990. godine. Krahom Kongresa počinje period jačanja nacionalizama, prije svega srpskog, zatim hrvatskog, pa i slovenačkog. U procesu disolucije bilo je političkih sukoba na osnovama velikosrpskog i velikohrvatskog nacionalizma. U pitanju su bile pretenzije ka bh. teritorijama. U tom smislu i dolazi do taj-

nog sastanka 26.3.1991. godine između Miloševića i Tuđmana u Karađorđevu, gdje su se sporazumjeli oko podjele BiH. Realizaciju ovog dogovora u BiH pokušali su provesti Radovan Karadžić i Mate Boban.

No, bez obzira na dogovor, srpski nacionalisti odlučuju da ratom realizuju svoje planove, ne obzirući se na cijenu i posljedice. U potpunosti pod svoju kontrolu stavljaju JNA koja otvoreno staje u službu srpskih ciljeva i postaje srpska oružana sila. Za realizaciju svoje politike odlučuju se na selektivan pristup. Prvo eliminiraju Sloveniju. Nakon kratkog, moglo bi se reći *dogovorenog rata*, te uspješne odbrane TO Slovenije, JNA se povukla sa teritorije Slovenije 18.7.1991. godine. To je bila definitivna potvrda da SFRJ, kakva je bila do tada, više ne postoji.

Rat u Hrvatskoj bio je znatno duži i ozbiljniji. U takvoj ratnoj atmosferi Slovenija i Hrvatska se izdvajaju iz Jugoslavije. Ulazi se u najkritičnije vrijeme rješavanja statusa BiH.

U drugoj polovini 1991. godine srpski nacionalisti na čelu sa Slobodanom Miloševićem pokrenuli su novu inicijativu o federaciji koju bi činili Srbija, Crna Gora i prostori u kojima žive Srbi u BiH i Hrvatskoj (program "velike" Srbije), s tim da nastave kontinuitet Jugoslavije sa svim pravima.

Sa ratom u Sloveniji i Hrvatskoj pale su sve maske ključnih aktera jugoslavenske krize. Kako je u Sarajevu 2.1.1992. godine došlo do sporazuma o prekidu rata u Hrvatskoj, glavni akteri Tuđman i Milošević bili su zadovoljni. Okončanjem međusobnog sukoba, okrenuli su se ka BiH i realizaciji dogovora iz Karađorđeva.

1. Agresija SR Jugoslavije na RBiH

Agresija na međunarodno-pravno priznatu RBiH pomno je osmišljena i isplanirana, sa jasno postavljene

nim ciljem: nestanak BiH kao države i Bošnjaka kao državotvornog naroda. Počelo je razbijanjem ustavnog koncepta SFRJ i ustavnog koncepta odbrane SFRJ. Smanjuje se i razoružava TO republika (osim TO Srbije i Crne Gore), sa posebnim težištem na TO SRBiH². Ubrzano se vrši transformacija JNA u srpsku vojsku. Obnavljaju se i eskaliraju velikosrpski i velikohrvatski pokreti koji postižu načelni dogovor o uništavanju BiH (mart 1991.), te dogovaraju granice velikosrpskih i velikohrvatskih projekata.

Za postizanje zajedničkih ciljeva organiziraju i oružavaju petu kolonu u BiH, svako u svojim interesnim zonama. Komandovanje na tim okupiranim teritorijama u rukama je šefova susjednih država. Planski se zauzimaju polazne pozicije za agresiju.

Rukovodstvo velikosrpskog pokreta se, u cilju realizacije i prikrivanja srpskog velikodržavnog projekta, orijentiralo na konkretnu saradnju sa predstavnicima srpskog naroda i sa srpskim narodom u cjelini. Posebnu ulogu namijenili su bh. Srbima. Time je BiH kao teritorija bila pripremljena za manevar snaga JNA za vrijeme agresije na Hrvatsku. To je za JNA bilo od vitalnog značaja. Srpski narod u BiH je, po ocjeni velikosrpskog projekta, bio jedan od kamena temeljaca za formiranje zajedničke države svih Srba.

Neposredno pred početak agresije na BiH JNA je, pod izgovorom izvođenja vojnih vježbi, zauzela sve strateške položaje. Istovremeno je ukopavala artiljerijska oružja, izmještala vojsku iz kasarni, potpuno kontrolisala sve značajne komunikacije. JNA uporedo s ovim vrši masovnu mobilizaciju srpskog stanovništva. Vojska Jugoslavije je, nakon što je JNA okupirala veći dio BiH, poslije maja 1992. godine (nakon

² Naziv Socijalistička Republika BiH bio je sve do 8.4.1992., kada je uredbom "krnjeg" Predsjedništva SRBiH naziv promijenjen u Republika BiH.

deklarativnog povlačenja) osigurala srpskim paravojsnim formacijama u BiH sve što im je potrebno za dugotrajno vođenje oružane borbe. Povlačenje VJ bilo je maska za međunarodnu zajednicu, jer je komandovanje, izvještavanje, unapređivanje, plaćanje, planiranje snaga - ostalo u isključivoj nadležnosti GŠ VJ.

2. Agresija Republike Hrvatske na BiH

Velikohrvatska politika je krajem 1991. i početkom 1992. godine na prostorima RBiH formirala *hrvatske zajednice*. Sve su one ušle u širi oblik organiziranja - u jedinstvenu *Hrvatsku zajednicu "Herceg-Bosnu"*.³ Ista je formirana s ciljem otcjepljenja od RBiH i priključenja Republici Hrvatskoj. Politički vrh Republike Hrvatske je početkom aprila 1992. godine uspostavio HVO, formalno neovisnu organizaciju, a stvarno kao komponentu Hrvatske vojske (HV). Već 1991. godine oficiri HV vršili su pripreme za ustrojavanje i organizaciju HVO. HV se, zajedno sa HVO, otvoreno uključuje u agresiju na RBiH, čime je Hrvatska od žrtve velikosrpske agresije i sama postala agresor. Agresija je imala dva oblika: *pokrivena agresija* (novembar 1991. - januar 1993. godine), i *otvorena agresija* (januar 1993. - mart 1994. godine).

Nakon uspostavljanja "Herceg-Bosne" oficiri HV su formirali, ustrojavali i vodili oružane formacije u toj paradržavnoj tvorevini. Tako je od tada stalno prisutna HV, što je potvrđivano njenim neposrednim učešćem u agresiji i drugim oblicima zločina, uključujući logističko osiguranje, rukovođenje i komandovanje, kao i ukupnu podršku HVO.

³ Hrvatska zajednica "Herceg-Bosna" osnovana je 18.11.1991. godine.

Prema prikupljenim podacima, HV je učestvovala u agresiji na RBiH snagama jačine 45 brigada, 4 pukovnije, 8 bataljona, jedan topnički puk, dva divizion, helikopterska eskadrila, deset specijalnih jedinica i više diverzantskih i drugih jedinica. Angažiranje vojnih jedinica RH u borbenim djelovanjima protiv RBiH bilo je u periodu od početka 1993. do potpisivanja Vašingtonskog sporazuma, sredine marta 1994. godine. U agresiji na BiH učestvovalo je 25.000-30.000 pripadnika HV. HVO bilo je sastavni dio HV, i od svog formiranja u potpunosti je bilo involvirano u njenju organizacionu i zapovjednu strukturu.

Mirovni pregovori u Ženevi obilježili su početak 1993. godine. Pokušaji međunarodne zajednice da se pronađe rješenje ustrojstva BiH, te da prestanu oružana djelovanja, ne donose smirivanje tenzija na terenu. Srpska strana ne prihvata ponuđena rješenja, a odnosi HVO i Armije RBiH se usložnjavaju.

Odnosi HVO i Armije RBiH na globalnom nivou determinisali su njihove odnose na lokalnom nivou. Jednostrana implementacija Vance-Owenovog mirovnog plana od strane HVO bio je način koji nije doprinio smirivanju tenzija i sukoba iz prethodne godine već je, suprotno od toga, stvarao nove predušlove za nastavak i proširenje sukoba. Uprkos svemu, početkom 1993. dolazi do sukoba čiju hronologiju dajemo u skraćenoj verziji (za sukobe u srednjoj Bosni, ne i za sukobe u Hercegovini).

Januara 1993. godine kombinovane snage HV i HVO silovito napadaju iz pravca Hercegovine s namjerom povezivanja srednje Bosne sa Hercegovinom. Dešavanja od 11. januara do 25. februara 1993. godine imala su karakter borbenih aktivnosti koje su vođena kako u gradu tako i na cijeloj općini Gornji Vakuf.

Januarski napad postrojbi HVO na Gornji Vakuf imao je svoju refleksiju i na općini Bugojno. Zapo-

viješću za napadna borbena djelovanja zapovjednika OZ s/z Hercegovina⁴, čija su zona odgovornosti bile općine Bugojno i Gornji Vakuf, naređen je istovremeni napad na obje općine.⁵

U januarskoj ofanzivi snage HVO su, pored zauzimanja Gornjeg Vakufa, željele pod svoju kontrolu staviti i tvornicu namjenske proizvodnje "Bratstvo" u Novom Travniku, te komunikaciju Gornji Vakuf - Novi Travnik.

Kontrolu kretanja u Lašvanskoj dolini i povezivanja ove doline sa dolinom rijeke Bosne bio je prioritet HVO. Od samog početka ratnih djelovanja zloglasni kontrolni punkt na raskrsnici puteva Vitez - Travnik - Novi Travnik, poznat kao *punkt na Okuki*, bio je mjesto gdje su maltretirani Bošnjaci i odvođeni u logore HVO, od kojih je na ovim prostorima najzloglasniji logor u "Kacama".

Na putnoj komunikaciji Zenica - Stranjani - Han Bila, na prijevoju Ovnak, bio je punkt ekstremista HVO, preko kojeg nisu dozvoljavali ni prolazak jedinica na liniju odbrane prema srpsko-crnogorskom agresoru.

Početkom 1993. godine (takođe u januaru) dolazi do konfrontacije između HVO i Armije RBiH oko kontrole raskrsnice u Lašvi. Važnost ove raskrsnice je svakako i u kontroli komuniciranja Zenice prema Sarajevu i Travniku. Jedinice 3. Korpusa ARBiH su već u ranoj fazi svog organiziranja stavile ovu raskrsnicu

4 Operativna zona sjeverozapadna Hercegovina.

5 AARBiH, OZ s/z Hercegovina, Zapovjed, broj: 01/35-1 od 12. januara 1993. godine. Zadatak 104. brigade HVO "Eugen Kvaternik" bio je da glavnim snagama razbije pripadnike Armije RBiH u Bugojnu, a pomoćnim snagama da osigura komunikaciju Bugojno - Gornji Vakuf i blokadom komunikacije Ravno Rostovo - Bugojno spriječi intervenciju snaga Armije RBiH iz pravca Novog Travnika.

pod kontrolu. Nasuprot tome, snage HVO uspostavile su kontrolu komunikacije Lašvanska petlja - Travnik, u mjestu Grab, i na taj način onemogućile komuniciranje jedinica Armije RBiH putnom komunikacijom M-5 od Lašve prema Vitezu, Travniku i dalje - prema zapadnoj Bosni.

Putna komunikacija Kiseljak - Busovača - Vitez bila je od izuzetne važnosti, kako za snage HVO tako i za pripadnike Armije RBiH. HVO je ovom komunikacijom ostvarivao kompaktnost teritorije i njenu kontrolu, dok je ova komunikacija za Armiju predstavljala vezu srednje Bosne sa Sarajevom.

Krajem januara 1993. na području općine Busovača pripadnici HVO otpočinju sa borbenim djelovanjima prema pripadnicima Armije RBiH u rejonu naselja Kačuni, Milavice, Solakovići, Merdani, Putiš, Grablje, Gornja Rovna, Bukovci i Pridola.⁶

Kontrola kretanja pripadnika Armije RBiH vrši se i na putnoj komunikaciji Zenica - Žepče - Zavidovići, tako da je i na tom pravcu otežano saobraćanje Komande 3. Korpusa sa potčinjenim jedinicama.

Vlada RBiH je, zbog oružane agresije na njen teritorij, 13.5.1993. godine uložila pritužbu UN protiv Republike Hrvatske, zahtijevajući da bezuslovno zaustavi napade i povuče svoje jedinice sa teritorije RBiH.

Prisustvo HV na području RBiH dokazano je i u Haškom sudu. Agresija RH na RBiH trajala je sve do potpisivanja Vašingtonskog sporazuma sredinom marta 1994. godine.

Isto tako, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY) utvrdio je nedavnom presudom Jadran-

6 Podaci iz NIP-a (Naučno-istraživački projekat) iz arhiva 333. bbr. Potvrđeni u cijelosti na *Okruglom stolu* od 25.8.1998. godine.

ku Prliću i drugima da je sukob Armije RBiH i HVO imao karakteristike međunarodnog oružanog sukoba, što je još jedna potvrda agresije Hrvatske na RBiH. A, što je izrazito važno, ni usvajanje žalbe ne može oboriti tu činjenicu, mišljenje je eksperata iz međunarodnog prava.⁷

Eksperti međunarodnog prava tvrde da čin agresije predstavlja već i samo prisustvo stranih trupa na teritoriji druge države, bez njihovog djelovanja, i da je to krivično djelo za koje je, među ostalim, nadležan Međunarodni krivični sud. To je novoformirani međunarodni krivični tribunal, koji je po svom karakteru stalni i njega ne treba miješati sa Haškim tribunalom, koji spada u kategoriju tzv. *ad hoc* tribunala, onih koji su formirani za određenu konkretnu situaciju (npr. Tribunal za Jugoslaviju, Ruandu i dr.).

III.

U agresiju RH na RBiH spada i sukob Armije i HVO u rejonu Žepča i Novog Šehera, odnosno napad 111. xp brigade HVO, u zajedničkom djelovanju sa srpskim agresorskim jedinicama (prva teslička brigada), na zonu odgovornosti (z/o) OG 7 - Jug Armije RBiH. Moguća prijetnja sukobima jedinica Armije RBiH i HVO osujećena je i u z/o OG 7 - Jug. Organi vlasti u općini Tešanj i susjednim općinama (Maglaj, Doboje, Teslić), kao i komanda koja je obuhvatala z/o teritorija ovih općina, imali su dobru procjenu o stanju u kojem bi se mogla naći tešanjsko-maglajska teritorija, kao i slobodni dijelovi dobojske i tesličke teritorije. Ovoj tvrdnji idu u prilog ocjena i zaključci sa referisanja u Komandi OG 7 - Jug, 21.6.1993. godine, tri

⁷ Dr. Zarije Seizović, profesor na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu (*Dnevni avaz* od 31.5.2013, str. 5.).

dana pred sukob. Na tom referisanju ocijenjeno je sljedeće:

- da stanje u z/o OG otežava prekid komunikacija sa svijetom;
- da će agresor (srpski) nastaviti sa izvođenjem ofanzivnih b/d;
- da agresor ima za cilj i da zavadi bošnjački i hrvatski narod;
- da je odbrana prioriteni zadatak ("sačuvati ono što imamo");
- da treba zadržati dobre odnose Armije RBiH i HVO;
- da promjene u svjetskoj diplomatiji idu na ruku agresoru (Olovo, Ozren, Trebava);
- da obavještajne podatke treba brže dostavljati;
- da treba sprečavati negativne pojave u vlastitim z/o (šverc...).

Ove ocjene, upozorenja i zadaci jedinicama (brigadama) bile su dovoljan znak da se hitno preduzimaju neophodne mjere predupređenja iznenađenja koje je pripremao novi neprijatelj.

Dan-dva poslije ovog (22. ili 23. juna) upriličen je sastanak kod predsjednika Skupštine Općine Tešanj (nosioci javnih dužnosti u Općini i komandanti RJ - OG, brigada) u vezi sa organiziranjem konvoja humanitarne pomoći iz RH. Kasnije se ispostavilo da je to bila izuzetno licemjerno organizirana radnja od strane ljudi iz HVO (Ivica Jozić), pošto će već dan-dva poslije toga doći do sukoba između jedinica Armije RBiH i HVO u Novom Šeheru i Žepču, "izdaja" 111. brigade HVO, predaja Komande 319. brigade Žepče na čelu sa komandantom, te ulazak agresorskih jedinica (prva teslička brigada) u rejon Novog Šehera bez borbenih djelovanja.

Sukob Armije i HVO najizraženiji je u rejonu Papratnica - Žepče. Dolazi do blokade puta u rejonu Perkovića, što sve utiče na opće stanje na tešanjско-maglajско-dobojsko-tesličkoj teritoriji. Komanda OG pokušala je da ostvari što detaljniji uvid i smiri stanje u rejonu N. Šehera upućujući dvije grupe oficira u dva pravca. Jedna grupa za N. Šeher preko Crnog vrha, a druga grupa za Maglaj u rejon punkta na izlazu prema Perkoviću. Prva grupa, na čelu sa Himzom Đogićem, upala je zasjedu i biva pogubljena, dok se druga grupa (Alić, Bajić i Malkić) uspjela vratiti neobavljena zadatka.

Tako 24.6.1993. godine Tešanj i Maglaj dolaze u blokadu, bivaju okruženi sa dva neprijatelja i prinuđeni da ratuju u opsjednutoj teritoriji.

Nove ratne okolnosti zahtijevaju i prilagođavanje načina vođenja borbenih aktivnosti i sasvim nove pristupe kako komandi RJ (OG, brigade) tako i organa vlasti, namjenske proizvodnje i Ratne bolnice, te svih drugih društvenih segmenata.

Ključni zadaci koje je tog prvog dana opsade definisala Komanda OG bili su:

- zaštita teritorije i stanovništva od već postojećeg agresora;
- pokušaj sređivanja odnosa u N. Šeheru i Maglaju;
- planiranje izlaska iz postojeće situacije.

U tom smislu definisani su i konkretni zadaci:

- utvrditi se na dostignutoj liniji odbrane (koja je uspostavljena već prvi i drugi dan dolaska u opsadu), a u nastavku b/d izvršiti posjedanje objekata: tt 581 (Krč), alternativa tt 562 - Kahvica - Kraljevo brdo tt 570 - tt 561 - Pasija glava - Mala bandera tt 576 - Borik tt 503,
- izvršiti zaprečavanje tenkoprohodnih pravaca i protivpješadijsko zaprečavanje,

- izvršiti procjenu za deblokiranje dijelova teritorije prema N. Šeheru,
- riješiti pitanje prohodnosti putne komunikacije Tešanj - Maglaj preko Oruča i Ošvi u cilju nesmetanog sanitetskog zbrinjavanja boraca i naroda iz maglajskog teritorija,
- u svim jedinicama, nivo brigada, obezbijediti interventne snage.

Početkom jula formirana je Taktička grupa (TG) "Crni vrh" koja je imala osnovni zadatak da koordinira utvrđivanje dostignutih l/o, te stvaranje dubine odbrane grada Maglaja. Bila je pod direktnom komandom OG 7 - Jug. U početnom periodu angažiranja TG pokazalo se veoma efikasnim, što je i bio cilj djelimičnog rasterećenja komande OG i komandi brigada, s obzirom na širinu fronta koji je bio u potpunoj opsadi (oko 80 km).

U ovom početnom periodu djelovanja jedinica u opsjednutoj teritoriji bilo je izuzetno mnogo angažiranja radne snage na inženjerskom uređenju dostignutih linija odbrane. To je stvaralo potrebu dodatnog ljudstva, mimo boraca koji su posjedali prednji kraj odbrane. Za te potrebe formiraju se radni vodovi, uglavnom od ljudstva koje nije bilo angažirano u RJ (ljudi starijih godišta, pripadnici civilne zaštite i dr.); u tu svrhu bilo je i angažiranje radnika namjenske proizvodnje.

Poslije mjesec dana borbenog djelovanja u opsjednutom prostoru i života stanovništva u takvom ambijentu, Komanda OG vrši analizu i izdaje nove zadatke:

- konstatuje se da je stanje na l/o složeno, ali je stabilno;
- osnovni zadatak jedinica je odbrana teritorije i naroda u njoj, te spajanje sa snagama 2. i 3. Korpusa;

- konstatuje se da su odnosi na opsjednutoj teritoriji sa HVO dobri i da treba nastaviti razvijanje takvih odnosa;
- u okviru OG formirati zajednički bezbjednosni organ od vojske, MUP-a i državne bezbjednosti;
- imati visok stepen odgovornosti u svim jedinicama i na svim nivoima, vertikalno: odjeljenje, vod, četa, bataljon, brigada, OG;
- raspoloživa MTS-a općinskih štabova odbrane (Tešnja, Teslića, Maglaja i Doboja) staviti pod kontrolu i u funkciji odbrane;
- spriječiti prodaju ratnog plijena;
- spriječiti druženje na l/o sa pripadnicima agresorskih jedinica i u tom smislu sprečavati šverc cigaretama i dr. - primjenjivati rigorozne mjere u sankcionisanju ove pojave;
- vršiti dodatnu mobilizaciju ljudstva, tzv. domobilizacija.

U ovom periodu stigla je podrška i saopćenje ŠVK i Komande 2. Korpusa jedinica OG i narodu u opsjednutoj teritoriji, o učinjenim naporima za hrabro držanje i očuvanje tešanjско-maglajskog teritorija. Bio je to period kada su tekli pregovori u Ženevi, gdje je uočeno da je pitanje teritorije pod kontrolom OG 7 - Jug jasno u mapama naših pregovarača, u pogledu ustavnog rješenja, što je bio dodatni motiv odbrani teritorija.

Na kraju, nekoliko bitnih karakteristika koje su umnogome odredile tokove života i borbenog djelovanja u okviru opsjednute tešanjске-maglajске i dobojsko-teslićke teritorije:

- veoma dobra psihološka stabilnost boračkog sastava, pod parolom *agresor nema šansi da zauzme opsjednuti teritorij*;

- prisutnost jedinstva kod jedinica i boraca, vlasti i vojske;
- formiranje jedinice za ofanzivna borbena djelovanja;
- primjena metode samoprehranjivanja u okviru jedinica (mlinovi, prinosi ljetine, prikupljanje hrane za borce po selima i dr.);
- blagovremeno prilagođavanje jedinica (uz pomoć, privrede, stanovništva) zimskim uslovima ratovanja (peći za zemunice, drva, plugovi za snijeg, lanci za motorna vozila, potkovice za konje, klinci, maskirna odijela);
- danonoćni rad namjenske proizvodnje;
- visokostručan i u svakom trenutku mobilan rad Ratne bolnice;
- dobra koordinacija Komande OG i komandi potčinjenih jedinica i MUP-a;
- organizacija vjerskog života i angažiranje vojnih imama;
- otvaranje stacionara;
- organiziranje konvoja sredinom decembra 1993. godine;
- odlikovanje nekoliko naših jedinica od strane Predsjedništva RBiH i ŠVK počasnim zvanjima *viteška i slavna*, (110. HVO odrekla se priznanja *slavna*, a zapovjednik ove jedinice je na referisanju u OG istakao da je to za njih uvreda);
- prekid rada škola u pojedinim fazama b/d što je boračkom sastavu omogućavalo komotniji i bezbrižniji pristup borbenim zadacima;
- dobro funkcionisanje sistema rukovođenja i komandovanja (nije bilo slučajeva narušavanja sistema);
- umnogome spriječen šverc i kontakti sa agresorskim vojnicima;
- paketi iz zraka u hrani i lijekovima;

- organizirani pristup smještaju izbjeglica iz Teslića;
- čuvanje MTS;
- briga o porodicama poginulih boraca, invalidima, ranjenim borcima, statusu boraca i starješinskog kadra;
- pomoć privrednih preduzeća u obezbjeđenju prevoza boraca na l/o (Ošve, Srgovi);
- prikupljanje hrane (brašna) po MZ;
- početkom 1994. priprema jedinica za ofanzivna b/d;
- odlazak delegacije u Vašington (28.2.1994.);
- sporazum general Delić - general Roso u Splitu;
- Naređenje Komande OG sredinom marta 1994 o pripremi svih jedinica za aktivna b/d. Dati zadaci 201, 202, 203, 204, 207, 110. HVO, Samostalnom bataljonu Tešanjka i PdOd Šije: određivanje pravaca, izdvajanje ljudstva, izviđanje terena, obezbjeđenje MTS. Ovaj vojni pristup, pritisak i presing, bio je sinhroniziran sa političkim odlukama organa vlasti i odvijao se paralelno sa aktivnostima na potpisivanju Vašingtonskog sporazuma. Tako 19.3.1994. dolazi do deblokade ovog teritorija - nakon opsade koja je trajala 268 dana.

Neki negativni primjeri, ne pojavni oblici, praktično su zanemarivi i stoga što nisu mogli ni izbliza uticati na tok vođenja borbenih djelovanja i pitanje očuvanja teritorija u veoma složenim uslovima ratovanja.

U vrijeme opsade sa tešanskog teritorija poginulo 137 boraca, a njih je 166 postalo invalidom različitih kategorija (od 1. do 10. kategorije)⁸. Najviše boraca poginulo je u julu (njih 24), te u augustu 1993. i

⁸ Podaci važe samo za općinu Tešanj, a korišteni su iz objavljenih monografija poginulim borcima i ratnim vojnim invalidima.

februaru 1994. po 20 boraca. Takođe, od ukupno 145 civilnih žrtava rata na području tešanske teritorije, u vrijeme opsade poginulo je njih 58, a od toga 38 civilnih osoba poginulo je prva dva mjeseca opsade - u julu i augustu 1993. godine.

Tokom opsade na tešanskom području desilo se pet masovnih stradanja:

- 8.7.1993. u naselju Kraševo od agresorske granate život je izgubilo 7 osoba prilikom žetve pšenice;
- 17.7.1993. prilikom granatiranja sela Šije ispred jedne porodične kuće poginulo je 6 osoba;
- 3.8.1993. razorna granata *zemlja-zemlja*, tipa "Luna", upućena sa lansera iz rejona Ljeskove vode, usmrtila je 5 mladića na i oko stadiona TOŠK-a;
- 24.8.1993. u naselju Karadaglije pred porodičnom kućom od artiljerijske granate stradalo je 6 civilnih osoba, od toga dvoje djece;
- 3.11.1993. u Ulici Ali-paše Hećimovića u Tešnju od agresorske granate smrtno su stradale tri srednjoškolke između 15 i 17 godina starosti.

Fuad Šišić

NAVODNI RATNI ZLOČINI U TEŠNJU I MEDIJSKO-POLITIČKA MANIPULACIJA

*Šta će reći historija?
Historija će, gospodine, lagati kao i obično.*
George Bernard Shaw

"Kad bukne rat, prva pogine istina", napisao je britanski političar Arthur Ponsonby u knjizi *Laž u ratno vrijeme: Propaganda laži u Prvom svjetskom ratu* (1928). U Bosni i Hercegovini ova misao je važila i prije nego što je rat buknuo: u godinama prevare, u godinama uloge JNA i uloge međunarodne zajednice na prostoru bivše Jugoslavije. Govorili su jedno, a radili drugo. Svenarodna armija, pod tada nama dragim imenom Jugoslovenska narodna armija, izuzimala je iz skladišta oružje Teritorijalne odbrane sa pričom kako bi se sukobi spriječili, a u isto vrijeme to naoružanje dijelila paravojnim SDS-ovim¹ i drugim formacijama. Međunarodna zajednica donijela je pravila po kojima Bosna i Hercegovina može biti međunarodna priznata država, a kada je Bosna i Hercegovina primijenila ta pravila i dobila međunarodno priznanje, ta ista međunarodna zajednica napadnutoj Bosni i Hercegovini nametnula je embargo na odbranu. Priča je bila suštinski identična onoj koju je godinu prije pričala JNA: embargo se uvodi kako bi se spriječilo širenje nasilja. To je takvo licemjerstvo i tako strašna istina da je ni oni

1 Srpska demokratska stranka

koji su ovo radili ne mogu, izgleda, sebi priznati. Sakrili su istinu od cijelog svijeta, a onda počeli vjerovati u vlastitu laž.

Kada je otpor branitelja Bosne i Hercegovine, mimo svih planova i očekivanja, postao toliko snažan, rat je prekinut i zaključen je mir. Bosna i Hercegovina je opstala, potpuno ogoljena, a iz imena su joj oduzeli odredbu *Republika* i stavili taj isti naziv u njenu utrobu. Ali sve to urađeno je tako da su predstavnici Bosne i Hercegovini ovo morali prihvatiti, bukvalno su bili prisiljeni na to, jer su pregovarači prekid rata dogovarali sa Beogradom i Zagrebom, a ono što su dogovorili - prenosili su Sarajevu kao uslov. U tom pristupu nije bilo ničeg od dostignutih civilizacijskih vrijednosti. Pri zaustavljanju rata protiv Bosne i Hercegovine izlazilo se u susret rušiteljima Bosne i Hercegovine.

Kakvoga li apsurda, licemjerstva i podvale!

Ali - dobili smo mir, ili barem njegov osnovni dio. Mir je velika stvar. Optimisti su govorili: mir je šansa za reintegraciju bh. društva, dok su pesimisti tvrdili: ovakva Bosna i Hercegovina ne može opstati.

"Kraj rata ne donosi uvijek mir. Kraj rata jednostavno zaustavi rat, i zaustavi daljnja ubijanja i rušenja. Svaka ratna priča ostavlja svoj trag, i gotovo uvijek utiče na događaje u budućnosti onih ljudi koji su preživjeli rat", piše Sara Terry u članku *Posljedice: BiH, dug put do mira*². Ipak, branitelji Bosne i Hercegovine počeli su vjerovati u bolji život. Poslije takvih patnji i stradanja trebala im je nada u koju će vjerovati. Nada da današnji svijet ipak nije tako iskvaren, da ipak drži do nekih općeljudskih principa i vrijednosti, da štiti dostignuti nivo civilizacijskih odnosa... Bio je veliki broj pojedinaca koji su to očigledno demonstrirali i istinski se zalagali. Vrijeme je, međutim, pokazalo da

2 <http://aftermath.facinghistory.org/content/terry>

takvi pojedinci pokazuju savjest modernog svijeta, ali ne i njegova stvarna opredjeljenja i akcije. Branitelji Bosne i Hercegovine nisu poraženi, ali nisu ni pobijedili. Pitanje pravde prepušteno je Međunarodnom sudu u Hagu. Prikupljanje dokaza za očigledne progone, zločine i zvjerstva bio je ipak dug i težak posao. Vrijeme je prolazilo, istražitelji i tužioci počeli su okrivljene privoditi u Hag. Kako je to sjajno napisala Jozefina Dautbegović u pjesmi *Bosna II* (Zagreb, 1993):

*Međunarodno priznate
granice bezumlja
su nepromjenjive
Jedino što brinu djecu iz Bosne jest SUDNJI DAN
Doći će
Bog je potvrdio svoju nazočnost
i obećao ispoštovati odluke Haške konvencije
A kako će naša djeca iz Bosne
pred licem pravde
stajati toliko dugo
na štakama³*

Ali, rušiteljima nije bila dovoljna sporost pravde u sustizanju zločinaca. Njima je svaki korak pravde na putu ka kažnjavanju zločinaca predstavljao prijetnju po njihov nedovršeni nacionalistički projekat. Stoga su rušitelji Bosne i Hercegovine počeli dizati glas kako se, tobože, sudi samo njima, kako je takav sud pristrasan, i kako to nije istina o ratu u BiH. Umjesto da smognu snage i učine distancu spram nacional-fašista, ubica, silovatelja i zločinaca, izabrali su put negiranja zločina i odbrane zločinaca kako bi održali u životu velikodržavni nacionalistički projekat. Sačinjen je i

³ Jozefina Dautbegović, *Zadnja bosanska zima*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2013, 21. str.

drugi memorandum SANU u Beogradu⁴. Temeljna izjava njegovog tvorca Dobrice Ćosića je "da su Srbi u 20. stoljeću izgubili četiri rata (Slovenija, Hrvatska, BiH i Kosovo), ali da u 21. stoljeću trebaju gledati kako se u miru dobivaju izgubljeni ratovi". Jedna od ključnih tačaka tog memoranduma je: *pomagati otjecanje Republike Srpske*.

Počela je kampanja protiv branitelja BiH, podizanje neutemeljenih optužnica, suđenja. I sudovi u Bosni i Hercegovini počeli su dijeliti pravdu o onome što se dogodilo u ratu. Stizale su prijave o navodnom ratnom zločinu osamnaest godina nakon navodnih događaja. Bez dokaza, i bez svjedoka. Radilo se intenzivno ne samo na tome da istina ostane mrtva i nakon rata nego da se istina o karakteru rata izmijeni. Za branitelje BiH bila je to agresija na Bosnu i Hercegovinu, izvana i iznutra, nasilno rušenje Ustava Republike Bosne i Hercegovine oružanim putem sa zločinama protiv čovječnosti, sve do genocida nad jednim od konstitutivnih naroda (bošnjačkim). Za rušitelje Bosne i Hercegovine bio je to građanski, međuetnički sukob. Definicije su bile uveliko različite, ali istina je jedna, ista i očigledna.

Tešanj je došao pod lupu istražitelja Bosne i Hercegovine. Prvo je optužen Atif Krkalić. Optužnica mu je stavila na teret prekomjernu upotrebu sile prilikom pretresa i privođenja lica (pripadnika SDS formacija) zbog držanja nelegalnog naoružanja. Nije bilo svjedoka koji su to potvrdili. Nije bilo ni dokaza o ljekarskoj intervenciji. Iskoristili su činjenicu da je Atif Krkalić kao policajac bio u pretresu zbog nelegalnog držanja naoružanja. Da li su zakazali advokati ili sudija, sada nema načina dokazivati. Sud je presudio: *godinu dana zatvora za Atifa Krkalića*.

⁴ http://hr.wikipedia.org/wiki/Drugi_Memorandum_SANU

Onda je nastavljena višemjesečna istraga na području općine Tešanj. Prema neslužbenim informacijama, saslušano je više od šezdeset lica. Već se otvoreno govorilo da je meta u tim istragama ratni načelnik policije u Tešnju. A predmet istrage bilo je razoružanje paravojnih formacija SDS-a u Tešnju od strane policije u prvoj polovini 1992. godine.⁵ Tokom te akcije tešanske policije 1992. godine zaplijenjena je veća količina naoružanja i municije, sva lica predata su tadašnjem tužilaštvu, podignute su optužnice, i sud je donio pravosnažne presude protiv tih lica. Žarko Šakotić je u izjavi sudiji Vojnog suda Doboj rekao da je, kao predsjednik SDS-a za Tešanj, "u okviru te stranke sa nosiocima funkcija u stranci i Kerić Rankom, Janjić Miroslavom i Ristić Ristom planirao, organizovao, a potom realizovao usvojene stavove u vezi organizovanja angažovanja građana srpske nacionalnosti, kao dobrovoljaca..." Ristić je također priznao izvršenje krivičnog djela - objašnjavajući da su i drugi u njegovom selu imali naređenje da oružje sakriju i da ga mogu upotrijebiti samo po naređenju Janjića, Šakotića ili nekog oficira JNA⁶. Bez obzira na sve, SIPA je 19. jula 2013. godine, bez naloga Tužilaštva, uhapsila ratnog načelnika policije u Tešnju Šemsudina Mehmedovića - pod sumnjom za ratni zločin. Akciju SIPE pratile su kamere televizije RS. Po nalogu Tužilaštva, Mehmedović je isti dan pušten zbog nedostatka dokaza.

Godinama, s vremena na vrijeme u javnosti se pojavljivala priča o odsječenim glavama u ratu negdje kod Tešnja. Tu priču u javnosti je prvi pokrenuo Dževad Galijašević, u periodu 2000-2002. godine predsjednik Stranke za BiH u Maglaju, a negdje od 2004.

5 Krivična prijava SJB Tešanj, CSB Doboj tužiteljstvu broj: 401/92 od 05.08.1992. godine

6 Presuda Okružnog vojnog suda, Doboj: broj K. 18/92 od 27.11.1992. godine

godine član tobožnjeg ekspertnog tima za borbu protiv terorizma političkog vrha Republike Srpske, prije svega Milorada Dodika. S vremena na vrijeme u medijima su se pojavljivale slike sa tri odsječene glave, te priča o mudžahedinama tokom odbrane i njihovoj vezi sa Šemsudinom Mehmedovićem. Te priče bile su prisutne na TVRS i FTV, u *Nezavisnim novinama* i na nekim portalima.

Nezavisne novine i *Glas Srpske* iz Banja Luke bili su glavni izvor za druge medije. Tako, 25.11.2006. godine Dževad Galijašević za *Nezavisne novine*⁷ izjavljuje: *Evropa je dobila centar islamskog terorizma u BiH, tako da će to skoro biti nemoguće iskorijeniti na miran način*, i ističe da su *Tešanj* i *Zavidovići pravi Al Kaidin centar, a Maglaj poligon*, te naglašava da je *rad islamskih terorista ipak ključna džamija u Bočinja*.

21.10.2011. godine Dževad Galijašević izjavljuje za SRNU: "Aktualnom zastupniku SDA u Zastupničkom domu Parlamenta BiH Šemsudinu Mehmedoviću u policijskom izvješću iz 2005. godine na teret se stavlja da ništa nije poduzeo protiv mudžahedina koji su mu tokom rata donijeli četiri odsječene glave u Policijsku postaju u Tešnju."⁸ Ovu izjavu prenio je i portal www.hercegovina.info, koji je redovno pratio događaje vezane za Tešanj, a kojima je izvor SRNA. Tako nisu propuštali da prate događaje u vezi sa oružjem u Kaloševiću, sa hapšenjem ratnog načelnika policije Šemsudina Mehmedovića, i sve izmišljenje priče o navodnom ratnom zločinu u Tešnju.

U istom tekstu Glavni okružni tužilac u Doboju Salih Memić potvrdio je SRNI da je Okružno tužilaštvo 29. juna 2005. godine zaprimilo izvještaj Centra javne

7 <http://www.nezavisne.com/vijesti.php?vijest=2719&meni=25>

8 <http://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/zastupnik-sda-u-pbih-nagradio-mudzahedine-za-odsijecanje-glava>

sigurnosti Doboj protiv Mehmedovića zbog krivičnog djela iz čl. 172 Krivičnog zakona BiH (zločin protiv čovječnosti) i taj predmet je 5. augusta iste godine ustupljen Tužilaštvu BiH. On je dodao da ne zna sadržaj izvještaja, budući da svi koji se odnose na krivična djela ratnog zločina spadaju u nadležnost Tužilaštva BiH. "Niti znam da je djelo počinjeno, niti ko ga je počinio, tako da je nemoguće odgovoriti ko je bio dužan podnijeti prijavu protiv osoba koje su sudjelovale u zločinu, ako se on zaista i dogodio", naveo je Memić. Prema njegovim riječima, u Tešanj je došao "kao protjerana osoba iz Teslića 1. augusta 1992. godine".

Isti dan drugi portal, www.dnevnik.ba⁹, prenosi izjavu Dževada Galijaševića: "Mehmedović se tereti što kao tadašnji šef policije u Tešnju nije zadržao počinitelje, proveo istragu i kaznio ih, već je jednom od njih dao niklovani pištolj kao nagradu. On se ne tereti za događaj na Crnom vrhu na kojem su odsječene glave tri pozadinca VRS, već za događaj zbog kojeg on ništa nije poduzeo da kazni počinitelje tog gnusnog djela." Ovaj portal u istom tekstu prenosi i slijedeće: "U rujnu 1992. godine mudžahedini su na Crnom vrhu na tesličko-tešanjskom ratištu odsjekli glave pripadnicima VRS Branislavu Đuriću, Blagoju Blagojeviću i Nenadu Petkoviću, sva trojica s područja općine Teslić. Srbi izbjegli iz Tešnja pričaju da su odsječene glave donešene u ovdašnji Dom zdravlja i da su kasnije bile istaknute na srednjovjekovnoj tvrđavi."

*Glas Srpske*¹⁰ 27. jula 2013. godine prenosi intervju sa Tomom Petkovićem iz Teslića, jednim od roditelja čiji sin je navodno nastradao tokom 1993. godine. Uz prethodne konstatacije da je ratni načelnik policije i

9 <http://www.dnevnik.ba/node/35341>

10 http://www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Tomo-Petkovic-Jos-trazim-odsjecenu-glavu-mog-sina-Nenada/lat/128237.html

zastupnik u Parlamentu BiH Šemsudin Mehmedović uhapšen od strane SIPE zbog ratnog zločina, nakon predaje Tužilaštvu BiH odmah oslobođen zbog nedostatka dokaza, ovaj list i portal konstatuje krivnju Mehmedovića, i proziva Tužilaštvo BiH. U daljem tekstu *Glasa Srpske* navodno je Tomo Petković izjavio slijedeće: "Sin mi je, zajedno sa ostacima Đurića i Blagojevića, stigao u metalnom kovčegu koji nije ni otvaran. Prema zapisniku tadašnje Vojne komande sva trojica su izmasakrirani poslije zarobljavanja, svima su glave odsječene, i do danas nisu pronađene."

U istom tekstu prenosi se izjava Tome Petkovića da, uz do sada poznate fotografije o ubijanju tri srpska vojnika na Crnom vrhu, postoji i fotografija na kojoj se vidi grupa domaćih Bošnjaka komšija koje, navodno, lično poznaje, te dodaje: "Dešava se nešto čudno. Svi koji nešto znaju, bez obzira na kojoj su strani, strahuju. Ljekari Cvijetić i Miličević, te neuropsihijatar Đurić koji su 1992. godine utvrdili smrt moga sina, zašta posjedujem i dokument, danas kažu da nisu bili na licu mjesta. U policiji, kad im tražim detalje, takođe kažu da nisu bili tamo i da nemaju to, mada moraju da posjeduju svu dokumentaciju o tom događaju."

U okviru ovakve očigledne medijske kampanje, pune kontradiktornosti, nedosljednosti i nedostatka bilo kakvih dokaza - pojavljuje se natpis na podzidi u Tešnju: *Šemsudin Mehmedović = Mevludin Jašarević*, a što portal www.croportal.ba¹¹ prenosi 17.11.2011. godine pod naslovom: *SDA dobila poruku "grafitom" u centru Tešnja*: "Šemso Mehmedović je isti Mevlid Jašarević." Autor, potpisan kao S.B, iznosi: "Na kameonom zidu u centru Tešnja juče je osvanuo grafit 'Šemso Mehmedović = Mevlid Jašarević', Prema riječima sta-

11 <http://www.croportal.ba/vijesti/bih/5442-teanj-emso-mehmedovi-sda-je-isti-kao-mevlid-jaarevi-vehabit>

novnika Tešnja, koji je insistirao na anonimnosti, po-
ređenje visokog funkcionera i poslanika SDA u Parla-
mentu BiH sa vehabijom koji je prije dvadesetak dana
izveo teroristički napad na Ambasadu SAD u Sarajevu
najbolje pokazuje šta o Šemsudinu Mehmedoviću
misle njegovi sugrađani." Isti tekst prenosi i portal
www.24sata.info¹².

Portal www.poskok.info¹³ 27. jula 2013. godine
pod naslovom *Šemsudin Mehmedović naređivao uhi-
ćenje Srba*, sa mjestom javljanja *Banja Luka*, piše:
"Od proljeća 1992. do jeseni 1993. godine kroz pakao
tešanjskih zatvora prošlo je više stotina srpskih civila,
a njihovo uhićenje naredio je ratni načelnik policije u
Tešnju Šemsudin Mehmedović. Srbi iz sela Mekiš,
Raduša, Bobare i Medakovo odvođeni su iz kuća i sa
njiva, a mnogi od njih mjesecima su bili u zatvoru.
Razlog zatvaranja srpskih civila bile su lažne optužbe
za posjedovanje oružja", pa nastavlja izjavom Zorana
Filipovića, predratnog konobara u tešanjskoj "Pobje-
di", i tvrdnjama koje su u gebelsovom stilu plasirane:
malo činjenica i puno laži.

Niko nikada nije utvrdio odakle su i kada su te slike
(tri odsječene glave) nastale. U Tešnju se govorilo o to-
me kako su neki dobrovoljci iz afroazijskih zemalja
izveli akciju kroz linije vojske Republike Srpske iz-
među Teslića i Žepča, te da su odsjekli glave trojici
vojnika. Ali pričalo se da su oni sve to snimali kame-
rom, da im je kamera navodno ispala u povratku, tako
da je ostala na drugoj strani. I nakon dva dana, pričalo
se, kako su se pojavile te slike u Doboju, i bile povod
da se i onaj poneki Bošnjak koji je bio još u Doboju
protjera. Ako se ovo uistinu i dogodilo, nikada pripad-

12 <http://www.24sata.info/vijesti/dogadjaji/78120-SDA-dobila-poruku-grafitom-centru-Tesnja-Semso-Mehmedovic-isti-kao-Mevlid-Jasarevic.html>

13 <http://poskok.info/wp/?p=57197>

nici Armije RBiH i pripadnici policije nisu imali ništa
s tim događajem, a može se pretpostaviti da je među
tim dobrovoljcima bilo onih koji su radili za neprija-
telske obavještajne službe.

Dževad Galijasević, kao član "ekspertskog tima za
borbu protiv terorizma RS", nekoliko dana nakon hap-
šenja i puštanja Šemsudina Mehmedovića, u izjavi za
BN¹⁴ televiziju tvrdi: "Ako u ovoj zemlji postoji neko
ko je zbog ratnih zločina trebao da bude uhapšen još
1996. godine, onda je to Šemsudin Mehmedović.
Mehmedović je niklovanim pištoljem nagradio pozna-
tog islamskog teroristu Ebu Zaida za odsječene srpske
glave koje mu je donio u kancelariju". Uz to, po njemu:
"Sud i Tužilaštvo BiH definitivno se pozicioniraju kao
političke institucije koje štite samo bošnjački politički
i nacionalni interes i na taj način štite jednu sliku rata -
onu iz ugla muslimana." Bilo je ovo očigledna kon-
strukcija slučaja od strane rušitelja BiH, u čemu su ko-
rištene činjenice kao što su: slike o tri odsječene glave,
privođenja i razoružavanje pripadnika nelegalnih for-
macija SDS-a čiji su članovi bili Srbi, prisustvo dobro-
voljaca iz afroazijskih zemalja tokom 1992-95. godi-
ne, ratni načelnik policije i istovremeno visokopozici-
oniran politički funkcioner: zastupnik u Parlamentu
BiH i potpredsjednik SDA BiH. Ličnosti, događaji i
mjesto mogli su biti povezani u željenu priču koja bi,
uz neku vrstu podrške "iznutra" uzrokovane personal-
nim sukobljavanjima i političkim neslaganjem, mogla
dobiti sasvim drugu sliku - na kojoj se može istraja-
vati. To se i dogodilo. U javnosti je "zakotrljana" fama
o navodnim ratnim zločinima u Tešnju počinjenim od
strane branitelja BiH.

Na sve napade i prozivanja odgovorio je Šemsudin
Mehmedović kroz nekoliko intervjuua (*Oslobođenje*,

14 <http://www.rtvbn.com/news/galijasevic-pravosude-bih-stiti-bosnjački-interes/>

Dani, Slobodna Bosna, Face TV... i neki portali) koji su predstavljeni u specijalnom izdanju biltena Općinske organizacije SDA Tešanj od 20.8.2013. godine. Ovdje izdvajam odgovor Šemsudina Mehmedovića na pitanje www.depo.portal.ba: *Osobe zbog kojih Vas optužuju su žive?*

Mehmedović: *Da! Govorim i o tome. Mene terete za neuslovne prostorije, što je apsurd. Taj neko je imao priliku da to kaže tužitelju, ili na sudu za vrijeme procesa, ali očigledno je da ovo ima političku pozadinu. Naime, pokušava se ne samo izjednačiti agresor i žrtva nego agresora staviti iznad žrtve. Mi, koji smo branili ovu zemlju, doći ćemo u situaciju, ako se ovo ovim tempom nastavi, da ne smijemo reći da smo je branili, jer ćemo zbog toga biti procesuirani, osuđeni... Nadam se da ima dovoljno patriotskih snaga u BiH koje će te procese prepoznati i koje će se žestoko suprotstaviti takvoj tendenciji.*

Lokalna vlast reagovala je ranije - jednoglasnim usvajanjem *Rezolucije o odbrani u periodu 1992-95. godine*¹⁵ na sjednici Općinskog vijeća 31. januara 2013. godine. U ovoj rezoluciji se između ostalog iznosi:

U takvim okolnostima, koje su sa fizičkog i psihičkog stanovišta bile na granici ljudske izdrživosti, civilno rukovodstvo, vojne komande i sigurnosne službe štatile su cjelokupno stanovništvo i sankcionirale svaku pojavu pojedinačnih osveta. To potvrđuje i činjenica da su u organima i institucijama lokalne uprave, u redovima Armije RBiH i u Centru službi bezbjednosti od početka do kraja agresije, pored Bošnjaka, bili i pripadnici drugih naroda, Srbi i Hrvati. Jedinice Armije RBiH i 110. brigade HVO zajedno su branile ovaj prostor...

¹⁵ <http://www.opcina-tesanj.ba/ba/aktuelnosti/13734-rezolucija-o-odbrani-u-periodu-1992-1995-godine.html>

Mi smo ponosni na našu odbranu u svakom njenom aspektu, i duboko smo zabrinuti zato što neko radi na tome da se ta odbrana kompromitira i ocrni. Općina Tešanj osuđuje svako djelovanje onih kojima je cilj da se žrtva izjednači sa zločincem, da se agresor izjednači sa onima koji su branili svoju domovinu, svoj život i čast.

Jedinstvena organizacija boraca je 15. februara 2013. godine organizirala okupljanje građana općine Tešanj kako bi se poslala poruka da ISTINA O ODBRANI 1992.-1995. godine neće biti izmijenjena.

Aktivnosti istražitelja SIPE u Tešnju, iako su tražili tragove ratnog zločina branitelja koje nije bilo moguće naći (jer se nisu ni dogodili), pronašli su masovnu grobnicu neispaljenih granata. Bila je to "vijest i po", a SIPA se potrudila da putem nekih medija odmah dobije i moguće počinitelje zakopavanja tog naoružanja - ratno rukovodstvo SDA, meta: ponovo Šemsudin Mehmedović.

*Nezavisne novine*¹⁶ iz Banja Luke, nakon akcije SIPE i pronađenog naoružanja u Kaloševiću, donose: *Srpsko stanovništvo u Tešnju tvrdi da pronađeno naoružanje pripada mudžahedinima, ali iz Tužilaštva BiH takođe navode da se nastavlja i istraga kako bi bilo otkriveno ko stoji iza skrivanja pronađene količine oružja i eksploziva, ali je za "srpsko stanovništvo iz Tešnja" sve jasno kao dan, te u daljem tekstu stoji: "To oružje zakopalo je nekadašnje rukovodstvo SDA na čelu sa Šemsudinom Mehmedovićem, koji je za vrijeme proteklog rata bio načelnik tešajnske Stanice javne bezbjednosti (SJB)." Ovo prenosi i portal www.depo.ba, kao i neki drugi.*

¹⁶ <http://www.nezavisne.com/novosti/hronika/U-Tesnju-pronadjeno-oruzje-mudzahedina-199878.html>

I *Večernji list*¹⁷ piše 11.7.2013. godine o naoružanju u članku pod naslovom *Tisuće projektila iz Švedske i Irana planski skriveno 2002. godine*. Novinarka Valentina Rupčić kao izvor navodi da mještani Tešnja prepričavaju kako se sumnja da je Mehmedović dogovorio s ratnim prijateljima skrivanje naoružanja u srcu Bosne, s jasnim planom i dogovorom, te dovode u vezu mudžahedine i navodni ratni zločin.

Tešanj, jedan od stubova odbrane Bosne i Hercegovine, stavljen je na stub srama.

Ne znam kako je bilo u svim drugim sredinama, ali znam da je u Tešnju policija čuvala pravoslavnu crkvu da ne bi neko iz revolta učinio nešto loše. Ikone iz pravoslavne crkve sklonjene su u sigurnosni sef zgrade Privredne banke Sarajevo kako ne bi bile oštećene. Ali, važno je naglasiti i to da ikone nisu sklonjene i čuvane od tešanjskog stanovništva nego od mogućih izljeva revolta nekog od više hiljada prognanika koji su došli na prostor Tešnja, a također i od desetina hiljada avionskih i artiljerijskih projektila koji su zasipali Tešanj sa srpskih položaja.¹⁸

U Tešnju je nasilje nad dva civila srpske nacionalnosti odmah sudski procesuirano, i počinitelji osuđeni. U Tešnju nisu prinudno mobilisani u Armiju RBiH Srbi i Hrvati, a oni koji su se uključili dobrovoljno imali su u svemu ravnopravan status. U Tešnju nije bilo ratnih zločina od strane branitelja. I to sve u okolnostima kada je iz Doboja i Teslića protjerano preko 25.000 Bošnjaka, najveći broj njih je ostao u Tešnju - nadajući se i boreći se za povratak.

Ima li neko ko nije bio ovdje u tom periodu, a ko može zamisliti takvu situaciju? Bošnjaci protjerani,

¹⁷ <http://www.vecernji.ba/tisuće-projektila-iz-svedske-i-irana-planski-skriveno-2002-582430>

¹⁸ Vidi tekst *Ikonografija falsifikata* u knjizi Amira Brke *Negativna geografija*, Tešanj, Planjax, 2005, 119-144. str.

jedva živu glavu izvukli, neki su bili mučeni i ubijeni, ostali bez imovine što su je sticali cijeli svoj život, ostali bez ideala o dobrosusjedskim odnosima, o bratstvu i jedinstvu, i u Tešnju ostaju boriti se zajedno sa Tešnjacima, dostojanstveno i bez mržnje, sa velikom hrabrošću i velikim srcem, i, iznad svega, još uvijek tolerantni prema drugim i drugačijim. Može li neko to zamisliti? Vjerujem - teško. Jer da mogu, ne bi se usudili kreirati konstrukcije o navodnim ratnim zločinima branitelja u Tešnju.

Ali, istina nije samo u onome što su branitelji Bosne i Hercegovine u Tešnju radili. Istina je i ono šta su rušitelji Bosne i Hercegovine ovdje uradili. Rušitelji BiH počinili su ratne zločine na području općine Tešanj usljed avio-granatiranja civilnih ciljeva, raketiranja najrazornijim raketama "zemlja-zemlja", te direktnim artiljerijskim gađanjem civilnih ciljeva od strane agresorske vojske. Najveći masakr takve vrste dogodio se 8. oktobra 1995. godine kada je neprijateljski avion u niskom letu nad naseljem Tešanjka ispustio kasetne bombe na civile, i kada je smrtno stradalo devetero lica, od čega sedmero djece. Tužilaštvo BiH i tužilaštvo Ze-do kantona¹⁹ već punih pet godina ovaj predmet prebacuju jedni na druge - proglašavajući se nenadležnim. Institucije Bosne i Hercegovine nemoćne su. Pravda svakog dana bilježi poraze. Laž nadvladava istinu. Presude vode ka izmjeni istine o karakteru rata protiv Bosne i Hercegovine.

Mi smo legalisti, i mi sudske presude moramo prihvatiti i priznati. Spremni smo govoriti o tome zbog čega su presude izrečene. Ako ima ijedna presuda za rušitelje Bosne i Hercegovine slična onoj koja je izrečena Atifu Krkaliću, za približno slično "djelo",

¹⁹ <http://www.slobodnaevropa.org/content/tesanjka-nerazjasnjeni-zlocin/24624489.html>

spremni smo prestati govoriti o ovome. Ali, takih presuda nema. Kada se sudi rušiteljima, sudi se za masovne grobnice - koje se još uvijek pronalaze i identifikuju. I stoga je naš protest legitiman i legalan. Zar je legitimno da se tužilaštva bave navodnom (!) prekomjernom upotrebom sile pri legalnim radnjama branitelja dok nisu završili sa ubicama, zločincima najgore vrste, silovateljima? To nije prihvatljivo. I zato je teško objasniti šta se dešava u medijskom prostoru sa braniteljima Bosne i Hercegovine.

Raličiti mediji bavili su se "slučajem" Tešnja, odsječenih glava, "slučajem" Mehmedovića, granata u Kaloševiću. Potpuno je nesrazmjerno predstavljanje suštine stvari u javnosti. I mediji koji pomoviraju rušitelje Bosne i Hercegovine, i mediji koji promoviraju Bosnu i Hercegovinu, imaju slične poruke. Čini mi se da prvi to rade dosljedno provodeći strategiju rastakanja Bosne i Hercegovine, provodeći drugi memorandum SANU, dok drugi to rade iz taktičkih, dnevno-političkih, stranačkih i personalnih interesa. Nisam pronašao ni tekst ni prilog koji se sa pozicije novinarskog zanata kao istražiteljskim poslom bavio ovim slučajevima. Najviše što su uradili jeste davanje prostora onima koji su "napadali i prozivali" i "onome ko se branio". Mediji u ratu su bili *sedma sila* u odbrani Bosne i Hercegovine, oni koji su promovirali Bosnu i Hercegovinu. Bilo je i onih drugih - koji su bili "sedma sila" u rušenju Bosne i Hercegovine. Ovi drugi ostali su prilično istrajni, a prvi kao da su se umorili. Kao da prave kompromis na račun istine o karakteru rata protiv Bosne i Hercegovine, i protiv Tešnja, zarad nekih novih odnosa. Čak i oni koji nastupaju profesionalno, nemaju granice. Profesionalnost nije neutralnost spram istine. Kako novinar može kazati da radi profesionalno svoj posao ako nije spreman tražiti i braniti istinu?

A kako je Tešanj kao sredina reagirao na cijeli proces? Ovo pitanje je logično i normalno, a i odgovor bi trebao biti logičan i dosljedan onome što je Tešanj bio u periodu 1992-1995. godine. Po mom mišljenju, odgovor nije izostao, ali nije se ni ostvario. S obzirom na to da bi odgovor na ovo pitanje trebao biti posebna tema, ovdje ću iznijeti samo okvirno mišljenje zbog čega mislim da se odgovor Tešnja kao sredine nije ostvario. Naime, cijeli *slučaj*, pored očiglednih pokazatelja da je smišljeno vođen od strane rušitelja Bosne i Hercegovine kao jedna tačka u ukupnoj slagalici realizacije drugog memoranduma SANU, naišao je i na neku vrstu neočekivane, neutemeljene pojedinačne i grupne podrške u Tešnju. Ona je bila odraz ljudske slabosti kojom se personalna pa i stranačko-politička neslaganja i netrepeljivost dovela na nivo osvete prema Šemsudinu Mehmedoviću osobno i politički, ne obazirući se kako i gdje to učiniti. Po mom dubokom uvjerenju, samo iz tih razloga nije se ostvarila jedna potpuna i snažnija reakcija Tešnja kao sredine u pogledu neosnovanih optužbi za navodni ratni zločin branitelja na području općine Tešanj. Neki branitelji nisu bili istrajni, neki branitelji su posustali, neki su osobnu netrepeljivost i personalna neslaganja prenijeli na teren cijele zajednice. To nije dobro, to je šteta što nam se dogodilo. Taj segment naših odnosa i našeg učešća u cijelom *slučaju*, ili *slučajevima*, nisu nam uradili rušitelji Bosne i Hercegovine.

Tešanj treba nastaviti promovisati svoj put ka uspješnoj sredini. Taj put treba biti uravnotežen i sa unutrašnjom sinergijom u svim oblastima. Ako se unutrašnja energija ne troši na međusobne odnose, sve prepreke je moguće lakše prevazići. To nije samo pitanje pojedinačnih odnosa nego i društvenih. Ne smije se uspjeh jednih promovisati na račun drugih. Nije dobro prenagašavati uspjeh u jednom području, a negirati na-

pore u drugom, kao što nije dobro zanemarivati, ili čak minimizirati sjajne stvari koje postigne neko pojedinačno, ili neka ustanova i preduzeće.

Poduzetnički duh naših ljudi je naslijeđe koje su ove generacije dobile kao "poklon" koji treba prenijeti novim generacijama. Ali nije posrijedi samo poduzetnički duh, tu je prisutna rijetka genijalnost koja se uzdiže na punu ravnopravnost sa najboljim u daleko širem prostoru i kontekstu.

Treba razumjeti da je lokalna zajednica veoma snažna organizacija. U toj zajednici niko nije neophodan, ali svako je dragocjen. U toj zajednici afirmiše se potencijal genija, ali i potencijal svakog drugog. U toj zajednici ne bi se pojedinac trebao izdizati iznad interesa zajednice, jer bi ga ta zajednica kao takva trebala ignorisati. U toj zajednici potrebni su sloboda i red. Sloboda - da u ostvarivanju građanskih prava u lokalnoj zajednici čovjek ni na koji način ne snosi posljedice drugačijeg mišljenja i govora, i red - da čovjek ni na koji način nije privilegovan zbog svog kapitala, političkog uticaja, društvene funkcije ili nečeg sličnog.

Tešanj može ići tim putem. Tešanj može sam sebe promovisati! Tešanj ima ljude za takav put. Potrebno je sada da istrajno radimo - ne samo sa našim poduzetnim duhom, našim znanjem, kapitalom i društvenom aktivnosti, potrebno je da radimo na trajnim vrijednostima i društvenoj etici.

Tešanj to može. Vidjećemo hoće li.

Mirsad D. Abazović

SENZACIONALIZAM U MEDIJIMA?

Umjesto uvoda

Kada se govori o strukturalnim fenomenima te procesima u državi ili društvu, korisno je imati na umu opća mjesta koja su svojevrsni sedimenti ljudske višemi-lenijske umnosti. Poglavitno je to korisno kada se u fokusu rasprave govori o medijima, budući da su mediji i društvo (društvo i mediji) u simbiotičkoj vezi - metaforički kazano, mediji su ogledalo društva, a i društvo je ogledalo medija.

Prvo šta se u ovom kontekstu nameće jeste jednostavna sentenca da, *ako hoćete upropastiti jedno društvo, sakrivajte stvarnost o njemu samome od njega samoga*. Pojednostavljeno, govoriti o društvu npr. kritički, a govoriti o medijima kao korektivu ili, još rogoibatnije, kao o entitetu koji je savjest društva, bit ćemo štetočinski jednostrani. Istovremeno, govoriti o tome kako su mediji "odmetnuti" od društva i samo "prljaju" društvenu scenu, upadamo u istu štetočinsku jednostranost. Samo jasan govor o suštini i društvu i medija *per se*, te o stvarnoj bitnosti tog neraskidivog tijela, može dati objektivnu dijagnozu i, samim tim, moguća rješenja kako za eliminaciju onoga šta eliminirati treba i afirmaciju onoga šta afirmirati treba.

Drugo, što imanentno i eminentno proizlazi iz prethodnog (ili ovo prethodno snažno podupire) je podavno ustanovljen stav da, *ako hoćete da prodate novinu samo sutra, pišite laži - ako hoćete da je prodajete i za deset godina, pišite istinu*. Laž nije izvanstvarna

niti izvannaravna već je interesna kategorija. Laž je imanentna samo ljudima loših namjera, a ljudi su elementarna čestica društva, ljudi su novinari, novinari su jedna od spomenutih čestica.

I konačno, u djelatnom smislu, valja naglasiti da - *ko raspoláže informacijom, taj dominira situacijom*. Dominacija je svojstvena i čovjeku, kako čovjeku samom po sebi ili samom za sebe, tako i njemu kao višedimenzionalnom subjektu. Čovjek je bitak i društva i društvenosti - političke, interesne, vjeronazorske, svjetonazorske, kulturalne, tradicijske itd. Ali, čovjek je i biće obmane, prevare, laži, manipulacije, intrige i dr. (naravno, u ovom kontekstu ne spominjem da je čovjek i biće plemenitih kategorija kao što su istina, ljubav, suosjećaj, čovjekoljublje...). Jedan od osnovnih alata dominacije u društvu (pozitivne ili negativne, humane ili retrogradne) jeste - informacija. Upotreba ili zloupotreba informacije znači razvoj zdravog ili oboljelog društva. Kombinacija ne postoji. Istina, ako prevalira pozitivan trend, pokušaji zloupotrebe mogu "raniti" društvo, ali ne mogu ga "ubiti". S druge strane, ako dominira negativan trend, palijativni pokušaji ozdravljenja su u suglasju s zabludom kako se *skidanjem temperature završava liječenje*. Temperatura je simptom, a bolest je problem. Grebanjem po površini nikada nećemo doći do središta, jer to je kao *kopanje bunara iglom*.

Ovaj tekst je naslovljen kao *Senzacionalizam u medijima?*, dakle: s upitnikom. Zašto s upitnikom? Budući da je riječ o medijima u Bosni i Hercegovini (a nužno je u ovom smislu posmatrati regionalne medije, jer je ova regija neraskidivo isprepletana, bez obzira na formalizirane državne granice), senzacionalizam gotovo da nije nikakav problem. Umjesto senzacionalizma, potrebno je fokus staviti na - manipulaciju.

Mediji u Bosni i Hercegovini danas

Kada je riječ o elektronskim medijima, danas su u funkciji 143 radio i 44 TV stanice, koje su nosioci općih dozvola za zemaljsku radiodifuziju RTV. Od toga je 14 javnih i 30 privatnih (komercijalnih) TV stanica, te tri javna servisa. Usluge pruža 48 distributera RTV programa, od čega su 44 kablovska operatera. Nije moguće utvrditi broj internetskih portala (svakodnevno se otvaraju i gase), ali je dosta pouzdan podatak da je u Bosni i Hercegovini oko 2.200.000 korisnika interneta. Ovdje treba napomenuti da je internet samo uslovno svrstan u elektronske medije. Naime, internet je multimedijalno komunikacijsko sredstvo: može se čitati, slušati, gledati, printati, dopisivati, retuširati. Dakle, to je istovremeno audio, video, foto, fono i printani medij.

Mada je uobičajena podjela medija na elektronske i printane, te internet kao multimedijalni standard, ta podjela nije više sasvim čvrsta. Naime, i tradicionalni printani mediji sve se više publiciraju u elektronskoj formi. No, bilo kako bilo, valja navesti da se u Bosni i Hercegovini danas tiska devet dnevnih novina, oko 100 magazina, deset statusno neodređenih tiskovina (glas "ovoga ili onoga"), osam vjerskih (tačnije: religijskih) novina, a egzistira i sedam novinskih agencija. Svakako, ove brojke treba uzeti s određenom rezervom, budući da mnoge tiskovine iz regije tretiraju, svaka na svoj način, rasprave o stanju u bosanskohercegovačkom društvu i, dakako, plasiraju se u ne baš nezanimljivom broju unutar graničnog omeđenja Bosne i Hercegovine.

U najkraćem: šta je osnovna funkcija medija (bez obzira na njihovu tehničku artikulaciju)?

Prije svega, mediji bi trebalo da daju objektivnu i cjelovitu sliku o pojavama, događajima i ljudima - na makro i mikro nivou, zatim da maksimalno izbjege-

vaju površno izvještavanje, kao i iznošenje "*istina*" u ime pojedinih interesnih grupa. Iz ovoga proizlazi da je funkcija medija prvenstveno edukativna, što posebno važi za društvo u razvoju (tranziciji), a bosansko-hercegovačko društvo je upravo društvo u razvoju. Konačno, to podrazumijeva da su mediji slobodni i neovisni i da su otporni na manipulacije (da ne bude zabune, sloboda i neovisnost nisu sinonimi).

Sloboda, ovisnost, manipulacija!?!

Ključno pitanje je da li su mediji u Bosni i Hercegovini neovisni. Odgovor je: NE, no to nije poseban problem, jer nigdje u svijetu ne postoji potpuna neovisnost medija. Problem je kad je stvarna ili rudimentarna neovisnost u suštini elementarna manipulacija. Dakle, u Bosni i Hercegovini neovisnost medija uglavnom je jednaka manipulaciji.

Manipulacija je vješto varanje, spletkarenje, pri čemu se ideje, ljudi i događaji instrumentaliziraju i koriste kao sredstvo za određene skrivene, uglavnom nečasne i nepoštene ciljeve i svrhe. Ona posebno dolazi do izražaja u uvjetima nesigurnosti, podijeljenosti ličnosti savremenog čovjeka, masovnosti karaktera savremenog društva, odsustvu saglasnosti o mnogim društvenim problemima i dr., te naročito u društvima u kojima je uspostavljena posrednička demokratija. Vlasnici medija ključni su oglašivači, imaju pozicije u političkoj strukturi i infrasturi svih nivoa, te u vlasti (zakonodavnoj, sudskoj i izvršnoj). Upravo je ovo ram za sliku bosanskohercegovačkog društva.

Bosanskohercegovačko društvo - stvarnost

Bosanskohercegovačko društvo je razbijeno društvo. Mnoštvo je interesnih partikulariteta koji imitira-

ju, a, u suštini, negiraju ili blokiraju državu. Unutar uskogrudo profiliranih interesa partikulariteta, kao imitata, gubi se esencija identiteta: nacionalnih, jezičkih, tradicijskih, konfesionalnih, općekulturalnih i dr. Identitet se pretvara u svojevrsnu *čoporativnost*, kao upotrebno sredstvo politike. Figurativno kazano, čopor ima "alfa mužjaka", opservatore, izvršioce, batinaše, zaštitnike, izvanjske pomagače...; svi su oni bezlični, puki poslušnici, u protivnom - bit će kažnjeni ili eksterminirani. Istovremeno, Bosnom i Hercegovinom jašu mastodonti jednovodstva, jednonarodnosti, jednoteritorijalnosti, jednointeresnosti, jedno... Binjeđžije su im opisane još davno u Hajamovim *Rubaijama*: "Pet-šest kenjaca okuplja mase i s četama zlikovaca drže ih uzase." Ovo sve se reflektira, kao slika u ogledalu, i u medijima i kroz medije.

Šta u bosanskohercegovačkim medijima "stanuje"?

"Stanuju" dihotomije i ambivalencije - usmjerene prema važnim pitanjima: društvenom uređenju; retrogradnim ideologijama; ratnim zločinima i zločincima; okorjelim kriminalcima; teroristima; indoktrinatorima; međunarodnim institucijama etc, etc.

Ne postoji konsenzus o društvenom i državnom uređenju: da li je unija, federacija, konfederacija, složena država, prosta decentralizirana država, republika...

U medijima je ugniježden i ukorijenjen nacionalizam, šovinizam, fašizam, rasizam, segregacija, diskriminacija, denuncijacija...

Dominantna je umišljenost mesijanstva, sveznalaštva, svesavjest, svepravednost, svekorisnost, sveprisutnost, univerzalizam, sveanalitičnost itd.

Samoprogllašeni su "Poaroi", tužioci, advokati, sudije, presuditelji, stratezi, "povijesničari"...

U ovdašnjim medijima su konkretne osobe ka homodupleksi - ratni zločinci su: "narodni heroji", "nacionalne ikone", "sveci" (živi i mrtvi), "banditi", "zlikovci", "satrapi", ovisno od polazišne tačke i perspektive promatranja (političke, ideološke, nacionalne, religijske, etničke, regionalne i dr. Matrica je: "NAŠI" i "NJIHOVI".

Kriminalci se ne ocjenjuju po kriminalnim radnjama već prema nacionalnoj, etničkoj, religijskoj, političkoj ili regionalnoj pripadnosti - opet po matrici: "NAŠI" i "NJIHOVI".

Teroristi su: "borci za slobodu", "mučenici", "heroji", "božji glasnici", "pravednici", "osvetnici", "zlikovci", "okorjeli kriminalci", "probisvjeti" - po uhdanoj matrici: "NAŠI" i "NJIHOVI".

Indoktrinatori retrogradnih ideologija i praksi su: "mesije", "avangarda", "moralne vertikale", "intelektualni stubovi", "savjest naroda", "mentalne protuhe", "mentalne ubice", "mega zločinci", "hiperlažovi", "prevaranti", "savremeni Gebelsi", "savremeni Hitleri" - provjerena matrica: "NAŠI" i "NJIHOVI".

Međunarodni faktori u BiH su: "donositelji i graditelji mira", "humanisti", "širitelji demokratije", "okupatori", "agresori", "obavještajni nosač aviona", "ekološki teroristi", "treći prodor na Istok", "križari", "fašisti", "prozelitisti" - ovisno od uskogrudog interesnog fokusa.

Senzacionalizam ili manipulacija?

Kad ovo prethodno imamo na umu, postavlja se pitanje da li je u bosanskohercegovačkim medijima dominantan i dominantno društveno opasan i neprihvatan senzacionalizam ili je kancerogeno tumorozno tkivo ipak manipulacija. Preferiram ovo drugo.

Senzacionalizam je, suštinski, estetski manir sa dnevnim "dobitkom" - često degutant, ali društveno benignan. Prisutan je u svim ovdašnjim medijima, što je rezultat niza faktora, prvenstveno etabliranog "mahalanja". Traje onoliko koliko protekne vremena do slijedeće senzacije, i sve se zaboravi.

Manipulacija je teška patologija, sa razornim i dugoročnim posljedicama. Manipulacija je eliminatorska, neetična, diskriminatorna, bolesna *ribarenje ljudskim dušama*. Manipulatori su nemilosrdni u ostvarenju ciljeva, ne birajući sredstva da dođu do tih ciljeva. Njihov *modus vivendi* je "napad je najbolja odbrana". Mjera njihovog subjektiviteta je *količina mržnje prema drugom i drugačijem*.

Umjesto zaključka

Stvarnost nije *ono šta voda nosi, već ono šta voda valja u svojoj dubini*. Senzacionalizam je površina, manipulacija je dubina. Ne smije se biti inferioran prema manipulacijama, a inferioran je samo onaj ko na to pristaje. Dakle, krivu Drinu ne možemo ispraviti, ali je nikada ne treba prestati ispravljati. Nužno je adekvatno i argumentirano reagirati, a pogubno je držati se sentencija: *Svaka sila za vremena; Ničija nije do zore gorjela*; ili *Psi laju, karavane prolaze* (kao pjesnički izražaj - pitke su i znakovite, ali kao stvarna praksa - one su lijek koji je smrtonosniji od bolesti).

Konačno, u u vezi sa prethodnim opservacijama, svaka generalizacija je isključena, no - svaka sličnost je namjerna, jer, makar i u naznakama, nema apsolutno nevinih.

Dželal Ibraković

REFLEKSIJE POVODOM ZBIVANJA U I OKO TEŠNJA DANAS

Gle, gle, govorili su, sada će ga secirati; biće to zabavno. Na isti način, znate, gospođo, svaki spektakl zabavlja ljude; oni na isti način idu u marionetsko pozorište, na karneval, u komičnu operu, na veliku misu, na sahranu.

Voltaire

Hoće li biti pjesme, hoće li pjevati ljudi u mračnim vremenima? Pjevaće, kako da ne! Pjevaće - o mračnim vremenima!

Bertolt Brecht

Negativni diskurs spram tekovina oslobodilačkog rata jedan je opći trend koji je trajao, može se komotno ustvrditi, i prije nego što je sam rat započeo. Negiranje prava na odbranu započelo je, naime, negiranjem prava na nacionalno izjašnjavanje, negiranjem Bošnjacima prava na ime, na vlastiti naziv jezika, ali, u konkretnijim gestama, i razoružanjem Teritorijalne odbrane, stacioniranjem JNA u Bosnu i Hercegovinu, te embargom na uvoz oružja - što je uspostavljeno kao opća zabrana, ali ona se, u stvarnosti, odnosila samo na probosanskohercegovačke snage, od kojih su veliku većinu činili Bošnjaci. Dakle, može se iznijeti hipoteza, koja bi zasluživala širu elaboraciju, o tome da je bh. otpor agresiji bio unaprijed osuđen, čak i prije nego što se desio.

Tu je jasno da se ima posla sa vrlo organiziranim elementima nacionalne države, ma koliko nam se SFRJ predstavljala kao multinacionalna država. Radi nužnog podsjećanja, valja naglasiti da se ona u svom početnom obliku zvala realno: država Srba, Hrvata i Slovenaca, i, kao takva, nastavila je da funkcioniše - dobivajući samo različite državne kontekste. Ona se i raspala onoga trenutka kada više nije bila u skladu sa prvobitnim nazivom koji je postao upitan, jer bi se po broju stanovnika iz posljednjeg popisa (1991.) trebala u najmanju ruku zvati država Srba, Hrvata, Muslimana i Slovenaca, s tim što je bilo jasno da su neke nacionalne manjine, poput Albanaca, bile na putu da po broju preteknu "konstitutivni trolist" koji je svojim dogovorima i uspostavio i ukinuo državu, prelazeći na klasični model nacionalnih država (Srbija, Hrvatska i Slovenija - a ostali su samo trebali, kroz pregovore o tome kojoj od njih šta pripada - da se u "takve" nacionalne države uklape).

Da je takvo stanje upravo na djelu i u savremenom diskursu, govori i činjenica da se ne postavlja upitnom vojna organizacija, pa ni otpor Hrvatske i Slovenije, ali se stalno tretira pitanje otpora u BiH, jer do njega, očito, nije trebalo ni doći. Tako se stalno otvaraju "slučajevi", izjednačava krivica itd. Ovo ima i svoju specifičnu *tešanjsku paradigmu* - koja se s vremena na vrijeme mistificira, najčešće kao storija o moćnom političkom i ekonomskom centru, pa, samim tim, i *profiteriskom gnijezdu*, s obzirom na činjenicu da je u optičaju retorika koja poslijeratnu Bosnu i Hercegovinu (uglavnom) posmatra kao mjesto smjenjivanja lopovskih garnitura i kriminalnu državu, ali i društvo. Odnosno, to treba i dalje da bude "nemoguća država", i sve se čini da to tako i bude - u čemu se (po svemu sudeći) slažu svi akteri: i Srbija i Hrvatska, tu i tamo i

Slovenija, ali i Evropska Unija, kao i ono što se u cjelini imenuje međunarodnom zajednicom.

1. Negiranje genocida i formiranje iluzionističkog stanja: "Svi su krivi", ili "Ništa se nije dogodilo"

Prva refleksija, koja je možda i najvažnija, jest ona sa udaljene i sigurne distance, odakle se negiraju i agresija na Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima. Israel Charny identificira pet kategorija poricatelja genocida, uz razjašnjenje njihovih odbrambenih mehanizama koji su, zapravo, samoopravdavanje stava poricanja¹. To su:

"1. Nevino i samoispravno poricanje"

Ovaj tip negatora tvrdi da je njihov cilj samo da se ustanovi prava istina. Štaviše, on ne vjeruje da ljudska bića mogu biti tako okrutna kao što se to tvrdi u opisima genocida. A čak i da se to sve desilo u prošlosti, vrijeme je da se to sve sad ostavi na stranu, zaboravi i oprost.

2. Naučni stav u službi kreiranja konfuzije

Ova pozicija naizgled je najnevinija - mi ne znamo dovoljno da bismo tvrdili šta su naučne činjenice, i umjesto da se odredimo koga da osuđujemo, moramo pričekati konačne rezultate istraživanja.

---

¹ Ovdje možemo reći da u velikom procentu na strani otvorenih, prikriivenih i tajnih protivnika Bosne i Hercegovine, imamo njihovu zajedničku karakteristiku, a to je poricanje zločina genocida, kao planskog pokušaja uništavanja demografske supstance BiH, ali i promjene krajolika, tradicije, promjena sadržaja i tumačenja historije.

3. Praktičnost, pragmatizam i realpolitika

Argument ovog modela jest da je 'raščišćavanje povijesti' nepraktično i da neće donijeti mir u svijetu u kojem sada živimo. Moramo biti realistični i u stvarnosti poštivati principe realpolitike.

4. Iskrivljeno vezivanje ideja i njihovo situiranje u pogrešan vremenski period

5. Izbjegavanje, definisanje i izluđivanje

Ova vrsta negiranja poznata je za akademike koji ulaze u raspravu oko definicije, te se spore oko toga da li određeni primjer genocida zaista odgovara čistoj formi definicije genocida."²

Ova refleksija o vezi konkretnih događaja i negiranja genocida, koja sasvim sigurno ima svoga odraza i u sadašnjem aktueliziranju "slučaja Tešanj", ima svoje korijene u aktuelnom trendu islamofobije, ali se nikada ne smije zanemariti da je ta konstanta prisutna kao odnos Evrope spram *drugog* i *drugacijeg* iz mnogo ranijih vremena - kada se to *drugo* nije zvalo "islamski fundamentalizam" ili "terorizam sa vjerskim predznakom". Ne treba ni podsjećati da je Tešanj i prije rata bio grad i općina sa apsolutnom većinom Bošnjaka u etničkoj strukturi.

Analizirajući agresiju na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine, Jean Baudrillard, jedan od najuticajnijih svjetskih intelektualaca s kraja 20. stoljeća, naglašava "da je Evropa, sa svim svojim ujedinjenim nacionalnostima, sklopila ugovor o ubistvu sa Srbi-

---

² Israel W. Charny, "The Psychological Satisfaction of Denials of the Holocaust or Other Genocides by Non-Extremists or Bigots, and Even by Known Scholars", u *Idea: A Journal of Social Issues*. July 17. 2001. Vol.6.no.1 (<http://www.ideajournal.com/articles.php?id=27>, pristupljeno 20.05.2011)

ma". Baudrillard tvrdi da se genocid nad Bošnjacima tolerirao zbog toga što su oni muslimani, te kaže: "To Bosanci znaju. Oni znaju da ih je osudio međunarodni demokratski poredak, a ne nekolicina anahronizama ili čudovišnih izraslina zvanih fašizam." (Bodriar, 1999: 151) Kontinuitet negiranja genocida, kako u srpskoj tako i u svjetskoj javnosti, u ovom kontekstu ima dubokog smisla. U toj optici treba posmatrati i davanje medijske pažnje negiranju genocida u BiH od strane javnih ličnosti iz svijeta književnosti, filma, određenih političkih koncepcija, pa i predstavnika Instituta za istraživanje holokausta upravo na početku 2014. godine, kakav je primjer Efraima Zuroffa koji predsjedava Institutom "Simon Wisental", a koji negira genocid u BiH (Hajnal, 2014).

Refleksije ovakve situacije stalno će se umnožavati kroz poricanje, zamagljivanje stvarnosti i brisanje tragova i ostataka neumoljive istine, što je bilo i sastavni dio samog čina ubijanja (o čemu, kao najnoviji primjer, zorno svjedoči masovna grobnica Tomašica). Poricanje je neizbježna faza u razvoju genocida koji prevazilazi granice praktične svrhe; poricanje se nadovezuje na složenu motivaciju koja, inače, nadahnjuje prvu fazu genocida (Koen, 2003: 24). U tom smislu, jedan od vrlo izraženih i efikasnih načina negiranja jest opća akcija da se na "drugoj strani" nađe "nešto" kako bi se, prije svega u Srbiji i Republici Srpskoj, mogla u drugi plan potiskivati Srebrenica (kao *presuđeni zločin genocida*), ali i Tomašica (Prijeđor), Brčko i drugi oblici genocidnih - zločinačkih radnji koje su bile dio organiziranog i planskog načina "rješavanja pitanja BiH".

Kad je riječ o ovom negiranju - vjerovatno je potrebno mnogo više stručnog pristupa i cjelovitog sagledavanja s ciljem dostizanja adekvatnijih odgovora, a ne samo korištenje autoriteta ili stalna povika i podjela

na lojalne i nelojalne medije, pri čemu se izokreću razlozi, pa se i na taj način zamagľuje pravi uzrok. Naravno, ovim ne umanjujem ulogu medija, ali poznato je da su - barem kroz do sada procesuirane zločine - mediji, ali i intelektualci, književnici, pa čak i politički podstrekači bili abolirani i od samog sudjelovanja u ratovima.

2. Isti akteri: eufemizmi, dvosmislenosti, šifrovani govor

Poznato je da je nakon poraza nacizma zabranjena Nationalsocijalistička partija. Time je sa političke scene otišao, i relaksirao je problem katarze, ideološko-politički koncept koji će uvijek vidjeti problem u nekom "drugom", a opravdavati vlastitu ulogu. Ostanom istog političkog okvira u BiH, koji je uspostavljen 1990. godine, ostavljen je isti ideološki okvir u kojem se traga za razlozima upotrebe nasilnih sredstava, uz političku propagandu u smislu da se "ništa nije dogodilo", i da se tako doprinosi zaboravu kao vlastitom prilogu realpolitičkom stanju i uspostavljanju "mira u kući".

Time se na javnoj sceni proizvodi jedna vrsta "zone sumraka između znanja i neznanja", uz poricanje učešća u velikim stradanjima ljudi i dobara, što se dešavalo i u samom činu agresije gdje je poricanje bilo *podrazumijevajući dio* samog čina agresije. I u izvršavanju, a posebno u njegovom poricanju, koriste se eufemizmi, razni oblici dvosmislenosti, tajanstvenosti, dvostrukog, ili čak i trostrukog kolosijeka. Taj jezik razumljiv je samo odabranom krugu i političkim sljedbenicima i istomišljenicima, što se u šifrovanim porukama nastavlja i nakon rata. Naprosto se podrazumijeva kako se ponašati i koji se tajni jezik šifri upotrebljava *prema vani*, u prisustvu međunarodne zajednice, u razgovoru

sa unutarnjim nosiocima političkog života i nužnosti "suživota" (koji se često i pretjerano ističe), a sve da bi se dokazalo da "BiH nije ni postojala", da je "nemoguća", da jest i da se imenuje *postdejtonskom*, itd.

Kad su posrijedi refleksije povodom zbivanja u i oko Tešnja danas - prvi dio analize predstavljaju velikodržavne koncepcije. One događaje u i oko Tešnja posmatraju u kontekstu "izazivačkog" i "ratobornog" Tešnja, kao i svakog drugog centra otpora agresiji, pa ga tako unaprijed proglašavaju *kriminalnim*, stoga i "zločinačkim" - kako bi se umanjio realni doprinos koji je cijelo ovo područje dalo u odbrani države. Dakle, mogli bismo uslovno kazati da su posljednji događaji išli i da i dalje idu na ruku onim snagama koje minimiziraju, kriminaliziraju i nacionaliziraju, pa i teologiziraju odbrambeno-oslobodilački rat. Tešanj se objektivno pojavljuje kao jedna od najvrednijih jezgri bh. otpora koja se suprotstavila i jednom i drugom agresoru, sa specifičnostima na prostoru Tešnja koje su ostavile mogućnosti za realan izlaz i stvarnu pobjedu multilateralnosti odbambeno-oslobodilačkog rata i pobjedu bh. koncepta.

Kad smo već kod ovog izraza (*bh. koncept*), onda da obrazložimo da je to borba za državu Bosnu i Hercegovinu u kataklizmičkom rasturanju SFRJ i njene preobrazbe u nacionalne države što su se kao takve (i jedino one) vidjele na prostoru jugoistoka Evrope u procesu nacionaliziranja i reafirmiranja poznatog Wilsonog koncepta o pravu naroda na samoopredjeljenje, nastalog nakon Prvog svjetskog rata.³ Ideje Ilirskog

---

3 Predsjednik SAD Woodrow Wilson bio je na stanovištu da koncept samoopredjeljenja treba služiti kao vodeće načelo prilikom određivanja granica država nastalih na ruševinama tri velika carstva nestalih u vrtlogu Prvog svjetskog rata: Ruske carevine, Austrougarske monarhije i Otoman-

pokreta udružile su tri najbrojnija južnoslavenska naroda, a ostale narode, zapravo, niko nije ništa posebno ni pitao: oni nisu smatrani nacijama koje treba da imaju državu, i to se i dalje uzima kao najvažniji opravdavajući argument za dogovore o podjeli i samoj agresiji. U tretiranju zločina genocida, koji su izvršile jedinice JNA i njima pridružene paravojne formacije, koristi se šifrovani govor, a čak i u običnoj sumnji o zločinu prema pojedincima na drugoj strani koriste se najteže kvalifikacije i miješaju se vremena bitke na Kosovu, bune protiv dahija, Jasenovca - za što su krivi "drugi" koji su dehumanizirani i kao takvi se i dalje tretiraju. To su u principu Bošnjaci, ali i sve probosanskohercegovačke snage. A stalni "argument", na kojem se insistira u javnom diskursu, jeste neproporcionalnosti u suđenjima za ratne zločine - pri čemu se nikada ne gleda stvarna statistika i karakter zločina nego statistika suđenja i procesuiranih slučajeva.

---

skog carstva. U svom obraćanju Kongresu 1918. godine pod nazivom *Ciljevi rata i uslovi mira* - Wilson je izložio program koji je trebao da služi kao osnov regulisanja odnosa i stvaranja dugoročnog mira u poslijeratnoj Evropi, tzv. 14 tačaka, u kojima značajno mjesto zauzima načelo samoopredjeljenja. Ipak, treba naglasiti da je samoopredjeljenje smatrano, prije svega, političkim načelom i da nastojanja američkog predsjednika da mu da pravnu čvrstinu unošenjem u Statut Lige naroda nisu urodila plodom. Osnovna ideja iza njegove inicijative bila je kreiranje nacionalnih država kako bi se preduprijedilo nastajanje konflikata u budućnosti. Nacionalne države su, dakle, smatrane osnovnim i prirodnim oblikom političkog organizovanja. (Gavrilović, 2013.)

3. Zašto baš Tešanj?, i postoji li (uopće) tešanjaska paradigma?

Dakle, osnovni pristup je da događaji iz prošlosti imaju refleksiju na zbivanja iz devedesetih godina prošlog stoljeća - kroz agresiju na Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima, sa osnovnim ciljem da se, i u tadašnjem trenutku i u budućnosti, osujeti svaki pokušaj da se uspostavi samostalna država Bosna i Hercegovina i učini nemogućim (i *ogadi se*, ako je preostao) zajednički život koji je izdržao stoljetna iskušenja i potvrđivao se kroz njih. U tom smislu, područje nekadašnje dobojske regije (kao prirodnog regionalnog koncepta) u svom sastavu imalo je i srednju i sjeveroistočnu Bosnu, naslanjalo se na plodnu Semberiju, odnosno Posavinu, sa mješovitim nacionalnim sastavom stanovništva, što je smatrano velikom prednošću i bogatstvom. To područje, veoma plodno i pogodno za život, značajno saobraćajno čvorište koje BiH vezuje za Evropu, ali i kao potencijalno plovno područje preko rijeke Save, postalo je vrlo interesantno u osvajačkim planovima i konceptima podjele Bosne i Hercegovine. I tu će biti stalna refleksija - povezana sa teritorijalnim apetitima, s nastojanjem da se razbijaju prirodne veze i uspostavljaju lokalne zajednice i regionalne administrativne cjeline koje će spriječiti potencijalni prosperitet.

Uspostavljenjem kapitalističkih uzusa Tešanj je na širem planu postao paradigmom inventivnosti i poduzetništva, pa je, objektivno, mogao biti motorna snaga razvoja cijele dobojsko-tešanjске regije - u koju spadaju i Tešanj i Teslić, ali i Maglaj i Doboj Jug, pa i sam grad Doboj. Kao cenatar vrlo uspješnog otpora, Tešanj je u tom periodu iskazao već rečenu inventivnost, sposobnost za maksimalno korištenje resursa, posebno ljudskih, za preorijentaciju privrede na ratnu proiz-

vodnju, za jačanje solidarnosti sa prognanim stanovništvom Doboja, Teslića, Maglaja...

Ne smije se nikako izgubiti iz vida da je Tešanj izgradio i kadrove što su, kako bi to rekao Edgar Morin, bili u skladu sa *duhom vremena* koje je donijelo potpuno nove izazove, ali i iskušenja da se, možda, padne u revanšizam, da se granice pojačaju. A to je, u suštini, bio osnovni strateški cilj agresije: da se izazovu animoziteti prema zajedničkom životu. Planeri su imali u vidu vitalnost "multikulturnog" bosanskog modela življenja, koji je izdržao stoljeća iskušenja u za njega nikada povoljnim vremenima. Mirovne sporazume potpisuju političari, ali mir i život izgrađuju "obični" ljudi koji "probijaju led" u novim trgovačkim centrima, u kulturnoj produkciji, u sportskim susretima, u razmjeni onog što posjeduju i što proizvode, pa i u saobraćaju, u zajedničkim projektima i dr. Taj proces nezaustavljivo je krenuo, a izgradnja brojnih trgovinskih centara - od Matuzića, preko Jelaha, sve uz saobraćajnice, uključujući i Tešanj, ali i Šije s druge strane - otvorila je brojne prozore, radna mjesta, obnovila neka stara prijateljstva... Taj proces praćen je i novom vrstom elana koji nas je počeo podsjećati na gradilišta i izgled naselja na Zapadu, a to je uočljivo kad se, recimo, koristi saobraćajnica Doboj - Teslić...

Sve to ne odgovara retrogradnim snagama, jer one i dalje žele ostvarenje ciljeva s početka agresije, a uz to su i same pod pritiskom mnogo značajnijih centara moći - i iz susjedstva Bosne i Hercegovine i iz šireg inozemstva. Stoga im valja činiti sve da se ovi pozitivni procesi zaustavljaju, da se ta slika kvvari, da se voda muti, i zato se proizvode negativne refleksije u ogleдалima koja jesu i mediji, ali jesu i politički odnosi u kojima je na značajnim pozicijama prisutan jedan broj ličnosti upravo sa ovog prostora. Stvarala se i zavist - i unutar Tešnja i šire, što je podsticano aferama koje su

se s vremena na vrijeme pojavljivale, a nisu rješavane na adekvatan način.

4. Iznutra, ili: u samom Tešnju - seciranje kao *reality show*

Ova *tešanjaska paradigma*, da je tako uslovno nazovemo, postala je zgodna senzacionalistička podštapalica umjesto priče o ponosu na postignuto, posebno u vremenu odbrane koja se odvijala u principijelnom odnosu spram Bosne i Hercegovine kao cjeline i koja nije ulazila ni u kakve kalkulacije što su se nudile. U sociološkom pogledu, to je već postala pomalo uobičajena slika poslijeratne Bosne i Hercegovine - u kojoj su mnoga očekivanja iznevjerena, a na javnoj sceni su se smjenjivali pomalo tragikomični prizori i umnožavanje afera koje traju sve dok ne dođu nove, obavezno povezane sa sudskim procesima. Ovo je izgrađivalo *nemušti jezik*, sa izraženom mimikrijom i igranjem određenih uloga, pri čemu se nerijetko pomiješaju fikcija i realnost. Otprilike tako funkcionira ta javna, polujavna i tajna scena (zavisno od ugla posmatranja). I to je, možda, najveći problem, jer dovodi do potpune zbunjenosti, pa i raspamećenosti stanovništva, pri čemu su Bošnjaci vjerovatno najveći gubitnici, ali je jasno da su, u konačnici, gubitnici svi.

Od strane svih aktera u političkom životu prihvaćena je osnovica svake izborne aktivnosti unutar vlastitog nacionalnog korpusa, a njihova međusobna borba za vlast zasniva se na ocrnjivanju *one druge strane* kao "lopovske", "izdajničke" i slično. Tako je, htjelo se to ili ne, stvoreno javno mišljenje da je *sve lopovsko*, iako su na javnoj sceni obećanja o *boljem životu*. Seciranje i prozivke izazivaju navijanje i priželjkivanje da stradaju i oni "na vrhu", sa vrlo izraženim općim nepovjerenjem, što su i željeli stratezi velikodržavnih pro-

jekata: učiniti nemogućim zajednički život, a to se najbolje može postizati kroz teškoće i njihovu kontinuiranu proizvodnju u dugom protoku vremena. Nema sumnje da i realna ponašanja aktera na političkoj sceni, svjesno ili ne, uglavnom pogoduju ovim ciljevima.

Ne smije se izgubiti iz vida da to u datim trenucima odgovara i pretendentima na vlast, jer stalno podizanje tenzija barem održava biračko tijelo na (jedno)nacionalnoj strani. Komoditet života u miru najčešće je povezan sa ostvarivanjem vlastitih očekivanja individue i afirmacije njenog mjesta i uloge, te priznanja šire društvene zajednice, a to znači uglavnom putem pojedinaca koji su "na vlasti".

Za savremeni politički život u BiH karakteristično je dugo opstajanje istih garnitura u strukturama vlasti, što je veliko iskušenje koje, u nedostatku sistemskog funkcioniranja države i povjerenja u nju, razvija *para-institucionalne forme lične vlasti*, ma koliko pojedinci bili protiv toga i ma kako to bilo u suprotnosti sa njihovim habitusom po kojem su postali prepoznatljiviji. Ovakav devijantni način vladanja neizbježno proizvodi *pogubni model podaničke vlasti, partijske poslušnosti i bezuslovne lojalnosti pojedincu ili neformalnoj grupi koja je uzurpirala i prisvojila javni prostor* - što je, uz sve ostalo, i recidiv ovdje nikada do kraja prevladanog i napuštenog feudalističkog psihomentalog sklopa i na njemu zasnovanih društvenih odnosa. Naravno, sa ovim je u sociopatološkoj simbiozi i naslijeđe socijalizma, tj. njegove "moralno-političke podobnosti". Sve se to održalo i u novim okolnostima mutiralo do prethodno ukratko naglašenog oblika vladavine i ukupnih društvenih odnosa.

Na planu pojedinačnih očekivanja, tu često dolazi i do neostvarenih ambicija sudionika zbog nesrazmjere mišljenja o vlastitoj vrijednosti i dostignutoga društvenog statusa, što veliki broj pojedinaca često odvodi

u kategoriju razočaranih i frustriranih, pa i u opoziciju zvaničnoj politici. To nije nova pojava: njome su se bavili, između ostalih, i Hegel i Nietzsche, ali i stari filozofi Platon i Aristotel, a od novijih i značajni američki teoretičari kao što su Francis Fukuyama, Charles Taylor i drugi (Fukuyama, 1994.). Kada mišljenje o sebi i svojim zaslugama dođe u sukob sa nepriznavanjem okoline, onda se krivica projektuje na nosioce vlasti. Na javnoj sceni to dovodi do povećavanja broja onih koji priželjukuju "pad" jedne garniture na vlasti, te, i ne želeći, postaju dio ukupnog razvoja pesimizma, apatije, bezilaznosti - kao projektovanog društvenog stanja. A seciranje je, o tome nas je davno učio Voltaire, oduvijek bilo popularno. U savremenom dobu ono je postalo dio *reality showa* koji je upravo zbog te značilje veoma "atraktivan" za široke mase.

U refleksiji povodom ovih najnovijih događaja u i oko Tešnja treba, dakle, tragati i za vanjskim faktorima: velikodržavnim projektima, unutarstranačkim borbama za vlast pred (još jedne) izbore - ali nikada ne smetnuti s uma osnovnu činjenicu da protok vremena djeluje kao poguban faktor na kod nas i inače nerazvijenu *kulturu pamćenja*. Prije svega na onu o značaju i veličini odbrambeno-oslobodilačkog rata i na njegovu pozitivnu percepciju kao osnovni podsticaj za razvijanje optimizma i vrednota za budućnost. Njihovo stalno potiskivanje i nedovoljna briga za njihovu prezentaciju i utemeljenje, po mom mišljenju, predstavljaju mnogo veći problem, jer samo je vrijednost borbe bila ta koja je spasila cijelo ovo područje od još jednog planiranog zločina. Zato mislim da je Tešanj, kao uspješan centar otpora na ovom prostoru Bosne i Hercegovine, trn u oku mnogima, pa se zato može reći da je on i paradigma stanja u BiH, ujednačavanja, optužbi za "zločin" itd.

Vjerovatno je da upravo zbog te povijesne pozicije u narednom periodu možemo očekivati još i čudovišnije oblike zamjene teza ovog *novogovora*, smišljenog da se negira osnovni uzrok agresije, a to je bila promjena etničke strukture BiH i njeno teritorijalno prisajedinjenje, većim dijelom ili u cjelini, novoformiranim nacionalnim državama. Tešanj, kao uspješan model, *mora biti ocrnjen*, a perspektiva zajedničkog života, dokazana i u izuzetno složenim uvjetima, npr. spašavanjem pravoslavnih relikvija i očuvanjem svih vjerskih objekata, ali i sudjelovanjem pripadnika svih nacija u komandnim strukturama i u boračkom sastavu, treba da bude minimizirana.

Kriminaliziranje situacije u Tešnju, insinuacije za ratne zločine prema nebošnjačkom stanovništvu... - naravno da sve to nije dobronamjeran čin, ali moraju se objektivno analizirati sve konsekvence velikodržavnog projekta koji ima za cilj da reducira svaki pozitivan primjer, da ga obezvrijedi, ili da ga lukavo preobrazi u njegovu suprotnost. Zbog toga u aktivnostima svih kojima je na srcu Bosna i Hercegovina treba biti mnogo strpljenja, jer projekat negiranja BiH, kao osnovna refleksija Memoranduma SANU i drugih velikodržavnih dokumenata, uvijek će, dokle god postoje njegovi sljedbenici, izazivati animozitete spram uspješnih sredina, takođe i spram nosilaca značajnih društvenih i državnih funkcija. Ali, da se ne zavaravamo, i prema svima drugima - koji *još nisu prozvani*, ili koji čak i misle da su, iz najdobronamjernijih pobuda, prešli liniju i postali univerzalniji od zbivanja u jednoj lokalnoj bh. sredini.

S obzirom na tezu koju sam iznio na početku, a ona se sastoji u tome da je svaka vrsta otpora agresiji unprijed osuđena, jasno je da u ovom trenutku teško može biti prihvaćena takva vrsta univerzalnosti, ma koliko se nama činilo da smo to sve prevazišli i da je odbra-

na Bosne i Hercegovine imala karakter odbrane univerzalnih principa ljudske zajednice u globalnom smislu. Ona to zaista i jeste bila, ali upravo zbog drugih ciljeva, prije svega velikodržavnih, njoj će taj kvalitet uporno biti negiran. Rat protiv Bosne i Hercegovine nije završen onako kako se većina ratova završava: pobjedom ili porazom, a zanimljivo je da se u javnom diskursu kod svih epilog rata tretira kao vojnička pobjeda koja, onda, podrazumijeva sve što iz nje proističe, što je posebna tema koja na najširem planu zaslužuje mnogo više pažnje i koja će i u budućnosti izazivati brojne nedoumice, nerazumijevanja, i biti izvorom podjela.

Zaključak

Jasno je da nije nimalo ugodno kada se iz dana u dan u brojnim medijskim sadržajima ponavljaju slučajevi iz konkretne ("naše") sredine, pa se to onda vezuje i za ono što jeste i što nije, a posebno je zabrinjavajuće što ta negativna predstavljanja imaju i privremenih uspjeha. Koliko će razni "slučajevi" u funkciji velikodržavnih projekata, koji su otvoreni i otvaraju se i dalje, imati uspjeha - zavisi od onih koji, sve i da hoće, ne mogu odustati od ideje Bosne i Hercegovine, jer ne postoji nikakva alternativa. A Bosna je izdržala mnogo više nego što mi, sadašnja generacija, možemo i pretpostaviti. Jer ona je ideja za koju se ustrajno borile desetine generacija, pa je ona, stoga, i amanet za svaki slijedeći naraštaj.

Ne smije se ta odbrana od agresije rezervirati samo za sebe, niti svojatati kao isključivo *svoj* uspjeh - ideološki, politički ili bilo kakav drugi. Danas je jasno da smo suočeni sa izvjesnim elementima ekskluzivnog svojatanja uspjeha borbe, ili njenog proglašenja uspjehom koji je okončan. Na drugoj strani je, naravno, ne-

giranje rezultata borbe i njeno kriminaliziranje. Zalažući se za istinu o odbrambeno-oslobodilačkom ratu i borbi, koja je bila i herojska i viteška, jasno je svakom dobronamjernom da je ona imala svoje brojne heroje sa poznatim imenom i prezimenom, ali i mnogo više onih koji se nisu eksponirali i koji pripadaju onom soju bosanskog čovjeka što, kako to Smail Balić kaže, predstavlja poštenje svojim načinom života, povjerljivošću, odanošću i težnjom ka istini (Balić, 1952).

Vraćanje digniteta moralnoj čistoti onih koji su 1992. godine grubo napadnuti, pa su oni i sebe i svoju državu Bosnu i Hercegovinu branili na uzvišeni način, može se ostvarivati kroz nove forme borbe koja nije završena: borbe protiv *oholosti* - koja se pojavljuje u postupcima pojedinaca, njihovog samouzdizanja i svojatanja zasluga, kroz rezervu spram onih koji smatraju da je vrijeme da se uživa u plodovima borbe, ali i kroz borbu protiv brzopletosti, naivnosti, pa i apriornog odbacivanja drugačijeg mišljenja, borbu protiv neuvažavanja nauke i kritika koje dobronamjerno preispituju uspostavljene odnose i društvene tendencije.

Teret ovih novih borbi ne može iznijeti samo mali broj ljudi, sve i da jesu istinski opredijeljeni i ispravno usmjereni, jer ovo je teško breme izgradnje, borbe za bolji život, ali i borbe za pobjedu istine i pravde, što je veliki dug spram onih koji su dali svoje živote i dijelove tijela u agresiji i odbrani. U taj novi zamah reafirmacije borbe protiv agresije i vrednovanja njenih najsvjetlijih primjera potrebno je uvoditi mladost, i to ne samo onu "poslušnu" nego i onu koja će imati kritički stav, a prema kojoj se sada uglavnom nema povjerenja. Uvijek se mora imati u vidu da su veliki dio i boračkog i komandnog sastava Armije RBiH, pa i nosilaca političkog i kulturnog života u toku rata, činili mladi ljudi. A to su bila najteža iskušenja. I ovi novi izazovi ne-

sumnjivo su itekako teški, pa i oni traže svoje heroine i heroje.

LITERATURA

Balić, Smail (1952), *Etičko naličje bosansko-hercegovačkih muslimana*, Beč: vlastito izdanje

Bodriar, Žan (1999), *Savršeni zločin*, Beograd: Beogradski krug

Charny, Israel W. *The Psychological Satisfaction of Denials of the Holocaust or Other Genocides by Non-Extremists or Bigots, and Even by Known Scholars*, u *Idea: A Journal of Social Issues*. July 17. 2001. Vol.6.no.1 (<http://www.ideajournal.com/articles.php?id=27>, pristupljeno 4.5.2011.)

Fukuyama, Francis (1994), *Kraj povijesti i posljednji čovjek*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb,

Gavrilović, Bojan (2013), *Istorija prava na samoopredeljenje (R)evolucija prava na samoopredeljenje*, dostupno na <http://bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/11/Istorija-prava-na-samoopredeljenje.pdf> (pristupljeno 10.1.2014.)

Hajnal, Marjan (2014), *Slom poretka humanosti i pravde - antinacist Efraim Zuroff negira genocid u Bosni* <http://solonovpolis.wordpress.com/2014/01/02/slom-poretka-humanosti-i-pravde-antinacist-efraim-zuroff-negira-genocid-u-bosni-marjan-hajnal/> (posjeta 11.1.2014.)

Koen, Stenli (2003), *Stanje poricanja*, Beograd: časopis *Reč*, br 69/15, str. 21-83

Suad Huskić

UTICAJ PODRIVANJA POLITIČKO-SIGURNOSNE SITUACIJE NA UNUTRAŠNJE ODNOS I RAZVOJ OPĆINE TEŠANJ

Mir i rat u Tešnju

Od završetka rata pa do danas postojali su periodi snažnije ili slabije manipulacije istinom o odbrani Tešnja. Povremeno bi se oglašavali politički dužnosnici ili tzv. javne ličnosti, "anonimni" novinari, samoprozvani eksperti i slični, koji su pričali i pisali, objašnjavali i izvještavali o Tešnju, predstavljajući neku svoju "istinu" o odbrani Tešnja u vremenu 1992-1995. godine. Ova spominjanja ili prozivanja Tešnja kao sredine u kojoj su se dešavali ratni zločini i kao sredine u kojoj nije bilo ili nema zajedničkog života pojavljivala su se u određenim intervalima i budila nemir.

Tendenciozno postavljeno, ničim potvrđeno predstavljanje najtežeg vremena u historiji Tešnja moglo je značiti svašta. Zapravo, kako su prvi meci u agresiji na BiH ispaljeni putem medija (govorom mržnje i zapaljivom retorikom) - situacija u kojoj se Tešanj našao mogla bi se označiti kao medijska paljba ili zakašnjeli rafali.

Kad se činilo da je već svima postalo jasno da je riječ o neosnovanom prozivanju i da će tome doći kraj, u 2012. i 2013. godini događa se još snažnija kampanja sa istim optužbama, ponavljanim u medijima iz dana u dan, u vremenu dok državni organi pokreću istrage.

Nekad senzacionalistički, najčešće na temelju jedne izjave, konstruiraju se različite priče i presuđuje prije suda. To je problem i teret sa kojim se općina Tešanj suočava, naročito u 2012. i 2013. godini. Sintagma *medijski ratni zločin* koristi se da označi odgovornost medija za činjenje ratnog zločina, ali bi se u nekom kontekstu mogla primijeniti i u ovom slučaju kao nastavak ratnih zločina.¹

Druga dimenzija problema jeste osjećaj i ubjeđenje da se prema Tešnju primjenjuju drugi aršini. Zašto? Pa, nijedan zločin nad civilima tešanjskog prostora nije procesuiran, kolektivni zločini nad civilima i djecom, zloupotreba nedozvoljenih sredstava (rakete zemlja-zemlja, avio-raketiranje u toku zabrane letova i dr.). U nekim od susjednih općina otkrivene su masovne grobnice za koje niko nije odgovarao, civili su postavljeni u živi štit, protjerano je preko 40.000 stanovnika, a sve to ostavljeno je zaboravu. Niko, ili gotovo niko nije odgovarao za to. Sve to zajedno nije dobilo ni 10% institucionalne i medijske pažnje kakva je usmjerena na Tešanj. Ovo stvara osjećaj nepravde prema Tešnju i njegovoj časnoj odbrani.

Smisao ovog teksta ogleda se u pokušaju da se objasne posljedice navedenog na političke i sigurnosne prilike u Tešnju, posljedice na ukupan razvoj općine Tešanj. *Moguće je da će priča o posljedicama otkriti i dio uzroka.*

Politika

U političkom smislu, općina Tešanj ima bogatu prošlost i istaknute pojedince. Promjene političkog sistema našoj općini omogućile su širinu i slobodu djelova-

¹ O govoru mržnje u medijima nakon rata, Stojan Obradović, ©Media Online 2001

nja i misli, a odgovornost i kvalitet političkog organizovanja, te snaga i ozbiljnost političke scene - danas se mogu vidjeti i kroz rezultate u razvoju zajednice.

Nemoguće je, naravno, političku scenu u Tešnju izuzeti od uticaja koji dolaze iz centara političkog organizovanja i uticaja političkih odnosa na višim nivoima vlasti.

Odnos snaga probosanskih i *onih drugih* stranaka uvijek se snažno osjeti i u Tešnju. Kada postoji defanzivna probosanske politike, Tešanj je, zbog svoje jasne i snažne odbrane i probosanskog opredjeljenja, na udaru². Osim ovoga, stanje i odnosi unutar Bošnjaka i stranaka koje ih dominantno okupljaju mogu se prepoznati i u odnosu prema Tešnju i Tešnjacima.

Visok nivo lokal-patriotizma često je davao svoje odraze i u političkom djelovanju i funkcionisanju lokalne vlasti, izražen stepen usaglašenosti oko nekih važnih tema. U izazovima neposredih i direktnih optužbi za ratne zločine u 2006. Općinsko vijeće donosi *Deklaraciju*, a 2013. godine i *Rezoluciju*, dokumente kojima predstavničko tijelo građana izražava svoj stav spram neosnovanih optužbi i medijske hajke. Ovo je jedan dio slike.

No, šta se dešava u Tešnju, naročito u posljednje 3-4 godine? Kako ljudi žive i komuniciraju?

Naši odnosi

Nezvanične izjave političkih dužnosnika i djelovanja pojedinaca, pa i određena saopćenja - znali su odstupati od glavne i javne politike i biti iskorišteni u političkom interesu. Postoji čitav niz politički i na druge

² Značajniji intenzitet iznošenja optužbi prisutan je od 2000. do 2002., nakon pada tzv. Aprilskog paketa ustavnih reformi 2006. godine, te naročito intenzivno od 2011. godine

načine insceniranih i izmanipulisanih kriza. U 3-4 mjesne zajednice "pojavi su se" ogromni problemi u međuljudskim odnosima. Štampani su anonimni leci, širene različite dezinformacije i zbunjivano građanstvo. Čak su se u političkim kampanjama koristila lažna saopćenja. I viši nivoi vlasti bivali su uključeni u nezakonite odluke zarad lokalnih političkih interesa, tj. kadrovskih ambicija.³

Unutrašnji politički odnosi, koliko god to priznali ili ne, znali su biti na niskom nivou. U tekstu *Dokument o Tešnju*, prije skoro 11 godina, razmišljajući o sudbini jedne ovdašnje knjige o ratnom vremenu - autor govori o sukobu društvenih snaga i njihovoj zakulisnoj, podzemnoj i destruktivnoj borbi, koja opterećuje budućnost⁴. Ta promišljanja kao da su se i obistinila.

U takvim okolnostima, sa već narušenim odnosima, dolazi i istraga za navodne ratne zločine, sa ogromnom medijskom pažnjom.

U Tešnju znamo kako organizovati zajednicu u otvorenoj agresiji, kako očuvati zajednicu u totalnoj opsadi. To smo prošli i naučili. Nismo znali kako komunicirati međusobno i kako komunicirati sa drugima u specijalnim i posebnim odnosima, u vremenu etiketiranja, dezinformiranja i zbunjivanja. Vjerovatno zbunjene potrebom da dokazujemo proživljenu i preživljenu istinu - ostali smo donekle zatečeni razvojem događaja. Vjerovatno je to efekat iznenađenja. Postali smo nervozni zbog ukupne situacije, počeli smo prenositi dio te nervoze i na međusobne odnose. Iz zbunjenosti - nastao je osjećaj pritiska, iz ranijih odnosa - pojavilo se nepovjerenje. Iz nepovjerenja - pojavile su se optužbe, pa i svjedoci optužbi!

3 Problem osnivačkih prava nad Općom bolnicom Tešanj

4 Amir Brka: *Negativna geografija*, Planjax, Tešanj, 2005.

Čini mi se da su naši odnosi veći problem nego medijska manipulacija i institucionalna neprofesionalnost. Ako smo spremni časnu odbranu Tešnja koristiti za lične ili političke razmirice, gdje je onda budućnost ove zajednice? Jesmo li time izdali one koji su dali život za ovaj prostor i našu slobodu? Jesmo li, zapravo, dostojni svijetle budućnosti?

Trenutno se ukupni politički i društveni odnosi nisu prenijeli na sve segmente razvoja. Ekonomski i infrastrukturni razvoj općine i dalje bilježe napredak. Po tome smo u samom vrhu Bosne i Hercegovine. No, ekonomija i infrastruktura ne idu bez razvoja društvenih odnosa.

Zapravo, došli smo do pitanja uzroka. Jesmo li u trenutnim problemima zbog drugih ili zbog nas samih? Ako je zbog drugih, da li je to zbog političke ili ekonomske snage ove sredine. Jer, računica je jasna: ako želite politički osporavati Bosnu, počnite od onih koji su simbol borbe za BiH. Ako želite neku zajednicu ugroziti na ekonomskom planu, prvo joj ugrozite unutrašnje odnose. Ne zavaravajmo se da je društveni ili ekonomski uspjeh stvar slučajnosti i da to ne proizvodi protivnike (često i neprijatelje).

Svaka nepravda ima svoj kraj, tako će i vrijeme pokazati istinu da je odbrana Tešnja bila časna i poštena, i da su današnje optužbe za ratne zločine rezultat nastavka borbe protiv Bosne i Hercegovine, razvijene u nezdravoj političkoj klimi u Bosni i Hercegovini i potpomognute ličnim interesima pojedinaca!

Šta činiti da nadvladamo trenutne prilike?

1. Vjerovatno zbog posvećenosti novim izazovima koje nam je poslijeratni period nosio, nismo do kraja završili posao dokumentovanja istine o odbrani Tešnja. Ovo je treći okrugli sto, a mislim da ćemo tek sada

konačno sakupiti materijal za jedan zbornik koji treba sadržavati sve relevantne informacije za proučavanje prošlosti. Nije dovoljno da mi znamo istinu o tome. Cio svijet mora znati da u Tešnju nema masovnih grobnica i da ih nema zato što su Tešanj branili časni i poštenu ljudi.

2. Pojedinačno i institucionalno moramo učiniti više da se procesuiraju progoni i stradanja izazvana agresijom na Tešanj, u okviru agresije na Bosni i Hercegovinu.

Zbog silnih rana i gubitaka teško je govoriti o prošlosti, ali istinu smo dužni svjedočiti do posljednjih trenutaka života. Danas mi ne trebamo Srebrenici, Tomašici, Omarskoj, Keratermu; danas oni nama trebaju - da nas podsjetite da smo izbjegli genocid u Tešnju.

3. Većina ljudi izvan Tešnja govore o svojim pozitivnim iskustvima u saradnji sa našim sugrađanima i poslovnim subjektima s ove općine. Kažu: pošten odnos, drži se do riječi, plaća se na vrijeme. Čak i *Poslovne novine* kažu da u prvih 10 kompanija u BiH postoji kompanija iz Tešnja koja najurednije plaća svoje dobavljače. Nema nas ni na listi poreskih dužnika prema državi. Kad znamo biti tako korektni prema drugima, budimo takvi i jedni prema drugima.

Koliko god ove prilike tumačio ličnom odgovornošću svih nas i pojedinaca među nama, vjerujem da je ovo stanje posljedica akumuliranog nezadovoljstva zbog "nametnutog mira" koji nam nije obezbijedio "normalan život" nego se stalno ponavlja: "dogovorite se". Pokušaji dogovora sa onima koji ne žele Bosnu i Hercegovinu neuspješni su, kao i većina dosadašnjih napora da se riješe ključni problemi društva.

Kad je teško i čini se nemoguće otkloniti svu nepravdu sa kojom smo suočeni, čuvajmo jedni druge. Meta može biti bilo ko od nas. Danas je to nekadašnji

načelnik PU Tešanj, sutra može biti bilo ko drugi. Ne smijemo biti ravnodušni prema tome.

4. Zadržavanje ovakvog stanja i loši unutrašnji odnosi neminovno će imati negativne efekte na ukupan razvoj zajednice, što će sa sobom donijeti nove izazove i velike probleme.

0 AUTORIMA

MIRSAD ĆEMAN

Rođen je 1955. godine u Miljanovcima (Tešanj). Diplomirani je pravnik, sa položenim pravosudnim ispitom, i ovlaštenu je Medijator.

Radni angažman započeo je 1979. godine u Općini Tešanj kao pripravnik, a zatim kao referent za organizaciju i unapređenje rada organa uprave i referent za normativnu djelatnost.

Od 1982. je koordinator (šef) Službe za samoupravne i pravne poslove u "Enkeru" - tvornica svjećica i industrijske keramike Tešanj.

Do uvođenja višestranačja bio je društveno aktivan kroz Savez sindikata i SSRN. Nakon toga politički se angažovao kroz Stranku demokratske akcije, u kojoj je bio potpredsjednik, predsjednika Glavnog odbora, v.d. predsjednika Stranke i generalni sekretar.

U periodu od 1991. do 1993. godine predsjednik je Izvršnog odbora Općine Tešanj ("općinska vlada"). Od 1990. do 2006. godine poslanik je u zakonodavnim organima SR Bosne i Hercegovine (Skupština SR Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, Ustavotvorna skupština Federacije Bosne i Hercegovine, Parlament Federacije BiH i Skupština Zeničko-dobojskog kantona).

Stručno se usavršavao u zemlji i inozemstvu (USA, i dr.) - u oblasti reforme pravosuđa, primjena Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, izrada pravnih propisa, zatim, krivični, parnični i drugi postupci, međunarodno humanitarno pravo, i dr.

Koautor je *Priručnika za izradu pravnih propisa*.

Jedno vrijeme bavio se advokatskim poslom u Sarajevu, a od 2008. godine sudija je Ustavnog suda Bosne i Hercegovine.

ESAD JAŠAREVIĆ

Rođen je 1960. godine u Tesliću, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju, a 1984. godine završio je studij mašinstva na Tehničkoj vojnoj akademiji KOV u Zagrebu. U Zagrebu je 2010. godine stekao zvanje magistra mašinstva.

Od 1984. do 1989. godine radio je u Ratnoj mornarici JNA na održavanju složenih sistema naoružanja i vojne opreme, koju napušta odmah nakon zbivanja u Sloveniji, u julu 1991. godine, nakon čega stupa u aktivnu službu u MUP-u RBiH - na dužnost zamjenika komandira u SJB Tešanj.

Od februara 1993. godine pa do kraja rata obavlja dužnost komandanta 204. *slavne* brigade Armije RBiH, koja je od 1995. godine preformirana u 374. lahku brigadu.

Poslije rata radio je u Zračnim snagama Vojske Federacije BiH i u Federalom ministarstvu odbrane na implementaciji programa *Opremi i obuči* koji je izvodila američka kompanija MPRI. Vojničku karijeru u Oružanim snagama BiH završio je početom 2011. godine kada je na lični zahtjev Odlukom Predsjedništva BiH upućen u starosnu penziju, u činu pukovnika, kao ratni komandant brigade ARBiH.

Aktivno govori engleski jezik i bio je sudionik pet međunarodnih konferencija iz domena NATO integracija, na kojima je imao tematska izlaganja kao predstavnik MO i OS BiH. Na prvoj i jedinoj NATO vježbi *Zduženi napor 2009*. održanoj u Banjaluci, ispred OS BiH obavljao je dužnost direktora podrške u Združenoj komandi NATO.

U posljednje dvije godine aktivno je uključen u rad Jedinствене organizacije boraca, gdje trenutno obavlja dužnost predsjednika Kantonalne skupštine Zeničko-dobojskog kantona.

ISMET AVDIĆ

Rođen je 1954. godine u Miljanovcima (Tešanj). Osnovnu školu završio je u Jelahu, srednju u Doboju, Višu pedagošku akademiju u Zagrebu, zatim školu Rezervnih oficira JNA u Bileći. Fakultet političkih nauka završio je u Sarajevu i profesor je odbrane i sigurnosti. Na istom fakultetu okončao je postdiplomski studij, smjer Odbrana i sigurnost, i stekao zvanje magistra nauka.

Prije rata bio je prosvjetni radnik i direktor osnovne škole. Bio je i porotnik-sudija Okružnog suda u Doboju. Povelja Savezne konferencije Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije dodijeljena mu je 1983. godine - kao priznanje za ostvarene rezultate u svojstvu predsjednika Skupštine mjesnih zajednica Miljanovci i Novi Miljanovci u okviru takmičenja *Program akcija mjesnih zajednica 1981-1985. godine*.

U odbrambeno-oslobodilačkom ratu 1992-1995. godine bio je komandant Odreda Miljanovci, zatim komandant 207, kasnije 377. *viteške* pousorske "Ljute" brdske brigade i načelnik Štaba 37. Divizije Armije Republike Bosne i Hercegovine, ujedno i zamjenik komandanta Divizije. Pukovnik je Armije RBiH.

Poslije rata bio je načelnik Policijske uprave Tešanj, predsjednik Kantonalnog Odbora SDA Zeničko-dobojskog kantona i član Glavnog odbora SDA BiH, poslanik u Skupštini Ze-do kantona i delegat u Domu naroda Federacije Bosne i Hercegovine. Bio je savjetnik Premijera FBiH.

Sudjelovao je u radu okruglih stolova na općini Tešanj kao izlagač na temu odbrane od agresije 1992-1995. u više navrata.

U štampi mu je knjiga *Demografske posljedice agresije na tešanjско-dobojskom prostoru i u Bosni i Hercegovini u periodu 1992-2006. godine*.

NEDŽAD KORAJLIĆ

Rođen je 1963. godine u Tešnju, a nastanjen je u Sarajevu, gdje je zaposlen na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu - u naučnom zvanju vanrednog profesora na naučnoj oblasti Kriminalistika.

Završio je Fakultet bezbednosti i društvene samozastite u Skoplju 1990. godine. Magistarski rad odbranio je 2003. godine na Fakultetu kriminalističkih nauka, a na istom fakultetu doktorirao je 2006. godine.

U policiji je radio od 1988. godine na raznim dužnostima, od čega izdvajamo: inspektor za opći i privredni kriminalitet; šef odsjeka za suzbijanje kriminaliteta; šef odsjeka za narkotike i opasne droge; načelnik sektora policije; pomoćnik ministra za poslove policije Zeničko-dobojskog kantona.

Od 2001. godine u stalnom je radnom odnosu na Fakultetu kriminalističkih nauka u Sarajevu, gdje je obavljao dužnost rukovodioca Katedre za teorijsku kriminalistiku, te bio direktor Instituta za kriminalistiku, forenzička istraživanja i sudska vještačenja. Od decembra 2012. godine obavlja dužnost dekana Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.

Objavio je šesnaest knjiga samostalno i u koautorstvu, kao i preko 50 naučnih i stručnih radova u BiH i inostranstvu.

IZUDIN HANDŽIĆ

Rođen je 1954. godine u Mekišu (Tešanj). Osnovnu i srednju školu završio u Tešnju. Radio je u *Pobjedi* do 4.4.1992. godine.

U periodu agresije na Bosnu i Hercegovinu kao dobrovoljac bio je pripadnik Armije RBiH - kao komandant Prvog tešansjkog odreda, koji je on i formirao sa nekoliko drugih rezervnih vojnih starješina. Potom je bio komandant Prvog bataljona 202. *viteške* brigade Armije. Polovinom 1993. postaje operativni oficir u OG 7 - Jug, a formiranjem 37. Divizije postavljen je za načelnika inženjerije.

Po završetku rata ostaje aktivni starješina u Armiji, i 2004. godine odlazi u penziju sa dužnosti v.d. komandanta Komande za razvoj Brigade, u činu majora.

Danas je potpredsjednik Jedinstvene organizacije boraca Tešanj. Predsjednik je Streljačkog kluba u Tešnju i aktivni član Lovačkog društva "Kiseljak" Tešanj.

HUSEIN GALIJAŠEVIĆ

Rođen je 1945. godine u Tešnju. Osnovnu školu završio u Tešnju, a Mašinsko-tehničku u Tuzli. Mašinski fakultet završio je u Sarajevu.

Prvi posao nakon završetka studija imao je u dobojskom *Trudbeniku* kao mašinski tehničar u konstrukciji, zatim kao tehnolog pneumatskog alata. U *Pobjedi* radi od 1971. godine na poslovima: samostalni konstruktor, glavni konstruktor, šef Službe razvoja, glavni inženjer proizvodnje, tehnički direktor OOUR-a Fabrike pumpi i hidraulike, direktor OOUR-a Fabrike pumpi i hidraulike, direktor PC Razvoj, tehnički direktor *Pobjede* i direktor programa ISO 9000.

Radio je kao pomoćnik ministra za tehniku u Ministarstvu namjenske proizvodnje RBiH, zatim kao pomoćnik za namjensku proizvodnju u Ministarstvu odbrane FBiH.

Unizu firmi bio je stručni konsultant, angažovan od stranih firmi ili od samih firmi u kojima je vršio konsultacije.

Nakon odlaska u penziju 2007. godine objavljuje različite tekstove na tešanskim portalima, a 2011. godine objavljena mu je knjiga *Lovačko društvo "Kiseljak" Tešanj 1921-2011*. (CKO, Tešanj).

MUJO AVDIĆ

Rođen je 1957. godine u Matuzićima (Doboj). U Doboju završio gimnaziju, a zatim Fakultet za sport i tjelesni odgoj u Sarajevu. Do rata radio u Osnovnoj školi "Kulin ban" u Tešanjci.

Jedan je od organizatora otpora na prostoru današnje općine Doboj-Jug. Od prvog dana učesnik je rata. Cijeli rat obavljao komandne dužnosti. Bio je komandant odreda, komandant združenih odreda i načelnik Štaba 203. motorizovane brigade "Doboj Bosna" Armije RBiH.

Dvije godine poslije rata bio je u profesionalnoj vojsci, gdje je obavljao značajne dužnosti u Komandi za obuku i doktrinu Vojske Federacije BiH u Sarajevu. U septembru 1999. godine napušta profesionalnu vojsku i dolazi na mjesto direktora Osnovne škole "21. mart" u Matuzićima. Na toj poziciji ostaje od oktobra 2007. godine kada se penzionise kao vojni komadant.

Sada je najviše angažovan u radu sportskih klubova i udruženja, a posebno u radu sa djecom i omladinom. Trenutno se nalazi na poziciji predsjednika Sportskog saveza u općini Doboj-Jug.

SAKIB KURTIĆ

Rođen je rođen je 1951. godine u Lepenici (Tešanj), gdje završava osnovno obrazovanje. Srednje obrazovanje završava u Tešnju i Bijeljini. Fakultet političkih nauka u Sarajevu završava 1984. godine, odsjek općenarodna odbrana. Do početka agresije na BiH radio u oblasti osnovnog obrazovanja i u organima državne uprave Općine Tešanj na stručnim i rukovodnim dužnostima.

Učesnik je u pripremama za odbranu Bosne i Hercegovine. U toku rata obavljao značajne komandne dužnosti na širem tešanjском ratištu: načelnik artiljerije u prvoj tešanjскоj brdскоj brigadi (202. bbr.), komandant 202. *viteške* brigade i načelnika štaba 37. Divizije.

Od oktobra 1995. godine, neposredno pred završetak rata, angažiran na više dužnosti u Armiji BiH. U Centru vojnih škola kao stariješina nastavne grupe u Ratnoj komandno-štabnoj školi, potom predavač na katedri vojno-stručnih predmeta (Taktika artiljerije) u Ratnoj oficirскоj školi.

Osnivanjem Vojske Federacije BiH u 1997. godini angažuje se u Komandi obuke i doktrine u Sarajevu, na dužnosti pomoćnika komandanta. Naredbom Zamjenika ministra odbrane, u martu 1998. godine prelazi na rad u Federalno ministarstvo odbrane, gdje obavlja dužnosti pomoćnika u Kantonalnom organu odbrane u Zenici, potom načelnika Odjela za odbranu u Tešnju. Brigadir je VF BiH u penziji. Dobitnik je ratnog priznanja *Srebreni štiti* i znatnog broja drugih priznanja.

Magistrirao 2004. godine na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu. Objavljene publikacije: *Adema-aga Mešić u svom vremenu* (2004); *Svjedoci - poginuli borci općine Tešanj 1992-1995.* (2006); *Zločin i stra-*

danja (2007); *Teslićki šehidi - poginuuli borci općine Teslić 1992-1995.* (2007); *Ratni vojni invalidi općine Tešanj 1992-1995.* (2009); *Četrdeset godina džemata Tešanjka* (2010); *Civilne žrtve agresije 1992-1995.* (2011).

Učesnik je većeg broja savjetovanja, seminara, okruglih stolova različitog sadržaja.

Viši je asistent na Pravnom fakultetu Internacionalnog univerziteta u Travniku.

FUAD ŠIŠIĆ

Rođen je 20.6.1960. godine u Raduši (Tešanj), gdje živi svo vrijeme izuzev perioda studija u Sarajevu. Nakon završenog studija mašinstva (1984.), počinje raditi u Unico filter (Tešanj) na poslovima konstruktora i tehnologa (do 1990.), a nakon toga izvršni direktor kontrole kvaliteta do početka agresije na BiH (1992.) Pripadnik Armije RBiH od početka otpora do jula 1994. godine, a nakon toga Općinski načelnik u Tešnju do 2000. godine (prvi prijelazni načelnik i prvi redovni mandat nakon prvih poslijeratnih izbora). Naredne dvije godine radi u "Unico filteru" kao vođa projekata, a od 2002. do 2008. godine kao izvršni direktor prodaje i marketinga u istoj firmi ("Unico filter", a zatim MHBA). Od kraja 2008. godine ponovo je Općinski načelnik u Tešnju do 2012. godine, nakon čega se vraća u MHBA na poslove prodaje i marketinga.

Društveno i politički je aktivan: vijećnik u Općinskom vijeću Tešanj (2000-2008, te od 2012.), zastupnik u Skupštini Ze-do kantona (2000-2002.). Jedan je od osnivača i aktivan u radu humanitarne organizacije "Oslonac", udruženju Klub prijatelja Srebrenica, kao i u javnom životu Tešnja općenito.

Autor više knjiga iz područja rukovodstva i menadžmenta.

MIRSAD D. ABAZOVIĆ

Rođen je 1948. godine u Bistrici (Gornji Vakuf). Završio je Fakultet političkih nauka, Odsjek sociologija, u Sarajevu 1970. godine. Doktor je socioloških nauka. Redovni je profesor na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, te Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu na naučnoj oblasti *Sigurnost*.

Objavio je knjige: *Kadrovski rat za BiH; Državna bezbjednost - uvod i temeljni pojmovi; Bez iluzija; Posunčenje tmice; Sumaglice i jasnoće; Nacionalni aspekt kadrova u državnim i društvenim institucijama BiH 1945-1991.; Državna bezbjednost NR Bosne i Hercegovine i Cazinska buna 1950.; Ogledi o bosanskohercegovačkoj zbilji; Ogledi o sigurnosti; Sumrak u zoru, povodom jednog suđenja Albancima*.

Autor je više tekstova objavljenih u relevantnim časopisima i zbornicima u zemlji i inozemstvu. Pored znanstvenog rada, bavi se i analitičkim novinarstvom.

DŽELAL IBRAKOVIĆ

Rođen je 1954. godine u Ševarlijama (Doboj). Završio je Fakultet političkih nauka, odsjek Sociologija, a na ovom fakultetu 1997. godine odbranio je magistarski rad iz sociologije, te 2003. godine i doktorat, čime je stekao zvanje doktora socioloških nauka. Nakon osnovnog studija najviše je radio u Kombinat "Natron" Maglaj, te obavljao rukovodeće dužnosti na ni-

vou općine Maglaj, dobojske regije i BiH. U toku rata bio je aktivan u 201. *viteškoj* maglajskoj brigadi Armije RBiH.

Objavljivao je novinarske tekstove, eseje i stručne tekstove u sarajevskim *Našim danima* i *Oslobođenju*, dobojskom *Glasi komuna*, zagrebačkom *Vjesniku*, beogradskim *Studentu*, *Borbi* i *Komunistu*. Bio je dugogodišnji urednik maglajskog lista *Natron*, ratnih *Maglajskih novina*, član Redakcije u tešanjskoj *Gradini* i saradnik brojnih listova u toku agresije na BiH.

Nakon rata radio je u Federalnom ministarstvu odbrane u Sarajevu. Od 2005. godine predavač je na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. U svojstvu saradnika angažiran je na više predmeta na Prirodno-matematičkom fakultetu u Sarajevu, a saradnju je, kroz izvođenje nastave, ostvarivao i sa Stomatološkim fakultetom u Sarajevu, Fakultetu za javnu upravu u Sarajevu i Filozofskim fakultetom u Tuzli.

Urednik je naučnog časopisa *Odbrana*, a bio urednik više knjiga i koautor udžbenika. U književnosti je objavio knjigu kratkih priča *Teret*, čiji je izdavač Centar za obrazovanje i kulturu Tešanj, 2008. godine. Iste godine objavio je knjigu *Bosna, islam - Bošnjaci (Etnološko-povijesne skice)*, čiji je izdavač Fakultet političkih nauka Sarajevo. Za potrebe izvođenja nastave na diplomskim i postdiplomskim studijama uredio je i objavio više hrestomatija. Objavio je i brojne stručne tekstove u naučnim časopisima u Bosni i Hercegovini, te na prostoru regije, a tekstovi su mu prevedeni na mađarski i slovenački jezik.

Učesnik više međunarodnih i domaćih naučnih konferencija i skupova sa vlastitim referatima i saopćenjima. Recenzent je više domaćih i stranih stručnih knjiga, nosilac više istraživačkih projekata, a član je Redakcije banjalučkog časopisa *Sociološki diskurs*. Živi i radi u Sarajevu.

SUAD HUSKIĆ

Rođen je 1974. godine u Doboju. Nakon završene osnovne i srednje, škole studirao je na Univerzitetu u Sarajevu i stekao više i visoko obrazovanje na Pedagoškoj akademiji i Filozofskom fakultetu, a u 2012. godini i zvanje magistra ekonomskih nauka.

Tokom rata 1992-1995. godine bio je pripadnik Armije BiH.

Prvih 10 godina radnog iskustva stekao je radeći u obrazovanju. Obavljao je dužnost vijećnika u Općinskom vijeću Tešanj od 2000. do aprila 2005. godine (biran u dva mandata na lokalnim izborima 2000. i 2004.), a obavljao je i dužnost predsjedavajućeg Općinskog vijeća Tešanj kao namlađi vijećnik. Od 2005. godine zaposlen je u Općini Tešanj na poslovima pomoćnika Općinskog načelnika za društvene djelatnosti, opću upravu, komunalne poslove i dr.

Federalno ministarstvo kulture i sporta u 2011. godini dodijelilo mu je *Povelju za doprinos u zaštiti kulturnog naslijeđa*.

Na lokalnim izborima 2012. godine izabran je za Općinskog načelnika Tešanj.

U posljednjih 10 godina, osim formalnog obrazovanja, pohađao je niz različitih edukacija u području menadžmenta, strateškog planiranja, projektnog menadžmenta i pripreme projekata za fondove Evropske unije, upravljanja kvalitetom, elektronske uprave itd. Najdirektniji je sudionik u izradi dva aktuelna strateška plana Općine Tešanj, a objavio je i nekoliko stručnih i drugih radova.

DOKUMENTI

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON
OPĆINA TEŠANJ
OPĆINSKO VIJEĆE

Broj: 01-49-1-4322/06.

Datum: 30.11.2006. godine

Povodom posljednjeg pisanja banjalučkih *Nezavisnih novina* od 26. novembra 2006. godine, u vezi sa intervjuom sa Dževadom Galijaševićem iz Maglaja pod naslovom: *Tešanj i Zavidovići su pravi El-Qaidin centar*,

ogorčeno zbog iznesenih laži i neutemeljenih optužbi, uvjereno u krajnje prljave ciljeve takvog javnog prezentovanja naše sredine i ljudi iz naše sredine,

odlučno u odbrani časti i dostojanstva onih koji su branili Bosni i Hercegovinu,

Općinsko vijeće Tešanj na svojoj 23. sjednici, održanoj dana 30. novembra. 2006. godine, d o n o s i

R E Z O L U C I J U
o odbacivanju svih neutemeljenih optužbi
i insinuacija koje pojedini mediji
povremeno iznose protiv općine Tešanj

te konstatuje:

- područje općine Tešanj nije nikada bilo, i neće nikada biti, utočište bilo kome ko terorizam koristi kao način rješavanja problema,

- lokalna vlast je otvorena prema svima kojima je stalo do istine i mira u Bosni i Hercegovini, i poziva sve da dođu i uvjere se u odlučnost građana općine Tešanj i lokalne vlasti u opredjeljenju da podržavaju mir, kao i univerzalne općeljudske vrijednosti,
- pojedinačno prozivanje ljudi iz Tešnja koji su obavljali ili obavljaju različite dužnosti u državi Bosni i Hercegovini, bez bilo kakvih činjenica, odbacujemo u cijelosti, kao i uopće prozivanje pojedinih sredina na području naše općine.

Predsjedavajući
Rasim Omerbašić

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON
OPĆINA TEŠANJ
OPĆINSKO VIJEĆE

Broj: 01-05-5-164-2/13

Datum: 30.1.2013. godine

Povodom povremenih medijskih istupa pojedinaca u vezi sa periodom odbrane 1992-1995. godine, Općinsko vijeće Tešanj donosi

R E Z O L U C I J U **o odbrani u periodu 1992-1995. godine**

Općina Tešanj je u prvoj polovini 1992. godine prihvatila oko 25.000 osoba prognanih iz Dervente, Doboja, Teslića i sjeveroistočne Bosne. Protjerani su od strane sljedbenika Radovana Karadžića samo zbog toga što nisu bili Srbi. Svi preživjeli iz tog perioda ovo dobro znaju.

Potom je, zajedno sa općinom Maglaj i teritorijom sadašnjih općina Doboj-Jug i Usora, uspostavljena odbrana od progona sa područja općine Tešanj. Cijeli ovaj prostor tokom perioda 1992-1995. godine bio je izložen kontinuiranim agresivnim napadima koji su imali za cilj okupaciju teritorije, rušenje ustavnog poretka zemlje, ubistva i progon stanovništva. Napadi su neprestano bili praćeni granatiranjem, raketiranjem i avionskim bombardovanjem civilnog stanovništva. Uz to, nepunu godinu bili smo u potpunoj neprijateljskoj oružanoj opsadi - kada su i agresivni ataci na linije odbrane i na civilno stanovništvo bili do maksimuma pojačani.

U takvim okolnostima, koje su sa fizičkog i psihičkog stanovišta bile na granici ljudske izdrživosti, civilno rukovodstvo, vojne komande i sigurnosne službe štitele su cjelokupno stanovništvo i sankcionirale svaku pojavu pojedinačnih osveta. To potvrđuje i činjenica da su u organima i institucijama lokalne uprave, u redovima Armije RBiH i u Centru službi bezbjednosti od početka do kraja agresije, pored Bošnjaka, bili i pripadnici drugih naroda, Srbi i Hrvati. Jedinice Armije RBiH i 110. brigade HVO zajedno su branile ovaj prostor.

Općina Tešanj podržava rad državnih institucija na otkrivanju i privođenju ratnih zločinaca. Pozivamo nadležne institucije da poduzmu aktivnosti kako bi konačno bili identifikovani i adekvatno procesuirani oni koji su odgovorni za avio-granatiranje civila na Tešanjci u kojem je poginulo sedmero djece i dvije stare osobe, zatim civila koji su usmrćeni dok su obavljali žetvu, civila koji su stradali od 44 rakete zemlja-zemlja, civila koji su stradali od kasetnih bombi... Spisak ratnih zločina počinjenih nad civilima sa naše teritorije veoma je dug.

Mi smo ponosni na našu odbranu u svakom njenom aspektu, i duboko smo zabrinuti zato što neko radi na tome da se ta odbrana kompromitira i ocrni.

Općina Tešanj osuđuje svako djelovanje onih kojima je cilj da se žrtva izjednači sa zločincem, da se agresor izjednači sa onima koji su branili svoju domovinu, svoj život i čast.

Predsjedavajući
Fuad Šišić

Z A K L J U Č I C I
SA OKRUGLOG STOLA O AKTUELNOJ
POLITIČKOJ I SIGURNOSNOJ SITUACIJI
NA PROSTORU OPĆINE TEŠANJ

održanog u Tešnju 18.1.2014. godine,
u organizaciji Jedinственe organizacije
boraca - Unije veterana Tešanj

1. Odbrana Tešnja imala je stratešku važnost u očuvanju državnosti Republike Bosne i Hercegovine. Organizirana je u skladu sa svim sistemskim i međunarodnim normama, kao odbrana ustavnopravnog poretka države, njene cjelovitosti i nezavisnosti, također i zaštite svih građana - bez ikakve razlike među njima po bilo kojoj osnovi.
2. Izuzetan značaj za odbranu, naročito u početku agresije, imala je i SJB Tešanj. Taj se doprinos odbrani, uz sve ostalo, posebno manifestirao u očuvanju sigurnosti cjelokupnog stanovništva i razoružavanju nelegalnih formacija (naoružanih od strane JNA) kao agresorove *pete kolone*.
3. Kroz orkestriranu medijsku hajku u javnosti se, međutim, ustrajno nastoji plasirati neistina o tobožnjem protjerivanju Srba sa prostora općine Tešanj, iako odlazak Srba iz Tešnja nije imao karakter progona i nasilja, i stoga se ne može komparirati, a kamoli izjednačavati s onim što se kao progon i teror nad nesrpskim stanovništvom, prvenstveno nad Bošnjacima, zbivalo širom BiH (na primjer u susjedstvu: u Tesliću i u Doboju). O ovome svjedoče i pokazatelji o nacionalnoj strukturi onih koji su radili u tešanjskim upravnim or-

ganima, u zdravstvenim i drugim institucijama, kao i u namjenskoj proizvodnji.

4. Odlazak Srba iz Tešnja proveden je organizirano od strane agresora - u okviru projekta tzv. etničkog inženjeringa, i dogodio se ponajvećma u periodu u kojem je narod na tešanjskoj teritoriji trpio najteže stradanje tokom agresije (jesen 1993. godine).

5. Već dugo se, dakle, ostvaruje - a u posljednje vrijeme kulminira - monstruozno osmišljena žestoka politička i medijska manipulacija kroz koju se Tešanj nastoji prikazati kao sredina u kojoj su počinjeni zločini nad Srbima. Međutim, povijesna je istina da su Tešnjaci i prognanici koji su se ovdje zatekli (blizu 30.000) bili žrtve agresije, a u njoj i brojnih zločina (pojedinačna i masovna stradanja civila, uglavnom počinjena upotrebom nedozvoljenih borbenih sredstava).

6. Začuđuje, i za nas je neprihvatljivo da se, pri tom, pristupa i institucionalnim mjerama zbog navodnih zločina u Tešnju, a da se teški ratni zločini nad ovdašnjim stanovništvom ne tretiraju adekvatno od nadležnih državnih organa i institucija. Također je zbunjujuća i nerazumljiva bezmalo općenita ravnodušnost, ili barem šutnja bh. patriota, a posebno je za osudu besprizorna pojedinačna i grupna podrška ovakvim tendencijama - koja dolazi čak i iz samoga Tešnja.

7. Uvjereni smo da Tešanj nije slučajno odabran za ova iskušenja, jer je ova sredina povijesno svijetao primjer održanja bosanske i općecivilizacijske duhovnosti u njenim najboljim vrijednostima. Tešanj je danas iznova snažan primjer svakovrsnog poduzetništva i društvene otvorenosti. I upravo je zbog svega toga Tešanj određen kao meta ovih ataka - kojima je stvarni i krajnji cilj rušenje države Bosne i Hercegovine.

8. Kroz sve se neminovno nameće zaključak da je Tešanj u ovom slučaju paradigmatički primjer, pa i test za mogućnost nastavka rušenja Bosne i Hercegovine - i kao države i kao društva, a u skladu sa velikosrpskim ciljevima zapisanim, uz ostalo, i u drugom memorandumu SANU.

9. Usljed svih ovih zbivanja producira se ne mala zbuđenost kod dijela bh. stanovništva, pa i prilično snažne negativne tendencije na samom tešanjском prostoru, što može dovesti do ozbiljnije destabilizacije unutarnjih odnosa u Tešnju i, u konačnici, proizvesti sumnju u čistotu herojske odbrane u toku agresije 1992-1995. godine i vrlo negativno, pa i pogubno djelovati na našu budućnost.

10. Stoga apeliramo na sve bh. patriotske snage, i pojedinačne i skupne, da pred ovim izazovima zatomimo razlike - nacionalne, političke i svake druge koje nužno postoje i koje su dobrodošle u pluralnim društvima kakvo je i naše, da objedinimo cjelokupnu pozitivnu energiju i da ne dopustimo da nas *metode specijalnog rata* protiv Bosne i Hercegovine zavedu na put ka opasnom ugrožavanju naše budućnosti. Državne organe i institucije pozivamo da svoju ulogu obavljaju profesionalno - u skladu sa činjenicama, neupitnim argumentima i dokazima, a od medijskih subjekata tražimo da se profesionalno i odgovorno odnose spram povijesnih istina koje su očigledne i materijalno potvrđive. U suprotnom, bit će olakšana realizacija cilja snagama koje i dalje, kao i u periodu agresije, vrše destrukciju naše domovine.

Suad Huskić,
Predsjednik Organizacionog odbora

Adem Mahalbašić,
Predsjednik JOB Tešanj